

Entrevista a CINTA LLORENS SANZ

E.- Bueno, pues a ver, empezamos la primera sesión de la entrevista a Cinta Llorens, y comenzamos por lo que es la familia de origen y lo que queremos saber en esta primera sesión pues es eso, todos los elementos que tú recuerdes de tu infancia, de tu lugar de nacimiento y del ámbito familiar fundamentalmente, y el ámbito escolar, todo lo que es los primeros años de tu vida.

Bueno, pues yo nací en agosto del 47 en Tortosa. I els records més importants, bueno, lo més... la meva família tenia una botiga de mobles, cosa que a Tortosa és bastant usual que tothom que té botiga viu del comerç, del petit comerç. I al meu pare es va morir quan jo tenia nou anys, que això és un fet important perquè som dos germanes més i jo, tres. Bueno, una família normal i corrent, normal i corrent en el sentit de que vull dir que era una família molt cohesionada. Amb la família de la meva mare fèiem molt de pinya, i més perquè es va quedar viuda. La família del meu pare era, del meu pare era de la província de Castelló i no teníem gaire relació només amb una germana del meu pare. I bueno, jo crec que el fet més significatiu de la meva infància, a part de que afectivament el tema de la família pues el teníem ben resolt, no vam tenir cap problema ni res, és el tema de que vaig anar a una escola de monges, a les teresianes de Tortosa, que en aquell moment a Tortosa hi havia col·legis de noies i de nois, no anàvem barrejats. De noies hi havia dos monges, la Consolació i les teresianes. I de nois pues hi havia els Josepets i uns altres capellans. L'escola pública en aquell moment no tenia cap tipus de prestigi i anaven pues la gent que no tenien absolutament diners. Jo recordo de les monges, bueno jo vaig tenir la pega d'anar a les teresianes, que a dintre de les dos ordres religioses de monges era les més classistes. I la veritat (s'aclara la veu) és que això ho vaig sentir com un rebuig sempre de cara a les monges amb mi. Vull dir, jo allí desentonava molt, anaven les, les riques del meu poble. El que passa que la meva mare va ser una persona que ens va enviar a lo que ella, per a ella era el millor col·legi, encara que fossin noies, perquè pensava que, la meva mare era de les que pensaven que encara que fossin noies teníem que tenir una carrera igual, viure i no necessitar mai a un home. I per tant ens va enviar a las tres a les teresianes. Que a més a més també ens va enviar a les teresianes perquè una germana del pare de la meva mare era monja teresiana. I això li va facilitar poguer enviar-nos allà. Amb un esforç econòmic... Bueno, llavors jo tinc dos tipus de records de les monges, un molt bo i molt agradable que eren les entrades i sortides amb les amigues, que ens ho passaven pipa, hi ha un parque molt maco a Tortosa davant de les teresianes, i allí ens ho passàvem bomba, jugàvem, ens ho passàvem molt bé. Vaig fer grans amigues que encara conservo ara. I l'altra és tot lo que era l'educació que era per a mi terrorífic, per una part l'educació religiosa molt important i molt insistent i molt machacona; i per l'altre una educació molt classista, des del punt de vista de classe normal i corrent. A més a més com que resulta que a casa meva la meva mare no tenia diners suficients per a enviar-nos a una carrera a Barcelona, pues resulta que l'única carrera que podíem fer era la carrera de magisteri que es feia a les monges, con lo qual vaig entrar al cole als dos anys i vaig sortir als disset amb la carrera de magisteri, ja feta.

E.- O sigui, va entrar amb dos anys a l'escola....

Als dos anys perquè era l'última germana i les monges me van deixar que anés al cole als dos anys.

E.- Que no era habitual en aquesta època.

No, era amb quatre anys. Però com que ja hi havia dos germanes, la meva mare tenia una botiga i havia bon rotllo, pues als dos anys em van agafar. Con lo qual als sis anys sabia... dividia, llegir de carrerilla i dividir perquè als parvularis l'havia repetit molt de temps.

El record és aquest. Mira, "como no hay mal que por bien no venga", pues jo em sembla que això de les monges em va servir a mi per a després quan vaig ser mestre, que vaig acabar la carrera que no sabia res, vaig començar a treballar i em va sortir bé només fent casi bé tot al revés del que havien fet elles amb mi, no. Vull dir, elles castigaven molt, jo no castigava... de tant en tant se'ls escapava un pessiget, jo evidentment res. Elles es passaven el dia resant, jo no resava... Hasta que al final vaig començar ja a estudiar pel meu compte i a preparar-me d'una altra manera.

E.- Una cosa, [l'entrevistador s'aclara la veu] dóna igual si vols avançar amb aquest discurs que tens, però seria interessant si poguessis fer un record sobre les dades que tinguis dels teus avis, inclús dels besavis si tens coneixements, eh, o sigui allò, intentar reconstruir una mica l'arbre genealògic, en lo possible.

A veure, de la part del meu pare acabarem enseguida perquè l'únic que sé és que el meu avi del meu pare era Guàrdia Civil de la província de Castelló. I la meva avia era una mestressa de casa. I es van morir abans de que el meu pare es casés, els dos. I no sé res més perquè la meva tia no explicava gaire cosa de la família. La família de la meva mare sí, la família de la meva mare, la meva àvia, la mare de la meva mare era d'una família pobre, de paletes, republicana, i la família del meu avi era una família ja d'una classe

social més elevada i més de dretes. Llavorens la meua àvia tenia molt pocs estudis però era una persona molt sensible i molt delicada, es va morir que tenia setanta-quatre anys. Es va morir que jo tenia nou anys, [se sent la sirena d'una ambulància] després de que es va morir el meu pare, però jo me'n recordo bastant de com era. Era molt educada molt carinyosa, molt prudent.

E.- Això la mare de la teua mare?

De la meua mare. I el pare de la meua de la mare es va morir molt jove, es va morir que tenia trenta-tres anys, amb lo qual la meua àvia va ser viuda tota la vida diguéssim. Era de dretes, més de dretes, més conservador. Tenia més estudis, eren una miqueta més rics i tenia un tipus d'estudi. Per exemple tocava el piano, hi havia un piano a casa. I era d'una família més, més acomodada.

E.- I eren tots dos de Tortosa?

Sí, tots dos de Tortosa.

E.- De quina zona de la ciutat de Tortosa?

El centre, el casc antic diguéssim.

E.- Tant uns com els altres.

Sí, sí.

E.- Sent de diferent escala social...

Bueno, la família de la meua àvia vivien més a lo que era un barri que vivia la gent menos adinerada, Santa Clara vivien. I el meu avi vivia a lo que era el centre de Tortosa, antic, tocant a l'Ajuntament antic, a la catedral, a la part més antiga però...

E.- O sigui, que la relació amb els avis, va ser amb dos, de fet, no, o vas conèixer als altres?

No, en realitat només vaig conèixer una àvia.

E.- Una àvia.

Una àvia, la mare de la meua mare. Només la vaig conèixer amb ella. I es va morir quan jo tenia nou anys. El mes de gener es va morir del 57, me'n sembla que era, es va morir el meu pare i al novembre del mateix any es va morir la meua àvia.

E.- O sigui, que la informació que tens de tot això...

La meua mare. I la germana de la meua mare.

E.- I dels besavis res? Allò també per informacions de la teua mare o...

Per informacions de la meua mare...

E.- Saps si eren de Tortosa o van venir de fora...

No, no, de Tortosa, eren de Tortosa, de Tortosa.

E.- I part del pare també de Castelló o es van moure al ser Guàrdia Civil també...

No, no, es va moure, el meu pare no va néixer a Castelló. El meu pare va néixer a Flix que és de Tarragona, perquè el meu avi en aquell moment estava al cuartel de la Guàrdia Civil de Flix

E.- Val, una cosa reprenen el fil que has parlat del col·legi, si vol després tornen una mica a la família per parlar de les germanes, però una cosa que a mi em sembla interessant, allò que has dit que la part que recordes amb més, o sigui, millor és la part de jocs amb les amigues del col·legi i tal, amb el parc aquest que has parlat...

I dintre del cole també.

E.- Quin tipus de jocs recordes, allò lo més, que se t'han quedat d'aquella època?

Del parque? Amagar-nos, amagar-nos pels arbres i buscar-nos, allà a Tortosa diem la brisca, és com si... no sé com es diu aquí, és amagar-nos i buscar-nos, o saltar cordes, què més... i passejar i riures, i xerrades ja de més gran. De més petites... bueno, i jugar a casetes... a casetes.

E.- Jocs molt de noies...

Sí, eren de noies però, a veure, hi havia una part molt de noies que eren les casetes, però pel parque, eh?, agafàvem uns arbres, em posàvem unes pedres, allò era el menjador, després la cuina, agafàvem pedres, agafàvem fulles, fèiem menjars... tot això molt, de petites. Una mica més gran, vull dir jo, pues a partir de vuit o nou anys ja començaven a fer més jocs de córrer i de... ara sempre només erem nenes, perquè el cole era de nenes. I després ja de més grandetes pues xerrar, xerrar i passejar i explicar-nos històries i comentar temes. Però vaja, nosaltres vam jugar hasta molt tard, eh, hasta molt tard. I llavors al cole, que també hi havia patis i recreos que dèiem, pues també lo mateix, corriem i jugàvem... després a última hora van introduir les coses dels jocs deportius i jugàvem pues a baloncesto, a voleibol, però jo recordo que això era molt tard.

E.- Molt tard...

Sí.

E.- Això que vol dir, que tu tenies per exemple...

Quinze o setze anys, sí.

E.- I dintre de les professores, quines recordes...?

Monges, monges

E.- Totes monges?

Totes. L'única professora que no era monja, ja de gran quan fèiem el batxillerat era la de formació física, que era una de la Falange clar, perquè estava la Falange. Clar, jo vaig acabar el cole que vivia Franco del bo millor. I llavors venia la de la Falange. Que ens feia política i gimnàsia. I que de gimnàsia no en sabia res, vull dir, ni es vestia. Era un dos, un dos...

E.- Quina professora penses tu que et va poder marcar en un sentit de diferent del que era allò, el col·legi de monges, si va haver alguna professora, que tot sent monja recordes que... que el missatge no fos exactament el...

No, no...

E.- Eren totes, allò uniformitat...

Totes monges i molt religioses i molt parlant sempre de Deu i fent-nos resar molt. Nosaltres eren molt al voltant de l'iglesia, de la religió vaja, molt al voltant. Després... és que Tortosa, clar, ja és un poble on, una capital de, de zona en aquell moment, a on l'iglesia té un pes molt gran. Hagut un bisbat tota la vida, hi han dos... hi ha un seminari de capellans i hi ha dos noviciats de monges, el noviciat de les Teresianes i el de la Consolació està a Tortosa, a un poble al costat de Tortosa que es diu Jesús. El bisbe tenia un pes molt important, la congregació també, anaven molt a Jesús, al noviciat a fer exercicis espirituals.

E.- Jesús, és una localitat, no?

Sí, al costat de Tortosa. Però es va caminant, eh!. No sé si està a quatre quilometres o així, i anàvem caminant. I fèiem jornades d'exercicis espirituals, i bueno, molt fort, molt fort, l'educació... me'n recordo que van enxampar com a fet molt rellevant lo del braç "el brazo incorrupto de Santa Teresa". I també hi ha un convent de Carmelites i que per lo tant va haver un lluita molt forta entre les carmelites i les teresianes perquè les dos volien lo protagonisme del braç incorrupte de Santa Teresa. I vam fer moltíssimes processons i moltes cerimònies i molta cosa: molt rotllo, sempre feien, sempre aprofitaven qualsevol ocasió per a, per a celebrar molt les coses religioses, ho feien tot. Nosaltres fèiem los primers viernes, los primers sábados, el ---- por la unión de las iglesias, el no sé que... Una anècdota, eh: que van resar molt per la conversió de la Unió Soviètica, molt, molt, molt, molt, molt.

E.- O sigui, lo de Fàtima i tot això...

Sí, nosaltres resàvem per a que la Unió Soviètica se reconviertiera al catolicismo, mucho mucho mucho, yo creo que rezamos tanto que al final, con efecto retroactivo hizo efecto (riuen tots dos).

E.- Una cosa important també d'intentar recollir que és... has parlat dels avis, saps si algun tipus d'escolarització, bueno, clar, has dit que en el cas d'un sí que hi havia una certa formació. Aquesta formació, de professió... recordes la professió?

La professió de l'avi? Del pare de la meva mare era paleta, mestre d'obres, paleta-mestre, d'aquells encarregats, sí que eren encarregats.

E.- Les dues avies, què eren ames de cases?

La meva àvia era ama de casa i llavors quan s'hi va casar... no, el pare, el pare de la meva àvia era el mestre d'obres: el pare de la meva àvia. La meva àvia es va casar amb el pare de la meva mare. El pare de la meva mare tenia una botiga de mobles. I ella se'n va anar a la botiga de mobles perquè l'avi es va morir que tenia trenta-tres anys. Pràcticament no sabia escriure, llegir sí, però escriure no. Sabia, la meva mare sempre ho explica, sabia sumar i restar, i no sabia dividir. Per això la meva àvia va tenir molt d'interès en què la meva mare estès més temps de lo normal al col·legi, que ja va anar a les monges perquè la seva cunyada era monja i quan sortien les nenes llavors del col·legi de monges, que devien tindre dotze anys, la meva àvia va anar a parlar amb les monges per a que tinguessin a la meva mare dos anys més, l'ensenyessin a redactar cartes, a multiplicar i a dividir, o sigui a sumar, restar, multiplicar i dividir, regles de tres i altres operacions que no s'ensenyaven, de cara a que la meva mare es pogués col·locar a la botiga amb la meva àvia i la meva àvia no tingués tanta dificultat perquè la meva àvia tenia un germà petit... la meva àvia eren quatre germanes i un germà, i just el germà era el petit i la meva avia era la gran. I llavors la meva avia quan tenia dificultat per escriure i llegir anava a buscar al seu germà petit, que sí que sabia llegir i escriure correctament, li escrivia les cartes i li ajudava.

E.- Això vol dir que la teva avia no va anar a col·legi?

Va anar poquíssim.

E.- I en canvi, el germà seu sí que va tenir l'oportunitat d'anar.

El germà seu perquè era més petit i suposo, suposo que perquè era home, suposo que perquè era home. Perquè eren quatre germanes i després un germà petit.

E.- Val. L'altra branca, o sigui, els pares del teu pare, el coneixement és molt escàs, el que era Guàrdia Civil has dit?

Sí, jo mira, vols que et digui no sé ni quants germans eren. Sé que sí que la meva àvia, l'àvia paterna tenia una germana perquè, sé, perquè aquesta germana de la meva àvia es va casar, es va juntar, es va posar a viure abans de la guerra amb un home de la CNT i quan la guerra se'n van anar a França. I aleshores jo de petita, anava a veure a la meva tia, que vivia al costat de Perpinyà.

E.- O sigui, aquesta era la filla del Guàrdia Civil, la que es va...?

No la cunyada, la cunyada. Però sé que els meus avis també eren molt de missa, la meva àvia... inclús la que es va casar amb el de la CNT era molt de missa. Lo que passa és que després se'n va anar i...

E.- I després, l'escolarització del teu pare, tens... ell va anar a col·legi?

El meu pare va anar al col·legi lo normal, no sé quan temps, sabia llegir i escriure, bé sí, i no tenia problemes però no tenia cap tipus d'ensenyament especial. Era... treballava de dependent a una botiga, se'n va anar a treballar a una botiga de roba aquí a Barcelona, del poble, a Can Jorba. I després se'n va anar a Tortosa a treballar també de dependent d'una botiga de roba. I quan va conèixer la meva mare, i es va casar, va deixar la botiga de roba i se'n va anar a vendre mobles a la botiga de la meva mare.

E.- O sigui, la teva mare sí que té escolarització, per l'esforç que deies tu que la teva àvia...

Sí, va estar al cole hasta els catorze o quinze anys.

E.- Al mateix col·legi que vau anar vosaltres?

A les teresianes de Tortosa, sí, sí.

E.- O sigui, tant el pare com la mare van començar a treballar molt joves?

Sí, sí.

E.- Catorze...

Sí, quinze anys, catorze sí.

E.- El pare sempre va treballar a la tenda de mobles, i la mare també?

No, el pare va treballar de dependent a una botiga de roba/

E.- No, dic després de casar-se...

De casar-se sí. Tots dos.

E.- I va ser un negoci familiar dels dos.

Sí.

E.- Aleshores, lligant amb el tema de les germanes, tens dos germanes...

Més grans que jo.

E.- Més grans que tu. Totes dues van anar també al mateix col·legi?

I van fer les dos mestre com jo. Totes vam fer mestre perquè era l'únic que es podia fer sense sortir de Tortosa.

E.- O sigui, les tres van fer magisteri?

I les tres treballem de mestres. Bueno, les altres dos treballen de mestra i jo vaig començar treballant de mestre, però ara no treballo de mestra. La meva germana gran es va casar amb un que treballava a un banc. I la meva germana mitjana es va casar amb un que té una botiga de comestibles al mercat de Tortosa.

E.- Val. Els pares en quan a religiositat, eren practicants...

El meu pare?

E.- El teu pare i la teva mare.

Home, la meva mare sí, sí. Anava a missa, però no fanàtica, en absolut. No, ella... creient, creient sí.

E.- I el pare?

Pues menos, però també.

E.- Política o sindicalment, tant un com l'altre van tenir alguna relació en aquella època?

Home, la família de la meva mare, la família de la meva mare, be, la família de la mare de la meva mare, o sigui la meva àvia, eren republicans.

E.- Republicans. O sigui, que la teva mare té una certa...

La meva mare sempre explica que ella era republicana, sí. Era republicana del Marcelino Domingo

E.- Ah, del Marcelino Domingo.

Perquè allà tenia molt pes Marcelino Domingo.

E.- I el pare, tens coneixements si també va tenir algun tipus de...?

El meu pare també simpatitzava amb els republicans, però jo crec que menys per lo que sé. Ell va fer la guerra amb els republicans.

E.- Exacte, va fer la guerra, li va agafar?

Sí sí.

E.- Estava ja casat?

Sí. La meva mare i el meu pare es van casar tres mesos abans de la guerra, sí. Després el meu pare se'n va anar a la guerra. I quan es va acabar la guerra va estar a un camp de concentració a Pamplona. Fins que al cap de tres o quatre mesos el van soltar.

E.- O sigui, va estar represaliat?

Sí. El que passar és que... jo crec, eh?, perquè que com que la família del meu pare era Guàrdia Civil, després de la guerra es va quedar així una mica com si diguessin d'aquell apolític, que no...

E.- Clar. Represaliat...

Sí.

E.- Però això es parlava sovint o no, o era una cosa...

Jo recordo coses, per exemple, a l'hora de dinar a la radio feien allò que se'n deia el parte, que era el diari hablat. I cantaven al començament i a l'acabament del parte tocaven el Cara el sol. I jo recordo que el meu pare s'aixecava i tancava la radio per no sentir el Cara el sol. Perquè el Cara el sol era lo que els hi feien cantar cada dia al camp de concentració. Recordo coses així. Però, no recordo gaires coses més.

E.- Després, en quant a l'ambient familiar, tu has/

Bueno, recordo també que no es parlava de política gaire, i quan es parlava la meva mare sempre deia: "No cridéssiu, no cridéssiu". Això hasta bastant tard. Es va morir el meu pare i jo començava a parlar de política i la meva mare sempre em deia: "No cridis, no cridis".

E.- El context familiar teu, després de la pèrdua del pare i tot això, bueno, en quant al tema de vivenda, teníeu vivenda pròpia o...?

No, no, de alquiler, tota la vida, la meva mare ha viscut en vivenda de alquiler, encara ara té una casa alquilada.

E.- Però, la tenda estava en un lloc i la casa en un altra, no estaven juntes?

Bueno, primer, al principi la tenda estava a la planta baixa i nosaltres vivíem a la mateixa casa al segon pis. Perquè era una casa de pisos. Després ens vam canviar a l'acera de enfrente. La botiga continua estant on estava i nosaltres a l'altra part, d'acera. Però vivíem res, des de la finestra veiem la botiga.

E.- Necessitats, no recordes allò...

Home, no recordo abundància a casa meva, no recordo... Recordo no poguer menjar el que volíem de capritxos, però passar gana no recordo. Recordo que teníem un vestit d'estiu i un d'hivern. I recordo que com que era la petita de les germanes -i de les cosines- sempre anava vestida perquè em donaven la roba. I estrenava només allò, lo típic, quan feien la comunió algun cosí o quan es casava no sé qui, o quan batejaven a algú.

E.- Però l'esforç estava dirigit a la formació, al col·legi era lo fonamental, no?

Sí.

E.- Perquè per exemple, si recordes xerrades... no sé si en el teu cas, de la pare i la mare per l'edat que tenies...

No, no recordo. El meu pare de totes maneres va delegar molt la formació nostre a la meva mare, perquè eren nenes. Però això m'ho explica la meva mare. I deia: "De les xiquetes te'n cuides tu". I la meva mare se'n cuidava de tot. O sigui, a veure, el meu pare només comprava a la botiga els mobles. La meva mare venia, obria i tancava la botiga. I el meu pare estava estones a la botiga i comprava. I tenia tracte amb lo que llavors es deien els viatjants, que anaven pels pobles i venien. I si algun dia tenia que anar a València perquè la botiga de mobles, les grans fàbriques estaven a València... perquè a llavors tota aquella part de la Sènia que hi ha ara no estava. Pues el meu pare agafava el tren i se n'anava a València. I de passo, pues s'estava més estona, que era lo que volia. Perquè era una mica torero el meu pare.

E.- Una mica torero què vol dir?

Torero, que l'agradava molt el cachondeo y la juerga.

E.- Bueno, aleshores de fet, la mare era la que portava el pes del negoci i de la casa?

Tot, tot, tot. Sí, la meva mare portava tot. Portava... menos comprar. Portava la comptabilitat, portava els números, escrivia les cartes als viatjants, parlava amb els clients, menos comprar els mobles. Obria i tancava la botiga, i portava la casa.

E.- O sigui, i no tenia ningun tipo d'ajuda...

A casa, a casa.

E.- A casa ens venien a ajudar, no?

Sí, una senyora.

E.- I a la tenda no teníeu...

A la tenda el meu pare tenia dependents, perquè tenia un taller. Mentre va durar el meu pare hi havia taller. Que encara venia del meu avi. Però quan se va morir el meu pare, com que van tindre que restringir gastos perquè la veritat és que es van quedar... la meva mare va tancar el taller. I llavors lo que feia és que tenia un acord amb un fuster que vivia molt prop de casa i era amic seu i quan necessitava un treballador l'anava a buscar. I aquell li rellogava el treballador.

E.- O sigui, de fet el taller que tenia abans era per fer mobles o per muntar mobles...?

Per fer algun moble, per fer algun moble, no tots, però algun. I per arreglar i per muntar. Lo que passa que llavorens nosaltres al sortir del cole... jo tenia nou anys, però la meva germana en tenia quinze o setze, la gran, i la mitjana pues tenia dotze, pues quan sortíem del cole, la gran i després nosaltres ajudàvem a la meva mare a la botiga. I dissabtes sempre estàvem a la botiga. I a l'estiu estàvem a la botiga, l'ajudàvem.

E.- La mare, fins que es va jubilar va estar a la botiga?

Fins els seixanta anys que li va agafar una enfermetat, i llavors la van tenir que... el metge li va donar la baixa. I llavors vam tancar la botiga.

E.- És a dir, ella va començar aquest treball i fins que va deixar de treballar sempre va ser a la botiga?

Sempre, sempre, sempre a la botiga, hasta els seixanta anys. Des dels quinze hasta els seixanta. I nosaltres, cap de les tres ens vam voler quedar la botiga.

E.- Hi ha una qüestió important en això, no vau volguer quedar-vos... per una qüestió inclús de la vostra mare al plantejar la formació o... ?

Mira, no vam voler quedar-nos, perquè ho van tenir les tres molt clar, perquè les tres érem mestres, perquè teníem feina, treballàvem les tres ja, i perquè teníem un horari, i la botiga no tenia horari. I nosaltres volíem horari.

E.- Però la mare volia que alguna de vosaltres...?

A la mare li hagués encantat. També crec que... haguessin, perquè ella pensava que algú es podia quedar a la botiga, però quan va veure que la meva germana gran es va casar amb un que treballava a un banc,

que l'altre tenia una botiga de comestibles, que guanyava més que la meua mare amb la botiga i que jo me n'havia anat a Barcelona, llavors va veure que no ens quedaríem la botiga ningú.

E.- O sigui, que el projecte escolar vostra, de fet, ella pensava d'alguna manera repetir el que havien fet amb ella, era formar-la per saber portar endavant el negoci, no?

No, no, no. Jo crec que no, jo crec que la meua mare ens va donar una carrera perquè poguessin treballar. Perquè ella va patir molt en la botiga. Perquè llavors els botiguers no eren, primer com ara, segon, a Tortosa una botiga de mobles, et cansaves de vendre cadires i taules i mobles auxiliars, però no era una botiga com ara de mobles de lujo y perversion. Allavors, clar, la meua mare es guanyava la vida però... però ja està, per a subsistir. Pensa que nosaltres, la meua mare no va viatjar mai en la vida, no va fer vacances, o sigui, la meua mare va començar a fer tres o quatre dies de vacances quan nosaltres ja érem grans i li dèiem, va que la botiga ens la quedem i ves-te'n a l'Ampolla. I s'anava tres dies a l'Ampolla.

E.- L'Ampolla és un poble que...

És un poble que està a vint quilometres. A més ella tenia una casa que s'havien fet una casa a l'Ampolla.

E.- La casa, que se l'havien fet el pare i la mare o venia de...?

No, no, la casa havien comprat el terreny el pare i la mare a l'any quaranta, amb los primers diners que van guanyar, venen somiers perquè l'any 30 quan se va acabar la guerra pues ningú tenia res. Llavors van vendre molt, coses de primera necessitat, pues somiers i cadires i taules...

E.- Matalassos?

Nosaltres, matalassos no se'n venien allà???. Els matalassos van començar més tard. I llavors, a lo primer es van comprar el terreno i al cap d'un any van fer una caseta petita.

E.- La va construir el mateix pare o...?

N, no, uns paletes amics de l'Ampolla. Però bueno, res, això sí que m'ho ha explicat la meua mare moltíssim, per exemple van fer la casa, les parets i a les finestres van col·locar el armaçó de fusta, però vidres no n'hi havien, llavors perquè eren caríssims. Llavors els vidres, los van col·locar al cap d'un any i així.

E.- Una pregunta abans d'anar més endavant, has dit que la mare no va viatjar mai, mai?

Home, a Barcelona, a València...

E.- A Barcelona i a València.

Quan se'n van casar van anar a Madrid. València – Madrid – Saragossa.

E.- Aquest és el viatge de...

De novios, sí.

E.- Però després sempre/

Barcelona sí venien perquè tenien família i perquè els agradava molt Barcelona. La mare de, la meua àvia venia a Barcelona. Perquè la meua àvia, la mare de la meua mare era una persona que tenia... era molt delicada, molt... a la seva manera molt culta, tenia un gust molt especial, vull dir, ella de tant en tant, hi havia que comprar un vestit perquè es casava algú, pues agafaven les nenes i venien a Barcelona. Això sí que ho feia.

E.- I la teua mare també, recordes aquestes... Perquè les condicions no donaven per això tampoc, suposo?

La meua mare no, la meua no venia Barcelona a comprar gaire. La meua mare venia a Barcelona perquè li agradava Barcelona, i si podia un dia vindre a Barcelona pues s'escapava i venia a Barcelona a casa d'unes cosines germanes que tenia i sortien al Paralelo...

E.- Exacte, és el que t'anava a dir, te'n recordes algun tipus de...

Paralelo, Paralelo.

E.- Paralelo, vols dir que això era: teatres de...

Teatre de Vodevil.

E.- De vodevil exacte. I l'agradava a la teva mare?

Molt, molt, i sarsuela ells hi agradava molt.

E.- La sarsuela també els agradava?

Molt, molt.

E.- Perquè després, recordes alguna activitat cultural dels pares, jo que sé, sardanes, una colla de sardanes o algun tipus de....

No, sardanes no. A Tortosa no hi ha, no era molt de sardanes la cosa. Jo recordo la meua mare li agradava moltíssim la música, sempre tenia posada la radio, i quan feien concerts... la banda municipal a Tortosa té una mica de, d'història, el tema de les bandes de música perquè ha estat tocant a València i són també bastants, saps que a Amposta també hi ha una banda de música, la filharmònica, bueno, i la banda de música cada diumenge feia concerts, al parque o en algun teatre. Ella anava sempre.

E.- Ella anava sempre?

Sí.

E.- I tu recordes, si el pare l'acompanyava, o sigui...

No, no, el pare no acompanyava mai a la meua mare. El meu pare els diumenges s'anava a pescar.

E.- Ah, s'anava a pescar.

Sí, amb uns amics. Agafava el tren i se n'anava a pescar a Vandellòs, a l'Ametlla, a l'Ampolla.. i desapareixia els dissabtes per la tarda i tornava a aparèixer els diumenges. I per a que no s'anés a pescar tenia que passar una cosa molt rara, que hagués una boda, una comunió, una celebració, llavors se quedava. Pues si no, s'anava a pescar.

E.- O sigui, que la teua mare treballava durant tota la setmana i el teu pare també, i després els caps de setmana el record per part de la teua mare és aquest que...

No, el record meu.

E.- Teu també.

També. És que el meu pare no estava mai a casa. Perquè entre setmana quan tancava la botiga s'anava a un centre cultural que es diu el Centre de Comerç, que era el centre que hi havia més socis, a on es jugava a cartes, a l'ajedrez, es llegia el diari, es feia tertúlia. I això ho feia, se n'anava a prendre el cafè després de dinar i després de sopar, i tornava quan sigui. I los dissabtes i diumenges s'anava a pescar. O a pescar al riu, que llavors es pescava o a pescar a l'Ampolla o a Vandellòs o a l'Ametlla.

E.- O sigui, i la teua mare, la relació amb el centre cultural era mínima, era el teu pare el que anava al centre cultural?

La meua mare i el meu pare anaven junts això de cultural a les festes, al ball de cap d'any, a les festes de la cinta del meu poble, a les festes de carnaval, coses així, llavors sí anaven junts /

[FI DE LA CARA A, CINTA 1]

E.- O sigui, suposo que el tema de conversa a casa, aleshores, fonamentalment les converses anirien al voltant de la tenda, del treball seu, de la problemàtica de...?

Sí, la botiga, la botiga. La botiga era, era... clar, era el modus vivendi i era el problema, la meva mare sola tenia que, que portar la botiga. I sempre la botiga, la botiga, tot estava relacionat amb la botiga. Si veniem, no veniem... jo recordo: pujava la meva mare de la botiga, la meva àvia, recordo: "Que, has venut?". Sempre li feia la mateixa pregunta. Quan pujava... perquè clar, la botiga de mobles no és una tonteria, no és que tens una botiga de roba i et compren una samarreta, l'emboliques i se l'emporten. Els mobles eren un follonazo!, desmuntàvem els mobles, embolicàvem els mobles en mantes, alquilàvem un carretó, pujàvem els mobles al carretó, anàvem a buscar al treballador a casa, vull dir, era una faenada. Quan veniem un dormitori, que es casava la gent dels pobles i veniem quan... bueno venien quan havia collita la gent se casava, sinó hi havia collita pues la gent no es casava. Llavors, te compraven el menjador i el dormitori i s'ha acabat. Sense sofàs ni tresillos, perquè jo recordo quan van sortir els tresillos, que jo devia tindre pues ja disset anys o així quan van sortir els tresillos, però abans no hi havia tresillos. I llavors pues clar, la faenada de desmuntar i muntar, tot això. Bueno: plovia, tronava i plovia molt, no, tronades al mes de setembre, nosaltres teníem enfocada la botiga d'una manera que hi havia un barranc que tota l'aigua que sortia del barranc venia pel carrer i ens entrava a la botiga. Llavors recordo a la mare, les tres germanes, amorrades al balcó acabant que acabés de ploure, quan acabava de ploure baixava l'aigua, baixàvem tots a la botiga, trèiem l'aigua de la botiga i netejàvem els mobles, bueno, tot estava relacionat amb la botiga, tot estava relacionat amb la botiga. A més una botiga que obríem a les nou del de matí, tancàvem a la una i mitja, recordo l'horari bestial, obríem a les quatre, i tancàvem a les set i mitja o les vuit. Però si hi havia gent, no tancàvem hasta que la gent no se n'anava. Si a l'hora de tancar entrava algú, allí estàvem a la botiga.

E.- I això, de dilluns a dissabte?

I dissabtes incluits. I quan jo vaig ser grandeta, que tenia pues això setze o disset anys, van començar a tancar els dissabtes per la tarda, però...

E.- Això als anys 60 ja casi...

65, però era com si fos un pecat. No, no tancàvem...

E.- O sigui que l'horari de la mare era brutal, per portar la casa i portar...?

Tot el dia. Jo recordo que la meva mare s'aixecava a les sis del dematí i anava al mercat abans d'obrir la botiga. Feia la feina de casa i anava al mercat, i moltes vegades deixava el dinar preparat ja abans d'obrir la botiga, a les nou en punt obria la botiga.

E.- I la noia que l'ajudava que era, allò lo bàsic?

La noia que l'ajudava venia a les nou i estava dos hores, quan se va morir el meu pare. Perquè quan, això sí que recordo que la mare m'ho explicava quan ella vivia amb la meva àvia tenia lo que aquí se'n diu minyona, que vol dir una senyora del poble que baixava, vivia amb elles, i casi, casi a canvi del dinar. I la meva àvia tenia la noia que vivia amb ells, després tenia una senyora que rentava, després tenia una senyora que cosia i moltes vegades a canvi del berenar, a canvi del dinar o d'un duro que li donava, jo que sé, la meva mare mentre va ser... mentre va viure el meu pare... jo recordo a la meva germana mitjana encara quan va néixer hi havia una noia que vivia a casa i feia faenes, però amb mi ja no. Amb mi ja no vivia ningú.

E.- La teva germana mitjana es diu Pepita?

No, Emilieta. La gran és Pepita.

E.- I la gran és Pepita exacte. Es clar, suposo que, el moll era la relació que també que en gran mesura s'establien a partir de la tenda, és a dir, a les gents, el coneixement de gents i tal...

Sí. Bueno, nosaltres ens relacionàvem molt amb la família. La meva mare té una germana i unes cosines que es van tractar, van viure com a germanes. Perquè la meva àvia eren dos germanes, que es van casar amb dos germans i per tant la meva mare eren dos germanes i el germà i la germana del meu avi i la meva avia eren tres, llavors al ser cinc noies, es van criar com a germanes. Llavors la relació era esta família. I nosaltres anàvem a totes les festes, a tots els sants, a tots els compleanys, ells venien molt, una família molt extensa i molt relacionada. I sobretot amb la seva germana, la meva tia tenia tres fills de l'edat nostra, dos filles i un fill, i llavors me'n relacionava molt amb aquest.

E.- I vivien a prop ademés, al mateix barri?

A prop, prop, els tenia a prop. I a l'estiu estàvem junts, vull dir, tots junts, casi pràcticament a l'Ampolla o al xalet de la meva tia, i ens relacionàvem molt.

E.- Amb aquesta era, quan eres petita també, feies lo de les vacances d'estiu i això sí que es respectava, o sigui, fèieu...

Tres mesos.

E.- Tres mesos? Però la mare a la tenda?

La mare a la tenda.

E.- I vosaltres que anàveu amb aquesta família?

Nosaltres ens repartien sí. Nosaltres anàvem una temporada a l'Ampolla amb... hasta que es va morir el meu pare, eh?, llavors s'ho tornaven, la meva mare venia, el meu pare es quedava a la botiga, o amb la meva tia, anàvem tots amb la meva tia. Una vegada es va morir el meu pare, la meva mare va alquilar la casa de l'Ampolla una temporada fins que vam ser una miqueta grandetes, que ja li vam dir que no l'alquilés més que aniríem nosaltres. I llavors a les vacances nosaltres ens repartíem, la meva germana mitjana i jo que només ens porten tres anys pues que érem les dos petites. La gran se'n quedava a casa, a ajudar ma mare i la Emilieta i jo anàvem o a casa ma tia al poble, la germana del meu pare o anàvem a França a veure la germana esta que vivia de mon iaio, de la part de mon pare que vivia a un poble que es diu ----- a vuitanta quilometres de Perpinyà o anàvem a Cambrils, que era un poble que la meva mare va acabar de passar la guerra i tenia uns amics, o anàvem al xalet de la meva tia. I després ja de més gran vam anar a l'Ampolla soles.

E.- Soles?

Sí

E.- Una qüestió que abans hem dit, la casa vostre era de lloguer, la tenda era de lloguer, per tant la compra que havíeu fet era la casa de l'Ampolla, era la propietat tenien era aquesta, no?

L'única propietat.

E.- Val, una qüestió que és important també, que has situat, que és la de Perpinyà, o sigui, a quina edat més o menys vau anar, vau viatjar fora a l'estranger?

Pues jo devia... quan vam començar a anar fora jo devia tenir quinze anys. Catorze o quinze anys, i la meva germana tres anys més. I anàvem amb la meva tia, la germana del meu pare. I anàvem a veure la tia-iaia, Raimunda, que ja no vivia amb el tio que se'n va anar, perquè el tio que se'n va anar pues era...

E.- El de la CNT.

Sí, el de la CNT.

E.- O sigui, i quins records tens, allò una noia de quinze anys, sortir del país i més en aquella època, no? imagino que era...

Ooh!, Molt bo, molt bo, molt divertit, m'agradava molt. Ademés la meva tia estimava molt al meu pare i ens acollia molt bé. Tenia dos fills, que també ens acollien molt bé, i ens ho passàvem molt bé.

E.- I per exemple, suposo que tu notaries, era evident, que l'ambient era...?

Era diferent perquè/

E.- Quina cosa et cridava més l'atenció?

Home que la meva tia coneixia i tenia un munt d'amics i amigues per allà de la seva edat que tots eren molt, molt, molt rojos, parlaven molt malament de Franco i eren molt, molt ateos. I això a nosaltres ens sobtava molt, perquè clar, venien d'un col·legi de monges, i a casa meva la meva mare pensava el que volgués però públicament malament de Franco no parlava.

E.- O sigui, i a casa tampoc suposo que parlaria malament, no?

No.

E.- Era més bé el silenci...

Sí.

E.- O sigui, quan vau sortir allí era com veure un món diferent.

Hombre claró!. Claro, a mi, jo recordo que em va sobtar molt aquell ateisme bestial que tenien, nosaltres allí... una costum, això per exemple de "demà si Deu vol" i els meus cosins deien: "Bueno, si la naturalesa vol". Perquè deiem: "Bueno, bona nit hasta demà si Déu vol" i deien "Bueno, si la naturalesa vol". I nosaltres ens quedàvem...

E.- Per això a vosaltres seria un...

Ui! Molt fort, molt fort, sí, sí.

E.- I era un ambient d'exiliats o no, era de gent que havia emigrat per qüestió econòmica?

No no, exiliats, exiliats.

E.- Eren republicans.

Molt lligats a la CNT perquè era un grup de valencians. Los que estaven per allà eren valencians.

E.- I la tieta amb la que anàveu allà era també/

La germana de mon pare.

E.- Que aquesta vivia a un poble...

De la província de Castelló que es diu Cali--- , al costat de Peñíscola.

E.- I aquesta dona, quina relació teníeu... o sigui, una bona relació per anar amb ella allà a Perpinyà, bueno al poblet aquest del costat de Perpinyà?

Sí, perquè anàvem... mira, ens portàvem i nosaltres ens ho passàvem bomba.

E.- Perquè ella era soltera o era...

Era soltera. Modista. Però una persona molt especial, però mira, nosaltres anàvem a la nostra. Com que anàvem la meva germana i jo ens muntàvem lo nostre món.

E.- I per exemple, ella no intentava això que tu has dit ara, aquella gent parlava d'una manera i per vosaltres era sorprenent, l'actitud d'aquesta dona, de la teva tieta, quina era?

A vegades la seva tia la renyava, "No digues això davant de les nenes", però l'altra passava de tot. Bueno, és que la meva tia no era atea, eren els fills. La meva tia no era atea, la meva tia de jove era sacristana de la iglesia de Cali---. El que passa és que es va enamorar d'un tio que era de la CNT i quan la guerra va pelar a la meitat del poble, i clar va tenir que fugir enseguida, perquè el volien matar.

E.- Però, la teva tia, la que vivia aquí, a aquest poblet, no tenia contradicció entre ser catòlica i criticar a Franco i tot això.

És que la meva tia que vivia al poble, la germana del meu pare no criticava a Franco.

E.- Dic la que vivia a Perpinyà.

Ah no, no tenia cap contradicció.

E.- Ho feia?

Sí, sí, sí. Sí, sí, ella anava a missa de tant en tant, ella no anava a missa a França, ella anava a la iglesia. De tant en tant passava per davant de la iglesia entrava, estava un rato i resava. No tenia cap...

E.- Una cosa que ara me'n recorda't, la teva mare, el numero de germans?

La meva mare va tenir, té una germana, i va tenir un germanet que es va morir quan tenia quatre anys, de meringitis.

E.- I la germana?

La germana encara viu.

E.- I viu a Tortosa també?

Sí, sí. També tenia una botiga.

E.- De mobles també?

No, no, de roba, de gènere de punt.

E.- Però la relació amb ella no era la fonamental, era amb l'altra família que has esmentat tu?

No, la relació...

E.- Amb la seva germana era molt?

Molt, molt, o sigui, estaven molt lligada a la seva germana.

E.- També era viuda o ...

No, es va quedar viuda més tard, la meva tia es va quedar viuda... el meu tio es va morir que tenia setanta-dos o setanta-tres anys.

E.- Val. Aleshores, sobre relacions amb la gent que anava a la botiga i tot això, què era una relació molt comercial de venda o s'establien llaços de relacions més forts?

Home, hi havia gent que... no, no, pel fet de vendre no. Era que a vegades venia la gent que ja coneixíem, perquè clar allí, les relacions de compra eren molt de "Anem a Fulana que la coneixem". Perquè com la gent tenia problemes econòmics, jo recordo de tenir la llibreta i venir la gent cada mes a pagar-te pues lo que sigui, no?.

E.- O sigui, que era com les lletres ara...?

Sí, però sense lletres, sí.

E.- La qüestió sobre la relació amb les teves germanes, imagino que el fet que la mare treballés a la tenda i tot això feia que alguna d'elles, la més gran...

La més gran fins que es va casar era la que ajudava a la meva mare en tot. Allavors, l'altra i jo anàvem més juntes. Perquè la meva mare pues feia l'encàrrec a la meva germana mitjana, l'Emilieta, de que em cuidés més a mi perquè l'altra l'ajudava amb ella. Llavors, jo vaig estar molt lligada sempre a mon germana Emilieta.

E.- I la responsabilitat era de l'Emilieta?

Anàvem sempre juntes a tot arreu. A l'estiu la meva mare ens enviava... perquè llavors es quedava més tranquil·la, nosaltres dos ens ho passàvem bé i ella amb la gran, i anàvem juntes a Cambrils, anàvem juntes a Ca-----, anàvem juntes a Perpinyà.

E.- I al col·legi també, perquè era el mateix col·legi.

Al col·legi anàvem juntes.

E.- Vau coincidir durant bastant de temps, perquè la diferència és poca d'edat?

Tres anys.

E.- A part d'això, la relació/

Ella tenia les seves amigues, jo tenia les meves, però a l'estiu anàvem juntes a tot arreu.

E.- Per tant, en el col·legi les amistats d'elles amb... eren diferents a les teves.

La meva germana mitjana tenia les seves amigues i jo tenia les meves.

E.- Respecte a les germanes, a part de... ja sabem que la seva, o sigui escolarització ha sigut la mateixa línia que la teva, han fet magisteri, en quan al tema de religiositat, de militància política o sindical o de simpatia per algun tipus d'organització...

Home jo... la meva germana gran tampoc sé molt bé les seves simpaties, però sembla ser que és més conservadora. L'altra no, l'altra és més progressista, és una persona jo crec que amb una mentalitat més d'esquerres però sense un compromís directe. Però sí que és, se preocupa per temes i... i la que he tingut sempre un compromís més, més formal amb les coses, més... he sigut jo.

E.- O sigui, que elles no han tingut vincles amb sindicats, partits i tal, en la mateixa mesura que tu, no?

No. La gran en absolut en cap. I l'altra pues ha tingut... coneix gent, té relacions, però no...

E.- Des del punt de vista cultural, quin tipus d'associació era la que a Tortosa vosaltres teníeu més relació? Per exemple, abans has parlat d'un centre que no sé si a la vostra època...

El Centre de Comerç no, jo no. Jo vaig començar a tenir relacions culturals amb dos entitats de Tortosa, que eren les dos entitats que hi havia la gent, clandestinament la gent d'esquerres, que en aquell moment era gent del PSUC. I una era el Club Universitari, que es deia així el nom, però que estava conformat per gent universitària i que no era universitària, i l'altra era una entitat d'origen obrer que havia tingut un paper important abans de la guerra, a l'època de la República que es deia Els Cantaires de l'Ebre, que era, que agrupava a la gent més treballadora. Llavors, [l'entrevistador s'aclara la veu] eren dues entitats a on agrupaven la gent més... amb un nivell cultural més alt i a l'altra vam començar a fer un moviment per revitalitzar-ho. I aquestes entitats són les entitats que jo vaig tenir més relació pues a partir de què jo vaig tindre divuit o dinou anys.

E.- Això seria anys 60, no?

Sí, que va ser allí quan vaig conèixer la gent del PSUC.

E.- Les teves germanes tenien també aquest tipus... no.

No.

E.- Elles no tenien de fet relació amb cap d'aquestes.

No. La meva germana gran amb cap i l'altra tampoc.

E.- Per tancar el tema dels pares, abans de seguir més endavant, comentaris que recordis sobre noviazgo, sobre... recordes algun.. que la teva mare t'hagi comentat, com es van conèixer, què li va impressionar d'ell?

Bueno, és que la meva mare estava locamente enamorada de él, clar això sempre ho diu. I clar, li va agradar tot. I lo va trobar guapíssim perquè era guaperes, era una mica guaperes, era molt simpàtic el meu pare, molt divertit, la meva mare també, eh?, llavors s'ho passaven molt bé.

E.- Perquè, ell era d'un altre poble, era de Flix, o vivia a Tortosa ja?

No, ell vivia a Tortosa. I ells es coneixien perquè la germana, convivia en un cuartel de la Guàrdia Civil que estava a Xerta, quan es van conèixer, a Xerta. Les meves cosines, ai, les cosines de la meva mare, els seus pares, aquest que es van casar dos germans i dos germanes tenien una fàbrica de ciment a T-----, que està a l'altra banda del riu, davant de Xerta. Llavors, les cosines de la meva mare coneixien a la

germana del meu pare, llavors a raiz d'aquesta coneixença, pues el meu pare va conèixer a la meva mare, i ja està. I es van casar.

E.- Es van casar ràpid o van tenir allò, un noviazgo...

No, llarg no, jo crec que un any o així, no més.

E.- Això va ser, com has comentat abans, abans de la guerra?

Sí, es van casar tres mesos abans de la guerra. I tota la vida va estar molt enamorada la meva mare del meu pare. I li emportava un bledo que se n'anés a pescar o que no sé que, que no sé quantos... perquè tornava i li perdonava tot. I si algun dia se n'enterava d'algo, pues l'altre la camelava, li deia: "No et preocupis perquè jo... tu ets lo més important a la vida, tu i les xiquetes, tu i les xiquetes...", i ella pues mira, sí sí.

E.- Una qüestió que també per lligar-la amb el començament que has parlat, les relacions d'amistats que has mantingut fins ara inclús del col·legi, parlar una mica de quines són aquestes persones, són moltes o són poques...?

Home, a veure, hi ha una relació que quan les trobo pel carrer hi vaig a Tortosa que jo vaig relativament poc, pues n'hi ha d'algunes que sí, que les parlo. Però principalment són dos persones sobretot. Una amb oscil·lacions perquè nos vam perdre de vista i nos van recuperar quan jo vaig arribar a Barcelona l'any 70, que és Amparo Moreno, que és periodista i professora de la facultat. I llavors, pues vam fer una trajectòria pues similar, ella és d'una família molt més conservadora que la meva i molt més burgesa que la meva... Perquè jo vaig tindre una família, la veritat és que la meva família, dintre d'estar a Tortosa que és un núcle molt conservador i molt d'això, pues era una família normal, bastant lliberal. I llavors vam fer la carrera juntes, ella feia magisteri també, després se'n va anar a estudiar a Saragossa, després no sé que... i quan jo vaig arribar a Barcelona la vaig retrobar, i havíem fet una trajectòria similar. I vam coincidir a les nostres militàncies polítiques sobretot amb els temes de feminisme, que eren molt importants per nosaltres en aquell... vam anar a les primeres Jornades Catalanes de la Dona que es van fer a la universitat. I vam continuar mantenint... Llavors es va casar amb un amic meu de Tortosa, però que vivia aquí a Barcelona i ens hem continuat veient sempre. I l'altre és una cosina meva, que també era amiga, la Maria Cinta Vidal, que la hi he anat mantenint i ens hem anat veient.

E.- I la trajectòria professional en el cas de la teva cosina, professional i militància i tot això...

Ella va fer econòmiques... No, bueno, és una persona molt oberta i molt liberal i no he tingut cap problema, però no té cap compromís polític.

E.- Però que no és de dretes per exemple?

No, no, no. Es pot parlar de qualsevol cosa i ho entén tot i no hi ha problema.

E.- Val. Jo començaria ara ja a parlar directament de la teva trajectòria... bueno, hem dit que vas fer l'escola, vas fer magisteri, ens situaríem en el punt de quant tu vas fer magisteri, què vas fer després?

Bueno, pues després jo vaig acabar magisteri amb disset anys, perquè "el excelentísimo i reverendísimo Francisco Franco" va fer un bodrio de llei d'educació que amb quatre anys de batxillerat es podia començar el magisteri i acabàvem amb el títol de mestre a baix el braç amb disset anys. Jo recordo que me'n vaig tenir que esperar un mes, perquè jo faig els anys a l'agost i hasta el setembre, ai! l'agost no feia disset anys i no em vaig poder examinar hasta el setembre del títol de magisteri de l'estat. Perquè jo al mes de juliol era mestre de la iglesia.

E.- Què vol dir això?

Magisteri de l'església és lo que feien les monges. Llavorens, feies una revalida de l'estat i convalidaves el títol aquí a Barcelona a l'escola normal, de Melchor de Palau. Jo vaig tenir que examinar-me de magisteri de l'estat a Melchor de Palau al setembre. Perquè al juliol encara tenia setze anys i no va colar. Con lo qual jo al mes de setembre amb disset anys baix del braç recent fets, era mestra. Llavors jo, em vaig quedar a Tortosa, ajudava a la botiga a la meva mare i de tant en tant quan alguna mestra estava malalta em venia a buscar i ella em pagava a mi la substitució. I ho vaig passar fatal, perquè no sabia ensenyar, eren classes molt complicades, de l'escola pública, que estava molt deteriorada llavors, i amb una conflictivitat molt gran, amb uns nens súper desestructurats de la família, nens gitanos, nens que vivien en coves, coves d'aquelles de les muntanyes, vull dir, era...l'escola pública a Tortosa era això. Perquè la gent que mínimament podia o

els portava a una acadèmia o els portava a les monges. I los que no tenien diners a una acadèmia. Bueno, i llavors, jo vaig començar a preparar-me les oposicions.

E.- O sigui, amb setze anys ja donaves classe ja tu...

Disset, sí, a l'escola de la Mercè, que era una escola pública a Tortosa, del casc antic.

E.- Que havia solament aquest centre públic o havia més?

A Tortosa dos, i després als barris hi havia escoles. Al barri de ----- hi havia una escola, a la Rabal de no sé que una altra escola, fora ----- una altra escola, però a Tortosa la Mercè. I donava classes particulars, que això, pues quan acabaven el cole pues lo nens esta, hasta que llavors me'n vaig anar a Tarragona, 68 i 69 a preparar oposicions, que les vaig suspendre. Al 68 no las van fer, al 69 las van fer i les vaig suspendre. Llavors al 69 me'n vaig anar a Barcelona i aleshores al cap de quinze o vint dies d'estar a Barcelona vaig tenir la possibilitat... perquè clar jo vaig venir a Barcelona, i llavors era quan començava Rosa Sensat. Llavors jo em vaig apuntar a un curs, tot l'any, a Rosa Sensat, i allí em va sortir feina a l'escola del Bosc de Montjuïc.

E.- Que això és una escola, Rosa Sensat és una escola?

Una escola de formació de mestres. I aleshores, que llavors feia cursos llargs durant tot l'any, totes les tardes. I aleshores allí em va sortir feina a l'escola del Bosc de Montjuïc a l'any 70, de manera que jo al mes de setembre vaig arribar a Barcelona, vaig apuntar-me al curs i al mes de novembre jo treballava a l'Ajuntament de Barcelona i fins ara.

E.- A l'escola Bosc [se sent algú que crida]

Sí.

E.- Una qüestió que és important, en el període aquest que vas acabar i tot això, tu combinaves les classes amb l'ajuda a la teva mare en la tenda, no?.

Sí.

E.- Això, tu tenies disset, divuit...

I dinou.

E.- I dinou, fins als dinou vas estar allà.

Fins als vints anys.

E.- Durant aquest període, una vegada que vas acabar l'escola i tot això, el món de relacions que tenies, de l'escola, de magisteri... perquè tu parles de la relació d'amistat amb la gent del col·legi, però amb el magisteri?

Jo vaig continuar tenint la gent del col·legi, perquè jo al magisteri el vaig fer al cole de monges.

E.- Ah, clar, ho vas fer al mateix col·legi.

Eren les amigues, unes fèiem magisteri i les altres feien batxillerat superior.

E.- I relacions del barri, dintre del barri on vivies, recordes o estava molt marcat...

Sí, ens coneixíem amb tothom, i jugàvem al carrer.

E.- Quin tipus de jocs, els mateixos que el col·legi o ja hi havia barreja de gent que no...

Hi havia barreja, havia barreja. I sobretot amb els, també ens veiem amb el meu cosí i amb els amics del meu cosí que tenia la mateixa edat.

E.- L'important ara, per a mi seria saber per què vas escollir Barcelona i no Tarragona que està més a prop.

Home, perquè m'agradava més Barcelona.

E.- I per què?

Perquè a mi Barcelona m'agradava molt.

E.- Ja havies vingut altres vegades...

Sí, jo havia vingut perquè tenia ties. I per a mi Barcelona representava la llibertat i el desenganxe de Tortosa i la família i fer la meua vida i muntar-me la meua vida. I trobar-me amb un munt d'amics que vivien a Barcelona i que jo havia conegut durant aquells anys, perquè jo vaig començar al 68-69... jo no vaig començar... home, jove sí, perquè llavors era molt jove, jo vaig començar per mig del curs universitari dels cantaires a relacionar-me amb una sèrie de gent que la majoria vivia a Barcelona, perquè estudiaven a Barcelona.

E.- O sigui, eren de Tortosa però vivien i estudiaven aquí a Barcelona.

Estudiaven a Barcelona. Uns feien ... cada u estudiava la seva cosa. I llavors ens trobàvem a vacances.

E.- Perquè a Tarragona no, no hi havia aquest món...

A Tarragona, jo vaig viure també amb gent de Tortosa dos anys, de les quals conservo amistat amb algú encara, sobretot amb una. I vaig començar a militar políticament a l'època de Tarragona.

E.- Va ser a Tarragona, no en Tortosa.

No, però amb la gent de Tortosa. A veure, jo vaig començar a interessar-me pel tema, a conèixer gent, a discutir, a llegir, a veure pel·lícules, que passaven de manera clandestina, allò lo típic: El Acorazado Potemkin, Los nacimientos de la nación..., tot això.

E.- En els cineclubs, que es deien també, no.

En els cineclubs. I a Tortosa, lo que passa que després em vaig anar a Tarragona i vaig continuar.

E.- I aquest dos anys que vas viure a Tarragona que van ser immediatament... és que això no... jo no termino de...

Al 68-69. Paral·lelament, perquè nosaltres tornàvem molt a Tortosa llavors.

E.- Val, està molt a prop, pues la gent/

Clar, els caps de setmana anàvem a Tortosa i ens tornàvem a trobar tots.

E.- Però estaves preparant les oposicions visquent a Tarragona. I que vivies a un pis...

A un pis compartit amb més noies.

E.- Que estudiaven també.

I que eren de Tortosa. I que a Tortosa quan anàvem ens continuàvem veiem amb algunes, eh, amb totes no.

E.- O sigui, que tu als disset – divuit, ja vas començar a enmacipar-te de la teua casa en gran mesura, no?

No, als vint. Als vint.

E.- Als vint, vas viure....

Vint i vint-i-un vaig viure a Tarragona. I amb vint-i-un em vaig vindre aquí.

E.- De fet era ja una necessitat que marxessis a estudiar a Tarragona per deixar de viure/

No, no, això m'ho vaig muntar jo per anar-me'n de Tortosa.

E.- I la teua mare, quina va ser la resposta?

Ui, fatal fatal, no li agradava gens, però va claudicar perquè feia oposicions. I era l'única manera de sortir de Tortosa, que jo anés a fer oposicions a Tarragona perquè la meva germana Emilieta l'havia fet. I a mi no em podia dir que no.

E.- I la teva germana que et deia de la seva experiència

La meva germana es va anar a viure a Tarragona un any a preparar-se oposicions a una acadèmia, i va aprovar. I com ella ho havia fet, jo ho podia fer, sinó no hagués fet. A Barcelona no em podia anar perquè llavors era un niu de perdicions, i a Tarragona era més disimuladeta la cosa...

E.- et quedava més a prop, no...

No quedava tant fatal, no hi havia tants de perills.

E.- O sigui que l'experiència de la teva germana et va servir a tu per poder...

Sí, per poder... a Tarragona.

E.- Perquè la germana gran no va fer això, no va ver....

La germana gran no va fer oposicions i es va casar enseguida.

E.- Es va casar enseguida i /

Va començar a donar classes i després es va apuntar a un parvulari particular.

E.- Amb la qual cosa, a Tarragona tu, vint, vint-i-un anys sola, no.

Sola amb les meves amigues, eh!.

E.- Vull dir, però sola de la família.

Sí, sí.

E.- Muntar-se tota la vida que, te va.... bueno eren les amigues clar...

Donant classes per la tarda, fent substitucions a escoles que em cridaven... però la meva mare m'enviava diners, poquets, però me n'enviava cada mes. Fins que vaig anar a Barcelona. Los dos anys de Tarragona la meva mare m'enviava diners. Per a l'acadèmia i per poder menjar, diguéssim, i pagar la pensió.

E.- O sigui, que la resta, les classes i això eren per tu buscar-te una mica... Dic, la convivència de sortir del hogar i viure amb gent... eren amigues, però viure, compartir tot això, què recordes d'això?

Oh, estupendo!!.

E.- Estupendo, cap problema?

Cap problema. Cap problema perquè de totes les que vam viure a Tarragona, hi havíem unes quantes que ens enteníem molt bé, que ideològicament coincidíem, que fèiem fons comú amb el menjar que ens enviaven de casa i amb els diners que teníem, que conseguíem amb classes o amb cosetes que fèiem, i ho compartíem tot.

E.- I quantes eren les que estàveu vivint a pis.

Home, nosaltres vivíem vuit en dos pisos a la mateixa escala, però el pis meu, quatre de les quals, tres o dos, dos, una altra i jo, Pepa, la Pepa i jo érem les que més amigues érem. I ho compartíem tot.

E.- I totes estudiaven, preparaven oposicions?

Totes eren mestres o estudiaven, o ja preparaven oposicions. Però la majoria estudiaven a l'escola normal.

E.- O sigui que tot estava vinculat al món de l'estudi, no era allò marxar de...

Sí... Però la Pepa i jo ja començàvem a fer coses polítiques.

E.- Éreu les dos, la resta no tenia cap tipus de...

No. Però hi havia algú que coneixia les nostres activitats i algú que no, perquè era clandestí llavors, sí.

E.- Una qüestió, això de "nido de perversión"...

De Barcelona?

E.- No, no, de Tarragona. En Tarragona....

No n'hi havia oposicions.

E.- Sortir per la nit, per exemple que suposo que a Tarragona...

Si sortia igual!, però la gent de Tortosa pensava que a Tarragona no passava res, i que tot lo dolent estava a Barcelona.

E.- Però, els horaris en relació/

Sobretot estava molt relacionat el tema aquest de llavors amb la política, eh!.

E.- Amb la política. No era el tema del sexe ni res d'això...

Home també, també, clar, també. Però hi havia molta relació amb la política, sobretot perquè a casa meva ja sabien que jo començava a tenir amics que... sobretot un que havia estat a la presó, l'Agustí Forner.

E.- Parlem d'això ara.

I Clar això...

E.- I l'Agustí Forner aleshores, era un amic de Tortosa?

Sí, però ell vivia a Tortosa, perquè l'Agustí llavors era paleta.

E.- Doncs, si et sembla bé, abans de començar lo de Barcelona, parlem de tot el vincle amb el com connectes amb gent o de relacions...

Home, jo he d'explicar perquè és veritat i sempre ho dic, que la persona que a mi em va introduir a la política i em va obrir els ulls i em va començar a parlar de coses diferents va ser Agustí Forner. Pues clar, la seva colla, però va ser Agustí.

E.- Agustí, que va ser dirigent del PSUC i de Comissions.

Exactament.

E.- I/

I que va estar a la presó en l'estat d'excepció.

E.- Al 69. Com recordes tot aquest món de la clandestinitat i la teva primera relació...

Molt bé, molt bé... Jo recordo com la meva alliberació, vull dir, vaig conèixer gent amb un plantejaments de la vida diferents, jo vaig pensar "Això és lo que a mi m'agrada i jo he buscat tota la vida i fins ara no ho he trobat..." i jo estava còmoda, estava feliç, me sentia persona... va ser la primera vegada que a mi em van tractar no com una dona... jo tenia problemes al cole perquè clar, era un cole de nenes i havia moltes burgeses molt guapetes, jo no era/

[FI DE LA CARA B, CINTA 1]

E.- Sí, estàvem parlant del primer contacte amb el món de la clandestinitat.

Sí, bueno pues jo, ja verás, jo venia d'una escola catòlica, d'un món molt tancat, on hi havien uns valors evidentment, sobretot al cole i amb les amigues, amb els amics que teníem, perquè clar, també teníem amics, vull dir, nois de Tortosa que coneixíem i... lo típic, triomfaven les pijes, les burgesetes, les guapetes, les rosetes... jo que sé... pues estos valors [passa una ambulància] que llavors també existien. Però que llavors estaven més, més ressaltats, no. I jo notava a Tortosa que jo havia un munt de coses que estaven mal vistes, que feies?? perquè jo era noia, això el vaig notar de molt aviat, que si jo hagués sigut un noi jo hagués pogut fer de molt aviat unes coses diferents... Perquè als nois que coneixia ho feien, els meus cosins ho feien, sin embargo jo no ho podia fer...

E.- Com per exemple què?

Com per exemple sortir per la nit, com per exemple fumar pel carrer, com per exemple anar a passejar pel parque per la nit, que era una cosa pues que els nois feien. I a lo millor feien alguna gamberrada, però nada, les noies no podíem anar, coses així. Sortir...

E.- Llibertat, en el fons és això, no?

Sí. I no... "Perquè això les noies no ho fan" i els nois ho fan. Clar jo, al trobar-me en aquest món, em vaig trobar amb un món diferent, em vaig trobar amb unes persones que valoraven a la gent per ser persones, que era igual que jo fos més gorda i més fea, jo era, no era ni tan gorda ni tan fea com em pensava que era, eh!. Ni tan gorda ni tan fea. Però jo, estava convençuda de que jo era gordíssima i que era lletjíssima perquè n'hi havia unes que eren més guapes i més mones que jo. Pues clar, jo em vaig donar compte de que no... les noies pintàvem els mateix que els homes, que érem un grup de gent que acceptàvem igual com a coleguis, sortíem el final de setmana junts i anàvem d'excursió al port que té Tortosa Beceit i que és una maravilla de la naturalesa, i pujàvem i baixàvem i fèiem la vida junts, que no passava res, que xerràvem i xerràvem del bé i del mal, lo que diu Raimon és ben veritat, i xerràvem i xerràvem i passejàvem. I passejàvem per la vora del riu, i passejàvem per la vora del canal, i xerràvem i xerràvem i xerràvem, clar, estàvem al 68-69, discutíem del Maig del 68, parlàvem de la revolució dels estudiants, parlàvem de música, feien festivals de Raimon...

E.- De literatura també...

De literatura, començàvem..., vaig a començar a llegir als primers... jo em recordo sempre del primer llibre que em va donar l'Agustí: La madre de -----, sempre, perquè va ser... clar, després molt viu, perquè clar, a l'Agustí feia proselitisme, sabia un quilo, perquè era pesat (emfatitzant), era pesat com ell sol, clar, en va passar tots els llibres del Macarenko. Ell, em va començar a parlar de F-----, bueno, clar, fèiem debats, fèiem debats, eh!, vull dir, nosaltres anàvem, agafàvem la motxilla i anàvem al port i ens passàvem cinc o sis hores parlant i parlant. I parlant i parlant i parlant. I parlant, pues això, del no-consumisme, d'una vida alternativa, d'uns valors diferents, d'una moral diferent, ens explicaven coses d'una societat diferent que evidentment... Pues de la Unió Soviètica, dels països socialistes... i coses així.

E.- I suposo que en aquestes, totes aquestes xerrades, hi havia una cosa que fonamental, que la història no sempre havia anat així o parlàveu de la República... per exemple, la primera vegada que, a part de la mare i en casa?

Parlàvem amb els amics aquests, amb algú d'aquest de l'Agustí i companyia, pues parlàvem de la República, parlàvem de les dones, parlàvem de l'amor lliure, molt, de les relacions afectives entre les persones, dels tabús...

E.- I l'Agustí Forner era més gran d'edat que aquest grup o era de la mateixa...?

No, no, l'Agustí i jo som de la mateixa edat.

E.- Quin recordes més a part de l'Agustí dintre d'aquest gent de...

Home, sí, hi havia més gent. Hi havia l'Agustí, la Pepa, que viu amb l'Agustí ara, que és la dona de l'Agustí, que era mestra, que vivia a Tarragona amb mi, esta era més jove...

E.- Però, tu vas conèixer a l'Agustí a través de la Pepa o no, o va ser...

No, no, jo vaig conèixer a l'Agustí a través d'uns altres amics, no de la Pepa. Llavors hi havia un que treballava en una empremta que es deia, es diu Fernando Etxeberría, un altre del meu poble... bueno, hi havia un grupillo. També hi havia noies, eh?.

E.- Ho dic perquè clar, tu has dit que ell era paleta en aquell moment, l'Agustí Forner, i abans hem parlat que les relacions vostres s'establien molt entre la gent de l'escola o del curs...

Sí, és però és que aquest va ser nou, aquest jo no el coneixia, aquest el vaig conèixer per mig d'uns amics que es deien Dani i Marita, que tenien/

E.- Que estudiaven?

No, que ens coneixien del grup universitari i que ens van fer la proposta, van venir i van dir: anem que fem un cicle de cine fòrum. I llavors vam anar els Cantaires i van començar-hi anar i allí ens vam conèixer. Ens va enxampar la poli fent, passant El Potekin, eh.

E.- això és el que et volia dir, i la/

Teníem una pel·lícula de Charlot preparada.

E.- Per dissimular?

Per dissimular clar.

E.- I la directiva del fòrum aquest, perdona, de l'activitat aquesta on passàveu la pel·lícula, què era gent més o menys compromesa o...?

Sí, sí.

E.- O sigui, s'havíeu que/

Sí, sí, era gent gran.

E.- Era gent gran i compromesa.

I l'Agustí que estava per allà.

E.- I era una entitat cultural, aparentment no...

Sí, era una entitat que la durant l'època de Franco pues havia mantingut sense significar-se però que tothom sabia que havia gent...

E.- Però les activitats, allò, que eren jocs...?

No, no, eren caramelles. Caramelles, cantaires, cantaven...

E.- Sí, sí, com una coral.

Sí, una coral. I ballaven jotes, i de tant en tant feien un sopar on havia ball, llavors ens trobàvem tots, clar que era molt dissimulat i tal.

E.- Dissimulat i tal. Ja una cosa important que se'ns ha passat, activitats teves d'oci abans del coneixement de tot aquest grup de gent, van canviar-se molt o no?

Cine, cine, cine.

E.- el cine.

Cine, cine, tots els diumenges a la tarda al cine. I llavors quan vam començar que teníem disset o divuit anys les discoteques, a ballar, però per la tarda, eh?, per la nit de tant en tant.

E.- Discoteques, a veure, com eren?

Una sala de ball.

E.- que eren sales de baile, no, i per la tarda?

Sí, per la tarda i per la nit alguna vegada.

E.- Música en directe o...?

No, no, música de disco. Sí, però que n'hi havia disjockey, eh, un senyor que posava... i anaves i li deies "Posa este disco", i el posava.

E.- O sea, s'anava a ballar, i a mirar-se tal, lo típic.

I a passejar.

E.- I a passejar després del ball.

Nosaltres els diumenges a la tarda anàvem al cine, quan sortíem del cine anàvem a passejar. Era un carrer que passejava tothom, o pel parque quan feia bon temps. Nosaltres fèiem molt la vida al parque. Los diumenges al matí, me n'anava a passejar al parque, tots los diumenges al matí. Nosaltres anàvem a passar l'estona al parque.

E.- Era passejar i parlar...

Passejar, parlar, jugar, passejar, passejar...

E.- I el cinema, com ho recordes la primera vegada, si tens un record així?

No, no, de tota la vida.

E.- Sí, de tota la vida, però com ho recordes lo del cinema?

No recordo la primera vegada, perquè pues al igual tenia quatre anys. Jo és que tota la vida...

E.- Era habitual, no era allò... I pel·lícules que recordis, que impactaren en una època determinada, no sé, un títol així que tu recordis...

Aleshores les monges també feien cine.

E.- Sí?

Clar, ----- i coses així. La Ferida Iluminosa... jo que sé, tot coses de missa, no, Los tres pastorcitos... totes de missa...

E.- I en canvi quan anàveu al cine era un altre tipus de cinema?

Ui! anàvem a veure allò de les tres erres, i després ens anàvem a confessar: "He visto una pel·lícula tres erres"

E.- Què significa lo de tres erres?

Mayores con reparo. Que no hi podíem anar, però bueno, ens deixàvem entrar. I eren verdes, pel·lícules fortes, molt fortes. Per exemple quan van estrenar La gata sobre el tejado de zinc, era horrorós. I després pel·lícules, totes les de la Sarita Montiel, també eren molt fortes.

E.- -----

No, i El último couplé, El relicario, tot això era molt fort., perquè eren senyores de reputación dudosa.

E.- I vosaltres anàveu després a confessar-vos?

Sempre, lo dilluns anàvem a confessar-nos. I el diumenge tornàvem al cine. (riures) Ja està.

E.- Val. Ara seria bé per acabar, tot el tema del grup aquest de l'Agustí Forner, i com va lligar-te a Tarragona i després el salt a Barcelona. [se sent un soroll de fons]

A veure, el tema de l'Agustí Forner i del PSUC és el mateix, i Comissions, perquè clar, l'Agustí també va fundar Comissions. Llavorens nosaltres ens vam anar a Tarragona i allí ens vam posar en contacte amb la gent de Comissions de Bonavista i Torreforta. Perquè jo vaig anar a fer una substitució, un interinatge a

l'escola de Bonavista. I allí, me vaig tropezar amb la gent del PC, perquè no eren del PSUC, eren del PC, que venien d'Andalusia, que eren els pares de l'escola on jo estava. Però en vaig tropezar amb les dones...

E.- Amb les dones d'aquests?

Amb les dones d'aquests, que eren una plataforma que... els Arjona.

E.- Els Arjona?

Els Arjona. Amb unes dones que tenien una plataforma que es deia Comisiones Democráticas, això eren les dones del PC. I a mi em va estranyar molt que quan jo vaig [se senten veus de fons] arribar en aquell cole, me van esperar una comissió de mares i em va demanar el títol. Em van preguntar si jo era mestre. I jo quan vaig arribar a casa dic a la Pepa, "Pepa, allí passa una cosa molt rara, perquè allí hi ha unes dones molt espavilades, que m'han dit que ja n'estan tipes de què els preguin el pèl, de que posin a qualsevol persona a substituir a la mestra que està malalta i que l'última vegada van enxampar que aquella senyora, aquella noia no era mestra, era la neboda de la directora. I jo els hi he dit que no es preocupin que els portaria el títol". I jo li vaig portar el títol, i a partir de llavors hi havia molt bon rotllo. Cosa que la directora es va empenyar molt i em va dir que no parlés amb les mares i l'inspector em va cridar a l'atenció i em va dir que quién era yo para darle la razón a las madres, que las madres nunca tenían razón. L'inspector d'ensenyament de Tarragona. I llavors ens seguida vam agafar contacte amb aquella gent i nosaltres anàvem a reunions clandestines que ens invitàvem de Comissions Obreres, la Pepa i jo.

E.- Que us invitaven aquestes dones?

Bueno, llavors com que ja vam tenir contacte amb lo que era l'organització clandestina. Llavors nosaltres no anàvem a reunions polítiques, sinó que anàvem a reunions sindicals. I anàvem a reunions clandestines de Comissions a Tarragona, a Bonavista, inclús vam arribar a anar a alguna reunió de la Comissió Nacional de Catalunya, absolutament clandestina, però que es feia a Cardona, que fèiem un viatge interminable de transbordos i mides de seguretat, que no sabíem on t'anàvem i que ens anàvem enterant a mida que passant... pues pel tren i veiem los cartells. I eren unes reunions clandestines. I llavors vam tenir contacte amb la gent de Comissions perquè ni Pepa ni jo ens havíem encara afiliat al PSUC, llavors, va venir l'estat d'excepció que va agilitzar les coses perquè... va agilitzar les coses perquè ens va conscienciar més, perquè clar, amb relació amb els militants o amb l'activitat política, Tortosa va ser dels puestos que van engironar més gent. Entre ells a l'Agustí. Llavors clar, quan van tancar a la presó a l'Agustí va ser un cop molt fort per a tothom. Llavors va ser quan, jo vaig, vaig afiliar-me al PSUC.

E.- Perquè tu estaves en dubte...

Jo no estava afiliada de cap manera. Jo no m'havia afiliat al PSUC.

E.- I per què?

Perquè jo no volia, perquè l'Agustí m'ho havia dit un munt de vegades i jo deia que no era necessari, que jo anava, que ells m'invitessin i que jo aniria a tot arreu. Potser tenia molta por, tenia...

E.- Sí, suposo que... això és el que t'anava dir, que hi havia por?

Però clar, com llavors hi ha l'estat d'excepció, jo vaig estar una temporada que treballava i militava i m'arriesgava tant com els altres, pues va ser una tonteria, i vam decidir la Pepa i jo que nos afiliàvem i nos vam afiliar.

E.- Sempre les dues, vau anar en aquest sentit?

Sí. I amb el tema de la renovació pedagògica que va ser un tema molt important, també les dugues molt juntes. Estudiàvem temes, llegíem llibres, fèiem cursos de Rosa Sensat que llavors significaven una renovació pedagògica molt important. I va ser un aprenentatge conjunt que vam seguir. Fins que llavors, quan vaig suspendre les oposicions al 68 a Tarragona, ja vaig decidir que a mi no m'aprovarien mai a la vida perquè em coneixia tot Déu. Llavors em vaig anar a buscar feina a Barcelona i vaig trobar.

E.- O sigui, en part lo de Barcelona no era solament per allò de la llibertat que tu deies...

També, també.

E.- Sinó forçat per les mateixes circumstàncies de tot el món que t'havia...

Sí.

E.- Bueno, doncs, arribes a Barcelona...

Arribo a Barcelona...

E.- En part volgut i en part no volgut, no.

No, bastant volgut, perquè a mi em va anar molt bé. Si jo hagués aprovat les oposicions m'hagués anat de mestre que no passava res, als pobles de Tarragona, perquè els feia a Tarragona. Però vaig aprofitar l'avinentesa aquesta i em vaig anar a Barcelona. I quan vaig arribar a Barcelona, pues li vaig dir a ma mare, "Mama, estic a Barcelona, i vaig a buscar feina".

E.- O sigui, abans de que ella sapigués res, tu ja... la decisió presa...

Vaig aprofitar que tenia vint-i-un anys perquè sinó no lo hagués fet, eh?.

E.- I la teva mare, fatal suposo la resposta.

Fatal, però tenia vint-i-un anys i sabia que no podia fer res.

E.- Majoria d'edat, no. Val, arribes a Barcelona a través de qui o...

Arribo a Barcelona, jo tenia amics a punta pala a Barcelona, molts amics.

E.- Tots de Tortosa, la majoria de Tortosa.

Sí, relacionats amb el PSUC, clar.

E.- Amb el PSUC.

Sí, perquè tots el meus amics del grup universitari estaven relacionats amb el PSUC. Home, era allò que ho eres del PSUC o estaves... Llavors jo començo a parlar amb la gent, me'n vaig a viure provisionalment amb unes amigues que vivien de pensió, i vaig alquilar una habitació en un pis de dalt i vaig començar a moure'm i ja hasta que ja seguidament vaig anar a compartir pis. I vaig estar set anys compartint pisos diferents amb gent.

E.- El primer any, va ser pensió?

Sí...

E.- En quina/

No, no, pensio no, una senyora que alquilava una habitació.

E.- Ah, val, relloguer, allò que es deia rellogar a un altre.

Sí, però que al pis de baix hi havia dos de Tortosa rellogades. I al pis de dalt jo, i estàvem juntes tot lo dia.

E.- I a quina zona de la ciutat de Barcelona va ser?

A Bruc, Consell de Cent.

E.- I durant aquest anys ja vas entrar a lo de Rosa Sensat...

Vaig apuntar-me al curs de tot l'any, de quatre a set de la tarda, i ja vaig treballar pel dematí a l'escola del Bosc, de Montjuïc.

E.- Com va sortir la possibilitat de treballar al Bosc?

A Rosa Sensat m'ho van oferir, que hi havia el director de l'escola del Bosc havia anat a parlat amb la Marta Mata perquè volia una persona que estès per l'escola pública. Perquè llavors hi havia el dilema d'escola pública o privada. Els mestres conscienciats i jo claríssimament estava per la pública, que hi havia gent que

estava per la privada. Jo claríssimament estava per la pública. La Marta Mata em va dir: "Tu, que claríssimament sempre ho dius, pots anar a l'escola del Bosc". Em va explicar la història de l'escola del Bosc, que havia sigut una escola molt bona durant la República, que ara passava una època i que el director volia pegar-li un tomb. I llavors vaig entrar jo a l'escola del Bosc. La primera, juntament amb el director vam començar...

E.- A moure el tema de...

A moure el tema.

E.- Perquè, és una cosa important, l'argument de la gent que no estava per la pública clarament, quin era?

Perquè la privada era l'escola que es podia treballar des del punt de vista pedagògic bé i a la pública no. Hi havia un grup de gent lligats al PSUC que dèiem que no, que el que s'havia de potenciar era entrar a la privada i donar-li un tomb i començar a treballar dintre, ai! de la pública vull dir, eh?. I començar a lluitar per la claredat pedagògica.

E.- I en aquells moments ja encontres que hi havia gent d'altres grups polítics, que hi havia un enfrontament en això, o estava tot més o menys que/

Hi havia un debat, un debat.

E.- Un debat.

Sí, havia un debat molt fort.

E.- Hi havia altres grups polítics que no defensaven exactament això?

No, no defensàvem l'escola pública. Perquè com a escola de qualitat, com a escola que els mestres podien treballar i que a l'estatal no es podia treballar, perquè era escola estatal llavors. El que passa que ja això va durar poc perquè en seguida vam ser un grup de gent molt cohesionat i a l'última època de Franco ja vam aconseguir fer una vaga d'escola pública, la primera.

E.- Sí, això és important una qüestió, la Marta Mata, què era professora teva?

Sí, era la responsable de Rosa Sensat.

E.- De la Rosa Sensat, val. Quan vas arribar aquí a Rosa Sensat clar, vas conèixer suposo bastant gent del...

Del món de la renovació pedagògica. I em van ensenyar.. això sí, això sí, ara és una cosa diferent, però allí em van ensenyar tot lo que jo no sabia, vaja, lo que no m'havien ensenyat les monges ni ningú. Me van ensenyar a respectar al crió, les criatures, me van ensenyar a entendre que hi havia un procés evolutiu des del punt de vista psicològic, me van ensenyar a que hi havia una manera diferent d'ensenyar als crios respectant molt el procés evolutiu, me van ensenyar a explicar qui era Frenet, Piaget...

E.- o sigui, tot el negatiu que tu deies de l'escola de monges.

Que jo no coneixia. Perquè jo l'únic pedagog que coneixia era el padre Poveda, com tu comprendràs... Nosaltres, durant tot el magisteri, tres anys a les monges, vam estudiar una assignatura de psicologia i una de pedagogia. "Pedagogia de Poveda", eh?.

E.- I la resta que eren...

Mira, cocina, labor, llenguatge, història, geografia, això sí, literatura, matemàtiques, física i química. .. imagina't la història i la literatura, eh... Jo me sé de memòria les obres completes de Santa Teresa de Jesús. I molt de corte, molt de confecció i molt de bordados, i molt de cocina i molt de hogar, i molt de parar taula i molta tonteria i molt de resar (colpeja la taula).

E.- Aleshores, el que sí que coincidia en el mateix moment era el teu trencament amb això, amb el que et donaven les monges més el tema polític/

Tot junt, tot junt, clar va ser molt global, o sigui jo vaig entendre que havia una manera d'ensenyar que les criatures eren persones que tenien un pensament i una evolució mental, que es tenia que respectar. Que

valia la pena aprofitar quan el crio estava a punt per ensenyar tot l'aprendizatge de lectura i escritura, i no abans ni després, que hi havien uns cicles... bueno, que havia uns temes que es tenien que parlar amb les criatures, nosaltres ho parlàvem tot, els explicàvem tot, comentàvem tot, depèn de l'edat d'una manera o d'una altra. I tot això anava molt global perquè clar llavors jo quan vaig arribar a Barcelona en seguida em vaig posar en contacte amb el PSUC, jo militava a ensenyament. Llavors va ser lo d'ensenyament, llavors vaig ser la que discutia pedagogia també, que ens apuntàvem a congressos de renovació pedagògica, que estàvem molt interessats pel tema.

E.- Una qüestió important que has dit és la defensa de l'escola pública. O sigui, es defensava per la qualitat de poder treballar a l'escola pública però també suposo que era per allò de, en el sentit d'allò de les classes menys afavorides...

Sí, perquè clar, clar, estava molt lligat amb què a l'escola pública anaven els fills i les filles dels treballadors i treballadores, claro, i a l'escola privada anaven els burgesos.

E.- Què recordes de lo de la llei general bàsica del 70. Va haver-hi debat i mogudes i tot això, no?

Sí, molta, molta.

E.- La vostra posició, perquè tu estaves en el PSUC però clar i en Comissions, o era tot, com era això?

No, no, Comissions no. No estava jo. Al 70 no... a veure, jo quan estava a Comissions era a Tarragona. Jo a Barcelona quan vaig arribar a Barcelona vaig perdre el contacte amb la gent de Comissions, i vaig militar només amb el PSUC. I vaig participar en seguida en el primer moviment de funcionaris i funcionàries de l'Ajuntament de Barcelona, a l'època del Porcioles. Que vam començar a organitzar-nos en grups molts amplis, que estàvem tots i totes i que eren grups que discutíem problemàtica laboral i de política evidentment. I vaig participar amb el tema purament sindical entre cometes, en tot el moviment de treballadors i treballadores de l'Ajuntament de Barcelona, i militàvem amb el PSUC. Llavors clar, al seguir la rama esta que també era molt política, perquè era molt política, després amb tot el folló del Viola, la tancada de funcionaris, l'organització... Nosaltres sindicalment treballàvem molt aquest terreny, després va venir l'època de l'STAP, que era el sindicat aquell unitari format per socialistes i comunistes i gent que no era ni socialista ni comunista però que era d'esquerres...

E.- El sindicat de treballadors de l'Administració Pública?

I després ja va ser quan va sortir Comissions i UGT, que jo en seguida... Però jo la primera... moviment i les primeres eleccions sindicals que es van fer a l'Ajuntament de Barcelona era com a STAP. Després a les segones ja va ser com a Comissions.

E.- O sigui, i les primeres com a STAP, vols dir en la legalitat, o les darreres del règim... No, perquè vosaltres no teníeu...

No. Nosaltres teníem una assemblea de delegats, elegits en assemblea general que no era ni STAP, ni Comissions ni res i eren delegats, allí jo ja hi era però era l'època de Franco. Les primeres, l'STAP, que era quan el Socias...

E.- Sí, el Socias Humbert...

Pues nosaltres teníem una assemblea de treballadors a l'Ajuntament de Barcelona a l'època de Franco que nos elegíem amb una comissió d'uns quinze i que ens elegíem en assemblea general. Però en assemblees generals de quatre i cinc mil treballadors, eh?. I que era quan va començar, que anàvem conjuntament amb el Pasqual i l'Ernest Maragall, que eren els socialistes per tota la gent del PSUC.

E.- Una qüestió important, o sigui, anys 70, la llei aquesta general bàsica, què va suposar per a vosaltres com a gent que estàveu dintre de les corrents de la renovació pedagògica i tot això, un retrocés, un avanç, un...

Home, un retrocés no podia ser, eh?, un retrocés. Retrocés no podia ser de cap manera, perquè allò era horrorós, vull dir, era un primera estructuració, vam fer un esforç...

E.- Però va ser molt criticada per un altra tema, no?

Sí.

E.- Quin era el tema que es feia la crítica si tu recordes....

No ho recordo...

E.- Era de continguts o de... o estava més relacionat amb el tema laboral més estrictament?

No, no. Laboral no, era de continguts, de continguts sí.

E.- Val. O sigui tu, durant aquest període a Rosa Sensat i en l'escola del Bosc, quan entres a l'escola del Bosc entres... m'has dit al...

Al 70. Novembre del 70.

E.- És tu primera relació laboral continuada?

Continuada, perquè jo havia estat treballant a part de Bonavista, a Calafell poble durant molt de temps també, bueno molt de temps per a mi són vuit mesos, eh.

E.- Sí, sí.

La primera relació laboral.

E.- Clar, la primera relació laboral però...

O sigui, que cada mes cobrava una nòmina.

E.- Exacte. A part d'això, la primera relació laboral en el sentit estrictament de relacions cap i assalariats, això, allà no es notava suposo?

No.

E.- Perquè, precisament t'havien cridat a tu per... la qual cosa no era una relació laboral dures...

L'únic problema d'aquell cole era el director en aquell moment. Después ja no va ser tant problema, però en aquell moment sí. Pensa que hi havia una valla de fusta que separava al pati als nens i a les nenes, eh?. I lo primer que vaig fer aprofitant que jo vaig arribar va ser treure la valla, va ser un escàndol, eh?. Les classes estaven separades, a l'any següent nens i nenes juntes, va ser una revolució, i llavors ja en seguida va començar a entrar més joves, gent jove com jo, que...

E.- Perquè eren gent gran la que estava abans al Bosc. O sigui, havia aquest projecte de l'escola/

Hi havia una mestra, doña Mercedes, que quan jo vaig arribar i va veure com era jo em va venir a buscar a la classe per parlar amb mi, va tancar la porta, va dir que no digues res a ningú però que ella era republicana, tot los demás eren fatxes, doña Mercedes, tot lo demás eren fatxes!

E.- I aquesta dona portava anys allà?

No havia dit res a ningú.

E.- I Eren nombrosos el numero de professors o...?

No, perquè es va desdoblar l'escola de petita. Érem vuit professors i el director.

E.- O sigui que suposo/

Però después es va desdoblar, van fer obres, va entrar gent, vam aprofitar per fer entrar gent de la mateixa història, i bueno, vam donar una volta bestial, vam fer una escola de pares i mares que no hi havia, ai! un APA que no n'hi havia. Vam començar a fer assemblees i una sèrie de coses... Nos volíem matar, nos volíem matar.... Vam parlar amb els pares, que mai a la vida havien parlat amb els pares, els pares per ser pares no tenien raó, nosaltres pensàvem que los pares per ser pares sempre tenien raó, en tot cas hi havia algun pare o mare que no tenia raó. O sigui eren coses... Los crios per ser crios no tenien mai raó... Nosaltres dèiem los crios tenen raó, en tot cas hi ha un crio pues que no en té raó, m'entens, era tot al revés. Nosaltres parlàvem amb les criatures, nosaltres fèiem coeducació, nosaltres vam treure la valla, nosaltres al cole dèiem a los crios que los mestres no li ---- a los crios, nosaltres vam imposar, vam treure la

Ilei del silenci, que hi havia la llei del silenci a l'hora de dinar, los crios no podien parlar perquè els castigaven...

E.- Però ells, sent majoria aquesta gent, aquest professorat que era del règim, van perdre totalment, com va fer això?

Perquè el director i jo estàvem d'acord al primer any, i al segon ja eren més i al tercer érem més.

E.- Van entrar nous.

Perquè va ser tot alhora, va ser entrar jo, ampliar l'escola i amb dos o tres anys ja érem quatre o cinc amb el director.

E.- Amb la qual cosa et vas veure afavorida pel tema aquest de la llei general que parlàvem abans?

Sí, sí. I llavors ja va ser l'última època de Franco que la cosa ja...

E.- I la gent aquesta que inicialment era totalment contraris, van haver-hi canvis d'actituds en alguns d'ells o no, es van mantenir fins el final...

Hi havia que no, hi havia que no, però n'hi havia una que de cap manera, o dos o tres que de cap manera. Hi havia uns altres que mira... no els hi agradava gens, estaven molt a disgust, ens deien de tot, eh, ens insultaven...

E.- Rojos i tot això també?

Bueno, comunistes, sense que ho sapiguessin ja ho sabien. "Vosotros, lo que sois es un atajo de rojos". El dia que es va morir Franco va pujar una vestida de negre, va anar a la catedral, i bueno...

E.- I el director, d'on era, d'aquí de Barcelona?

Sí, sí.

E.- I teníeu la mateixa edat i tot això o...?

No, era una mica més gran, no bastant més gran que jo, sí.

E.- Aquest tenia vincles polítics i sindicals o no...?

No, aquest era una persona que en aquell moment estava lligada als moviments de renovació de l'església, estava lligada amb aquells catòlics...

E.- Progressistes...

Progressistes, era de comunitats catòliques de base.

E.- Però, mai tu amb ell, vas parlar de la teva política o sindical?

Hi havia un moment en què ja el PSUC va decidir sortir a la llum pública, a l'última època de Franco, i llavors nosaltres vam anar a parlar amb ell. Li van dir i va dir que ja s'ho pensava.

E.- Perquè tu... diguem-ne quan va entrar gent jove, vas aconseguir... la gent es va...

No, no, nosaltres van colar la gent. Nosaltres entràvem amb un contracte laboral... Nosaltres entràvem sense cap contracte, amb una espècie d'interinatge, que es deia conveni i que ens pagava l'Ajuntament amb una partida de llapisos i de gomes i de materials, vale?, i que anàvem a cobrar directament a l'Ajuntament cada mes, a unes finestretes que hi havia al sotà. I en aquell moment nosaltres dèiem, el director deia: "Que hi ha un mestre que busca feina?", i l'Ajuntament deia vale, "que entri", i jo vaig entrar gent, clar que sí, gent que estava d'acord amb mi, perquè necessitàvem fer això. I el director em va donar carta blanca. I el primer any vam entrar a un, després va entrar un altra, fins que al final vam ser tres o quatre fixos. Llavors es va morir Franco i quan es va morir Franco ja la gent entrava per oposicions i tot.

E.- En aquell moment, aquesta gent que entrava que tu deies que va... es va afavorir la seva entrada, aquestes que eren contactes teus del món polític del PSUC directament o era a través de relacions...

Gent, gent com jo, que eren bones professionals...

E.- Que estaven vinculades a la renovació pedagògica també, no?

I que tenien relació amb el món del PSUC o de la política. O que no tenien cap compromís de carnet però que sabíem que pedagògicament estarien d'acord amb els principis de coeducació, de llibertat...

E.- O sigui, que no era una qüestió de marginació?

Ensenyament, coherent de les coses, vull dir.

E.- Que no era una qüestió partidària exclusivament?

No, no, no en absolut.

E.- Era més per/

Plantejament pedagògic.

E.- Val. Quan has dit això, que anàveu a cobrar cada mes, explica una mica la situació aquesta, la frase aquesta que es deia, no sé si en aquell moment es deia de: "Ganas menos que un maestro y tal", era realitat això?

Sí, abans de la primera vaga, després ja va haver, van pujar molt als mestres, va ser a partir de la primera vaga estatal que es va reconèixer.

E.- La primera vaga, que va ser durant el...

Vivia Franco, eh?.

E.- El 73, si no recordo malament.

Que va coincidir amb una de les vagues de la Seat

E.- De la Seat, sí, el 71. Val.

Perquè jo recordo d'una assemblea a la normal de mestres estatals, que després vam anar a la Plaça d'Espanya, i venien els treballadors de la Seat i vam fer una trobada d'aquelles tan emotives que per primera vegada "los trabajadores, de las fuerzas del trabajo y de la cultura..." i recordo una amb un megàfon a la llum que diu: la luz que viu Andalusia... que va fotre un miting una arenga, que l'aplaudien... bueno, va ser molt emocionant.

E.- Escolta, la sensació aquesta de, per exemple acabes de parlar d'una cosa interessant, de treballadors de diferents sectors, en aquell moment, bueno, ocupar un carrer, no?, la por continuava existint, clar, perquè donaven pals/

Lo que passa que la... quan hi havia la Seat feia respecte i intervenien poc. Sí, però hi havia la policia a punta pala, aquells grisos amb abric, bueno, los mateixos que el Procés de Burgos perquè va ser l'època, clar, és que estava Barcelona liadíssima, perquè el Procés de Burgos, lo de Seat, lo dels mestres estatals, l'Ajuntament de Barcelona que començava... al 74 va ser, ja començàvem a fer coses...

E.- En la teva activitat, tot el tema del caràcter clandestí, que després va ser semiclandestí i finalment la sortida i tal... mecanismes que tu recordis, que ara t'estranyarien... o vist des de fora/

Jo tenia molta por.

E.- Molta por?

Molta, molta molta.

E.- Hi havia moltes mesures de seguretat?

Moltes. Jo era molt, tenia molta por. Sempre tenia por, molta por.

E.- Mai et van/

Mai em van/

[FI DE LA CARA A, CINTA 2]

[INICI DE LA CARA A, CINTA 3]

E.- Jo volia preguntar-te si tens... si conserves algun record del que va ser els 25 anys de pau del règim a l'any 62 i tot això?

Sí, recordo... vagament, eh?, però recordo. Home, recordo una campanya bestial de propaganda del règim que consistia pues en això: "25 años de paz, 25 años de paz en el trabajo, 25 años de paz en el deporte, 25 años de paz en la justicia..." i un tema muy, muy propagandístico i amb algunes ocasions bastant folklòric i no recordo res més.

E.- Bueno, dins de l'època dels 60, també volia preguntar-te el record que conserves del que va ser lo de, l'any 68 a França?

Sí, això sí que ho recordo. [sona el clàxon d'un cotxe] Perquè evidentment això va influenciar molt amb el, amb la meva vivència i amb el canvi que vaig fer també a la meva vida va coincidir. Com ja vaig explicar l'altre dia el coneixement de gent diferent i recordo comentar i discutir, i parlar, nits i nits pel parque passejant, que passejàvem molt pel parque, amb tota la gent que era universitària i que estudiava a Barcelona, i que parlàvem del Maig del 68 i que parlàvem també de la revolta que havia a Barcelona d'estudiants, que era produïda per això. I llavors això sí que ho recordo perquè además ho vaig parlar, discutir i viure molt, i va ser el començament d'un replantejament de lo que eren els valors de la meva vida.

E.- I és curiós, perquè la informació en una ciutat com aquella... quin era el canal d'informació que tenia habitualment la gent? Informacions clandestina o... perquè a la informació general no sortia res pràcticament?

Home, se sabia que havia una revolta d'estudiants a Paris i se sabia que havia una revolta d'estudiants a Barcelona. Llavors lo que se sabia és que havia molt follón i que havia sobretot una guerra campal a Paris. I lo de Barcelona, pues que també es manifestaven molt i havia problemes...

E.- Lo del Sindicat Democràtic...

Lo del Sindicat Democràtic. La informació si no tenies amics i amigues que estaven posats era absolutament... era lo típic, què volen els estudiants, que tenen de tot, sons pares els paguen la carrera, són uns privilegiats perquè llavors hi havia poca gent que podia estudiar i damunt encara protesten.

E.- I el discurs a casa teva en aquest sentit, diferia una mica d'aquest que acabes de donar o la teva mare pensava també això, per què fan això els estudiants?

Sí, no ho tenia clar ella lo dels estudiants. Perquè ella no podia pagar-me uns estudis i pensava que la gent que estava estudiant era una privilegiada.

E.- I les germanes teves també, no, suposo?

Jo no recordo tampoc molta discussió sobre el tema. A casa no recordo.

E.- Es discutia més fora de casa tot això?

Sí, sí, de manera bastant clandestina.

E.- Val. Aleshores l'altra dia ens vam quedar amb el teu contacte amb l'Agustí Forner que va ser el contacte, la via de contacte i la gent també de Villavista de Tarragona, si vols desenvolupa una mica això i ja véns a Barcelona.

Si, lo tema de Bonavista/

E.- Sí, perdó Bonavista.

És el tema que ens va servir de contacte amb Comissions Obreres. Allí va ser a on vam connectar amb Comissions Obreres i a on vam començar a anar a reunions absolutament clandestines de Comissions Obreres perquè el permís de les dones aquelles del PC, que eren de les dones democràtiques, vam connectar amb els seus homes i llavors ens vam invitar com a mestres, perquè tenien un gran respecte la gent treballadora per lo que representava una persona que tenia un altra nivell cultural i pensaven que els podríem ajudar en redactar octavetes i coses així, i vam començar a col·laborar amb la gent de Comissions de Tarragona.

E.- Però va ser via dones militants de Comissions, oficialment.

Sí, de Comissions sí, i bueno, també per mig del PSUC.

E.- Així noms que recordis, que et quedin d'alguna manera?

Arjona, Arjona... después no recuerdo... bueno, me'n recordo, no recuerdo el cognom perquè no sé si el sabíem, d'una companya de Bonavista que es deia Magdalena que era una dona molt combativa i que después me'n vaig enterar de que va acabar molt malament del cap, es va trastocar una mica perquè havia un munt de coses que no comprenia, no entenia i li va afectar molt la personalitat. Me'n recordo d'estos dos noms, no em recordo de cap més.

E.- I era gran la dona aquesta, la Magdalena?

En aquell moment devia tenir pues això, quaranta anys, entre quaranta i cinquanta anys.

E.- Però el contacte que tu vas tenir amb la gent, era gent d'una generació més gran que la teva, no, en general?

Sí, sí.

E.- Doncs bé, estàs a Tarragona...

Sí, llavors vaig estar dos anys treballant de manera eventual, fent substitucions de mestres molt poc temps, i después ja vaig arribar a Barcelona i vaig trobar feina. I ja vaig començar a treballar a l'escola del Bosc. Llavors vam participar en tot el moviment de renovació pedagògica per un cantó i per l'altra i lligat tot molt, perquè estava molt lligat, totes les lluites que vam començar de revalorització de l'escola pública i que va acabar amb una vaga, no sé quin any era, era quan la vaga de la Seat....

E.- 71.

Sí, la primera vaga estatal de mestres del 71. Que tenia relació amb la, amb una de les reformes que es van fer d'ensenyament.

E.- I en l'escola que estaves, a partir de la vaga aquesta va haver-hi contacte amb la resta d'escoles o...

Sí.

E.- Explica una mica el procés aquest, des d'arribar a l'escola i de contactar amb més gent...

Bueno, jo vaig contactar amb la gent a Barcelona no per l'escola sinó pel PSUC. Nosaltres teníem una cèl·lula aquí a Barcelona d'ensenyament que ens reuníem la cèl·lula del PSUC. I allí hi havia dos cèl·lules, una de privada i una de públiques. Jo vaig estar en la cèl·lula d'escola pública, i allí treballàvem i preparàvem tot. I la plataforma legal que ens trobàvem, com que no hi havia sindicats perquè encara vivia Franco, era una associació que es deia Asociación de Antiguos Alumnos de la Escuela Normal, i aquella era la plataforma legal que estava a l'escola normal al Carrer Melchor de Palau i allí és a on treballàvem la plataforma de l'escola pública de manera legal, diguéssim.

E.- Donaven cobertura, era la...

La cobertura sí, sí.

E.- Aleshores, el treball en el Sindicat Vertical dels ensenyants...

Jo no vaig tenir/

E.- -----, cap.

No, perquè el treball en el Sindicat Vertical el tenia l'escola privada. Però la pública no teníem res. Ens va constar més.

E.- Però dins d'aquesta cèl·lula es seguia el tema d'introduir-se al Sindicat Vertical el sector privat de l'ensenyament, no, això sí que ho recordes?

Sí, sí.

E.- Quina era l'actitud de la gent que participava en les cèl·lules activades?

Sí, bueno, hi havia al principi les dos opinions i després van començar a participar en les eleccions, sí.

E.- I la gent que més o menys que composava aquesta cèl·lula recordes noms o referències d'ells?

Sí, de la pública... home, recordo gent que ara no està organitzada clar, recordo pues gent que treballava a l'Ajuntament, la Pilar Sabater, al Ventura Requena, la Dora, la... a veure com es diu... la Hermínia Giménez, l'Antònia, aquesta no me'n recordo com es diu de cognom, que també treballen tots a... encara treballen de mestres aquesta gent. Que estava també l'escola pública, els quatre primers, els tres primers ja treballaven a l'Ajuntament, la Hermínia treballava en una escola privada que després va ser pública i l'Antònia treballava en una escola estatal que llavors es deien. Aquesta en principi era la cèl·lula perquè érem quatre o cinc persones només. No podia ser més per mides de seguretat. També hi havia després una altra que es deia Júlia que treballava també a l'escola pública.

E.- I la gent de la cèl·lula de privades, no teníeu contactes massa... o sí?

Sí, perquè llavors hi havia el front d'ensenyament.

E.- Què era això del front d'ensenyament?

Tota la gent que treballava a ensenyament públic i privat i a la universitat i que era del PSUC. I ens trobàvem tots en unes plenàries que feïem, que era com lo que ara diríem un plenari d'ensenyament. Llavors allí ens trobàvem tothom. Llavors allí estàvem pues tota la gent que va venir de Bandera.

E.- Però això era una organització del Partit, del PSUC?

Del Partit, del partit.

E.- I per organitzar aquest tipus de plenaris no seria fàcil en una etapa?

No, eren clandestines. Nosaltres ens trobàvem generalment a esglésies o escoles, però amb unes mides de seguretat molt fortes.

E.- I quines recordes d'escoles o esglésies que van servir...

Recordo escoles de la Sagrera, escoles de... i després recordo que eren escoles més aviat privades. I després recordo iglesies. Una iglesia de Sant Andreu, també, d'unes monges que sempre ens deixàvem... molt per la part aquella d'allà, de Sant Andreu i la Sagrera, la Meridiana, tocant a la part aquella.

E.- I la valoració teva d'aquell moment era, a part de la gent que estava organitzada i tot això, el conjunt d'ensenyants públics i privats, quina característica tindria aquest sector, poc mobilitzat, poc reivindicatiu o al contrari, molt reivindicatiu, molt estimulat per...

Home, era un sector que havia estat molt, molt... l'ensenyament públic tenia en aquell moment una característica als anys 70 o 60 molt determinada i és que hi havia hagut una depuració molt gran després de la guerra per tant tothom aparentment era "adicto al règim", llavors va costar molt, va costar molt primer de que la gent que no era addicta al règim i estava absolutament muda parlés. I va constar molt pues que... deixant passar el temps que la gent es va anar jubilant i que entrés gent nova que a la vegada estava per prestigiar l'escola pública, enfront de la privada que és la que tenia prestigi.

E.- O sigui que la por a parlar i tot això continuava encara al...

Continuava però ja la última època de Franco i sobretot quan es va morir, clar, la cosa va canviar.

E.- Després, la relació dintre del moviment, bueno, del PSUC o de Comissions, lo que passa que estic veient que vosaltres estàveu més organitzats pel PSUC que per Comissions, no?

Bueno, nosaltres vam tenir una discussió molt forta en quan ja s'havia mort Franco i va vindre l'època de la legalització de les centrals sindicals amb lo que era, llavors era... es van organitzar els treballadors de l'Administració Pública a nivell de PSUC, de tota Catalunya i de Barcelona, llavors jo vaig formar part, nosaltres formàvem part d'aquesta organització, la gent de l'Ajuntament que érem del PSUC, és igual que fóssim mestres o que no ho fóssim, vam passar a organitzar-nos amb la gent. De tant en tant continuàvem anant als plenis estos que feien del PSUC d'ensenyament. Teníem aquesta doble militància, però vam organitzar els TAP, que eren els treballadors de l'Administració Pública.

E.- Era el sindicats de treballadors però...

No, no, TAP, TAP, reunions del PSUC. Llavors allí vam començar a discutir la nostra afiliació sindical, si començàvem a organitzar els treballadors de manera sindical que ja s'havia fet, perquè l'Ajuntament hi havia hagut un moviment al 74 que ens va permetre tots junts, tota la gent d'esqueres progressistes, que no era de dretes, organitzar lo que era el moviment de l'Ajuntament, a l'època del Viola com recordaràs. I llavors vam començar a discutir la necessitat de transformar aquest moviment en una plataforma sindical. Llavors dintre del Partit van haver dos corrents opinió fortes. Una que era que la gent s'havia d'organitzar a Comissions com la resta de treballadors, i l'altre és que s'havia d'organitzar en un sindicat autònom de treballadors de l'Administració Pública. I aquesta va ser la majoritària. Que va coincidir amb una discussió, també similar, al front d'ensenyament però que va tenir menos força perquè la gent es va decantar més per Comissions. I llavors al final la gent, el PSUC es va decantar per fer un sindicat que es deia la STAC, Sindicat de Treballadors de l'Administració Pública de Catalunya que agrupava fonamentalment a gent independent, però la gent del PSUC i els que després es van fer socialistes que en aquell moment pues venien del FOC, venien del moviment socialista, venien de varies...

E.- Que seria per exemple, el Maragall era un cas d'aquest?

El Maragall, sí, els dos.

E.- Els dos, l'Ernest i Pasqual.

I el Pasqual sí, i més gent que ara està a la UGT, que està als socialistes i que després han tingut càrrecs, perquè va ser una característica fonamental, de la gent socialista que van deixar el sindicat i van ocupar més càrrecs polítics, cosa que nosaltres vam compaginar més, més...

E.- Més equilibrat, no?

Més equilibrat. Bueno, llavors es va fer el sindicat, l'STAC.

E.- Això quin any seria més o menys, després de la mort de Franco?

Sí, i tant, em sembla que va ser al 76. Em sembla, tampoc ho sé, però aquí hi ha els papers.

E.- S'hauria de mirar sí.

Vaig portar tots els papers que estan aquí, no me'n recordo molt bé. Bueno, llavors, aquest sindicat va tenir moltíssim èxit perquè es va afiliar tothom, moltíssima gent. I llavors va continuar el debat i al final vam sortir ja, perquè clar, Comissions i la UGT a l'Ajuntament de Barcelona, van sortir ademés de les STAC, i llavors la situació es va anar, per una part va continuar la discussió i el debat de la necessitat i per l'altra pues clar, la gent que es volia afiliar a Comissions... no podies dir que no s'afiliessin. I al final vam sortir com a central sindical i es va Comissions i es va la UGT a l'Ajuntament. I nosaltres vam passar tots a Comissions.

E.- A Comissions. O sigui va haver-hi un moment que podia haver-hi doble militància sindical.

Teòricament no.

E.- Teòricament no, però en la pràctica segurament sí que hi havia...

Sí.

E.- Aleshores, la vostra relació amb Comissions, el fet de ser treballadors que no era el típic industrial de --
----- i tot això, com... ho notaves, com es feia notar...?

Sí, era una cosa que es notava molt a l'administració i va costar molt de sortir, i que la gent assumís la presència de les centrals de classe, i que teníem que tenir relacions. Jo recordo un moment molt important i a la vegada molt, molt trist, molt trist que em va... i va ser que en una de les vagues que nosaltres fèiem a l'època del Viola, massives que ens seguia tothom i que tothom feia vaga i que es jugava el físic i tot això, vam coincidir amb una vaga de la construcció i venien per la Via Laietana els de la construcció i arribaven a la Plaça Sant Jaume i després anaven a les Rambles. I nosaltres vam entrar tots dintre de l'Ajuntament i vam tancar les portes, per a no barrejar-nos, eh? .. Va ser molt fort, després poc a poc vam anar modificant totes... home!, nosaltres, vull dir, tota la gent: algú va dir: "que no nos mezclen, no politizemos, no sé que...". No vam... la gent que no volíem no vam tindre més remei perquè ens vam veure arrastrats, no. I poc a poc després a partir d'aquell dia, això va ser un cop fort, vam discutir-ho bé i vam dir que això no podia ser, que nosaltres teníem que anar introduint elements, i llavors al cap d'un temps es va acabar la cosa, pues que cada vegada que coincidíem amb algú, en vez d'amagar-nos pues sortíem i aplaudíem i coses així. Però clar, va ser una cosa que va sortir... això va ser un impacte que además ens va fer reflexionar molt, perquè clar/

E.- O sigui, que la gent en general, els treballadors de l'Ajuntament, aquesta idea de Comissions o d'un moviment sindical era que era polititzar la situació, no?

Sííí, Comissions era el sindicat comunista, UGT era el socialista, i ells eren funcionaris i...

E.- Estaven al marge.

Estaven al marge, en un altre rotllo. I això és el que ens va costar més i ens ha costat més de modificar. Però vaja, ho vam modificar.

E.- Una qüestió que volia, quan has situat les dues posicions d'enfrontament o de debat respecte a la situació dels treballadors en relació a Comissions, això dintre del Partit qui representava cada opinió més o menys, si te'n recordes del sector... per exemple, la direcció, el López Raimundo i el Guti, en quina posició estaven en aquell moment?

Home, la direcció apoyava a l'STAC.

E.- I des de Comissions, des de la mateixa direcció de Comissions tu no recordes...

De la mateixa direcció de Comissions jo recordo que hi havia gent que no, el Paco Frutos, el Rodríguez Rovira, apoyaven Comissions claríssimament, però majoritàriament es va fer l'altre, llavors lo que feien pues era mira, tenies relacions, Comissions i l'STAC molt fortes, però per mig del Partit pues canalitzaves les discussions als dos llocs.

E.- Una qüestió que també m'interessa, quan has parlat de les vagues, de les vagues i de la participació massiva, quin tipus de reivindicació en aquell moment es feia?

Ui!, totes, totes.

E.- Es barrejava molt el tema laboral amb el polític, la llibertats i tot això, no?

Sí.

E.- Però si tu hauries de recordar, allò, lo més important per la gent?

Lo més fonamental és que... clar, el tema laboral, perquè l'Administració Pública estava configurada per exemple, el sistema salarial era un desastre. Un desastre i además un embolic perquè resulta que tenies unes nòmines que havien trenta conceptes de classes. Mentre que ara està molt ordenat per que hi ha un sueldo base... bueno, pues llavors hi havia vint-i-cinc complements, te pagaven de tot, cotitzaves només per una part petita con lo qual les jubilacions eren ínfimes. Tot això clar, es va reestructurar, es va... està és la principal lluita.

E.- Aquesta és la principal, lo que passa és que es vinculava després amb el tema polític clarament?

Poc a poc, molt poc a poc.

E.- Suposo que sens dubte el tema d'aquesta situació i d'aquest debat i to t això condicionaria la mateixa creació de la Federació d'Administració Pública aquí, a Comissions.

Claro.

E.- Em podies relatar una mica que/

Home al principi, sí, sí, al principi Comissions es va formar, l'administració pública, amb gent que no era del PSUC, clar, ho algú del PSUC molt rebotat, insubordinat total. I aquesta gent va ser la gent que vam fer Comissions Obreres.

E.- Aquesta gent qui era?, no sé si recordes...

L'Enrique Duran, que era del MC en aquell moment, l'Albert Riba, que era del PSUC però ja s'estava distanciant, la Marina, que era una companya del MC...

E.- I aquesta gent va ser la que va...

Fundar Comissions Obreres a l'Administració Pública a Catalunya, la primera. Llavors la segona executiva ja vam entrar la gent del PSUC.

E.- A la segona, vol dir això, després del 2n congrés?

Amb el 2n congrés.

E.- L'any 80, no?

Sí, llavors vaig ser jo la secretaria general, després d'una reunió llarguíssima del PSUC, que vam reunir-nos perquè llavors ens reuníem per discutir qui podia ser, qui tenia que portar la federació.

E.- Hi ha una situació, almenys vist des de fora, que és curiós, que és el sentit que vosaltres teníeu la doble condició, per una banda funcionaris i per l'altra banda ensenyants no?, aleshores/

Sí però nosaltres també després d'una decisió perquè tot ho discutíem, vam decidir que la gent de l'Ajuntament ens integràvem en lo que era el moviment i l'organització i després al sindicat, a Comissions Obreres de l'Administració Pública, i políticament als treballadors de l'administració pública. I tothom que treballava a l'Ajuntament estava.

E.- Ja fos de sanitat, d'ensenyament o del que...

O de cultura. Llavors lo que feies es garantir pues que l'assistència a nivell polític dels plenis, de la gent del sector. Però sindicalment estàvem tots.

E.- Una qüestió, retrocedint una mica, lo de la mort de Franco i tot això, quin record del 20-N del 75, a la mort de Franco?

Home jo treballava a l'escola del Bosc, ja treballàvem tres o quatre que érem del PSUC.

E.- Gent de la teva edat més o menys o hi havia moltes diferències generacionals?

Hi havia diferències generacionals amb la gent antiga, que evidentment hi havia dos de molt fatxes. Hi havia una que es va vestir de negre i va anar al funeral de la catedral, i una altra que també heavy... I nosaltres vam intentar fer classe, que era la manera de progressar, de dir aquí no passa nada. I no és cert, perquè "hem de fer classes", però clar no va poder ser, va pujar l'escola tothom, el director ens va dir que havíem de fer... no podíem donar classe, vam fer un claustre, vam intentar fer classe, no vam poder, i vam baixar a les Rambles a celebrar-ho. No havia celebrat a la vida una cosa tant d'hora, perquè devien ser les deu del dematí. I ja vam començar a celebrar-ho.

E.- La sensació al carrer, de la gent que recordes tu?

Jo recordo que hi havia la televisió a les Rambles. I que nosaltres com que portàvem un cachondeo que no ens aguantàvem, ens amagàvem per a que la televisió no es veiés, perquè clar, estàvem disfrutant de lo lindo. Jo me'n vaig enterar per la radio al dematí i evidentment vaig anar pitant a l'escola perquè sabia que la gent pujaria.

E.- I a casa, la teva mare o la teva...

No, jo vivia a Barcelona.

E.- Però vas trucar o...

No, no.

E.- Això va ser després, no...

La gent estava asustada, la gent gran. Sí, perquè estava molt a la expectativa de que passava, tenia por, lo típic, de que tornés una guerra, sempre tenen por de que torni una guerra, ara ja no, però llavors sí, i estaven molt expectatius i si algú estava content pues tampoc ho demostrava.

E.- I vosaltres no teníeu la por aquesta també?

Nooo, d'una guerra? no. Lo que nosaltres estàvem molt alertats, bueno, en seguida vam fer reunions aquella nit al PSUC, tothom estava reunits, tothom estava... però clar, els moviments que hi havia, que passaven, venia molta informació llavors de l'exterior.

E.- Vas tenir alguna sortida a l'exterior durant els anys de la clandestinitat?

No. Amb reunions? No, no. Bueno, l'únic que recordo és que aprofitant unes vacances a Itàlia, vaig assistir a un míting, el míting del ----- amb el Santiago Carrillo, que va ser quan el vaig veure per primera vegada, vivia Franco.

E.- La impressió que et va donar?

Ui!, havia molta gent, els italians molt organitzats i moltes banderes, m'ho vaig passar molt bé (to fluixet).

E.- I el discurs del Carrillo, recordes algo o no?

En aquell moment em va semblar bé.

E.- Retrocedim una mica per després anar endavant. Lo del Carrero Blanco, de l'any 73, la mort aquesta?

Sí, sí, jo també treballava a l'escola del Bosc. Va ser una alegria bestial, molt, vam disfrutar molt, ens ho vam passar molt bé i vam tenir una gran alegria, tothom, tothom. Tothom que no era fatxa. I l'únic que recordo que ens va preocupar molt és com això afectaria al 1001.

E.- Estava vinculat.

Sí, com afectaria això al Procés 1001, això sí que ens va preocupar, però pel demás jo crec que va ser una de les morts més sentides, vull dir més aplaudida. Més aplaudida perquè ademés va tocar a una persona, perquè va ser fantàstic, perquè...

E.- I això, la valoració d'ETA en aquell moment?

I després el gustazo de veure a Franco tan tocat el dia de l'enterro, va ser un gustazo.

E.- I lo de la qüestió d'ETA en aquell moment? Tot lligat, suposo que es veuria d'una altra forma, no?

Home i tant, molt bé, molt bé.

E.- Després, sobre tota la conflictivitat que hi havia a la ciutat, treballadors de Seat, del Baix Llobregat, tot aquest conflicte laboral, què recordes d'això des del punt de vista de treballadora de l'Ajuntament?

Home, pues mira, recordo una vaga que va coincidir en la Seat a la Plaça d'Espanya i d'ensenyants públics, la primera, i que nosaltres vam anar, megàfons, i vam explicar la nostra vaga...

E.- I ells estaven allà també.

I ells estaven allà.

E.- El que passa és curiós perquè això és al 71 més o menys, i després expliques que en el cas de la construcció, per tant...

Però estava més treballat el tema d'ensenyants que el tema de...

E.- De treballadors de l'Ajuntament.

Sí.

E.- O sigui, vosaltres anàveu primer a treballar amb els ensenyants/

La composició social era molt diferent. Pensa que l'Ajuntament de Barcelona hi havia un pes important de la guàrdia urbana que eren molt fatxes llavors, hi havia molts auxiliars administratius que entraven a l'Ajuntament perquè eren fills del jefe o perquè eren amics de no sé qui. I la composició social era molt heterogènia a l'Ajuntament, molt, perquè hi havia des del sector de la neteja hasta la guàrdia urbana, bombers, hi havia sectors que eren més, més progres que uns altres, [se sent el soroll d'una porta] no. Però hi havia sectors que no, que de progres no en tenien res. I era més difícil i més lent de treballar, però també era més important els petits passos que en... als ensenyants que eren un cos més homogeni, sobretot els joves.

E.- O sigui, que el teu treball va iniciar-se a ensenyants i es va anar vinculant cap al tema de funcionaris de l'administració local, no?

Sí.

E.- Després, volia fer-te un comentari sobre si recordes lo del tema de... bueno, en la transició el que va ser el referèndum sobre la reforma aprovant, aprovant la reforma de les corts franquistes, tot això... quin records tens de l'entrada de Suárez al govern, dels canvis que es van produir ràpidament a partir de la mort, ràpidament o por lo menos vist des d'avui sembla ràpidament.

Va ser una època rica i de moltíssima discussió, molt de debat, i jo crec que els aconteciments anaven molt de presa i Suárez va jugar un paper important amb lo que deien a llavors i a llavors hi havia el document aquell de la reconciliació nacional que es el que nosaltres discutíem. Llavors van començar les discrepàncies polítiques a nivell del PSUC i del PC amb lo que era la política de la reconstrucció nacional, que era la que propugnava Carrillo. I aquí ja van començar, al PSUC les discussions, que jo recordo al 4r Congrés del PSUC com un congrés on realment es va començar a trencar el PSUC. No va ser al cinquè va ser al quart.

E.- I es va trencar per això, per les diferències en el discurs, perquè la pràctica era semblant de tothom o no, en la teva opinió?

No, tampoc. La pràctica corresponia a les idees.

E.- Però vull dir, que no és allò de consigna, que es donava una consigna i s'actuava, sinó que la gent interpretava la consigna o...

La gent interpretava la consigna i actuava diferent, però més dissimuladament, vull dir, ----- perquè el tema del centralisme democràtic estava molt clar llavors. Però jo recordo el 4r Congrés com un congrés de confrontació. I aú després del 4r Congrés ja ve tota la colla del Sacristán i del... que se'n va anar.

E.- Del Solé Tura.

No, al 4r Congrés no. Al 4r Congrés del PSUC/

E.- Ah!, que es va anar del PSUC, val, val, sí, sí.

La colla del Sacristán

E.- Sí, sí. I una cosa que abans hem deixat, hem parlat del 68 i no t'he preguntat sobre el tema de la primavera de Praga i tot això, recordes algo?

Recordo, sí. Recordo al Partit explicant la primavera de Praga i ... i [sorolls de fons] jo recordo al Partit que estava d'acord amb la intervenció soviètica majoritàriament, amb la gent que jo... encara que hi haguessin

veus o que majoritàriament no... Però jo recordo una opinió majoritària d'estar a favor de la intervenció soviètica perquè...

E.- O sigui, no de la direcció sinó de la gent en general, del militant.

Sí, jo recordo això.

E.- O sigui, que la crida que es fa des de la direcció pot ser també una política de gestos?

Sí, bueno sobretot perquè jo llavors tenia molt contacte amb la gent del PSUC de Tortosa, i la gent del PSUC de Tortosa hi havia un company que es va morir fa poc relativament, el Fernando Torres, que era una persona que això ho tenia molt clar.

E.- Ara, quan has parlat del tema que es va iniciar al 4r Congrés lo de la ruptura del PSUC/

Sí, jo crec que es va iniciar allà. Entre el 4r i 5è Congrés van continuar les discrepàncies que van esclatar al 5è.

E.- Les discrepàncies eren el discurs per una banda...

I l'actuació. A totes les plataformes legals que hi havien i va coincidir clar, amb la legalització i que havia polítiques molt diferent que explotaven continuament. Tant als sindicats com a les associacions de veïns, com per exemple amb l'estat d'excepció.

E.- El...

Amb lo de Tejero.

E.- Sí, lo del cop d'estat.

Jo crec, jo recordo una trifurca molt gran perquè el PSUC va posar un cartell al carrer Ciutat, es va tancar el local. I la gent es va atrinxerar com a lleons, eh, i Comissions va aguantar el tipo tota la nit i vam fer reunions i vam continuar... Les administracions públiques també es van fer el longuis, no van voler fer una política de resistència i de mobilització, el PSUC tampoc i jo recordo que la gent es va, ens vam organitzar molt a Comissions i vam fer molta feina. I a nivell de PSUC no es va donar la talla.

E.- Tu, creus que el tema del paper que va donar el Partit al sindicat durant la transició per una banda en la qüestió dels pactes de la Moncloa, això serien afegits a aquest debat o a aquest enfrontament?

Home clar, perquè els pactes de la Moncloa també va haver un debat important, també van plasmar-se altra vegada les dos postures.

E.- I al sindicat les dos postures estaven clares?

Sí, sí. Lo que passa que després tothom explicava els pactes de la Moncloa.

E.- O sigui, que tot i estar en contra, tu, la teva obligació era explicar els pactes a l'empresa?

Sí, sí, però ui! això del centralisme democràtic ho teníem claríssim, però jo recordo també discrepàncies. Jo crec que discrepàvem per tot i discutíem per tot, perquè hi havia dos postures.

E.- I quines eren exactament les dues postures?

Pues una més combativa, més radical, més de confrontació, menos de pacte, menos de cessions i que estava en contra a lo que era la política de la direcció del PC, que llavors pesava molt també, i del PSUC, de claudicació, d'acceptar la monarquia, d'acceptar la bandera, de renunciar a la dictadura del proletariat, de renunciés... i l'altra que era més radical i de menos renunciés i menos pactes. I això es plasmava continuament en tot.

E.- Penses que pot ser que aquest debat intern i tot això es produeix perquè la gent esperava més participació una vegada que ja no fos una situació de il·legalitat i això no es va colmar, de participar?/

[FI DE LA CARA A, CINTA 3]

E.- Val, estem parlant dels diversos comportament de la gent del PSUC.

Del PSUC, a veure jo crec que el PSUC tenia... va ser una gran escola de formació, de quadres, i de fet es veu perquè quan mires les estructures polítiques i sindicals d'una manera o d'una altra o la gent ha passat pel PSUC o ha sigut amiga del PSUC o va tenir relacions amb gent del PSUC. Jo penso que va introduir un mètode d'anàlisi marxista que això dura en un sector de la gent aquesta i que va haver un sistema de participació molt fort, lo que passa que clar, la direcció pesava i al moment de prendre decisions l'opinió de la direcció i del comitè central i de l'executiu pesava, i l'opinió dels líders i dels secretaris generals pesava molt, i Carrillo va pesar molt. Inclús Carrillo a Catalunya, i això pues es notava, no és que no hi hagués discussió, no és que no hagués participació perquè n'hi havia, el que passa que l'opinió de la direcció pesava molt.

E.- Tu penses que va haver-hi ruptura sindical, és a dir, que no va haver-hi ruptura política, no, és a dir, eso...

No, i ni sindical tampoc.

E.- Sindical tampoc?

Tampoc. Què vols dir?

E.- Ruptura amb el règim, una ruptura sindical sí que va haver-hi, bueno, el Sindicat Vertical va caure, en aquest sentit...

Ah bueno, sí, i va sortir les centrals sindicals.

E.- És que jo ho dic en el sentit de que la teva valoració sobre el paper de comissions en el trencament del PSUC, quina és? És a dir, la gent de Comissions com has dit abans que/

Home, és que Comissions majoritàriament, la direcció de Comissions, l'executiva de Comissions i el consell de Comissions i la gent de Comissions fonamentalment era del PSUC. I la minoria llavors del MC i la Lliga la tenien absolutament matxacada perquè havia companys i companyes molt valuosos i además amb els que jo mantinc una bona relació perquè són persones que además estimo perquè valoro molt i tinc bona relació i que la seva opinió pel fet de ser opinió de la minoria estava sempre absolutament matxacada. I que ara veiem que continuen o a Comissions o amb altres àmbits i que són persones absolutament vàlides i que actualment no discrepen tant de les coses, encara que continuem a vegades opinant coses diferents. I aquesta gent era matxacada, la gent del PSUC era hegemònica, i a més amb l'aggravant que amb això tenien raó del rotllo de la correa de transmissió, que vol dir que nosaltres, el PSUC discutíem i que fèiem lo que discutíem. Lo que acordàvem ho fèiem. I això es notava molt, era una manera de treballar amb un estil diferent, clar. Majoritàriament érem la gent del PSUC, con lo qual clar, tots els problemes del PSUC/

E.- Es traslladaven

I les actitud es traslladaven. I el mètode de treballar es traslladava.

E.- Jo dic, en el marc de la ruptura del PSUC, la incidència que pot, que va poder tenir el/

La va tenir tota.

E.- Tota. La gent que va estar a Comissions, que va marxar del PSUC finalment en el trencament, aquest va ser el grup més important, no?

Clar. Va tenir la mateixa, la mateixa repercussió a nivell polític que a nivell sindical. I va existir una època de confrontació sindical molt forta, [se sent un soroll de fons] molt forta. Ara també la hi ha, però més dissimuladament. Aquí a Catalunya, una altra cosa és ja a nivell de Madrid.

E.- Que és una altra qüestió, no?

Que crec que continuen enfrontant-se i molt. Aquí menos, però també vaja.

E.- Jo et deia això en el sentit que tu has parlat que entre la direcció del partit i un sector de la gent no hi havia sintonia, no hi havia sintonia per l'actitud que es tenia...

Home, sí hi havia sintonia perquè a nivell de les bases del PSUC també hi havia gent que sintonitzava políticament amb les opinions de la direcció, sinó no s'hagués pogut fer.

E.- No, dic entre la gent que tu has dit que era més combativa, que no estava per la renúncia de la direcció, això a Comissions es vivia de la mateixa manera, es traslladava...?

Sí, sí.

E.- Es traslladava igual...

Igual, igual, sí.

E.- Tu vas participar en el 1r Congrés de Comissions al 78, al congrés de...

Al primer no.

E.- Al segon?

En el segon. En el primer jo estava a l'STAC. Jo anava a les festes de Comissions, a la tortuga ligera que va ser la primera, de Comissions, a les manis, anava a actes de Comissions... però jo no era de Comissions.

E.- O sigui, al 80 ja si que vas entrar a Comissions per participar en el 2n congrés?

Sí. Abans, una mica abans va ser.

E.- Abans has situat una cosa que em sembla interessant, que és lo de la qüestió del lideratge, es funcionava molt per lideratge, tot i la participació que tu deies de la gent?

Home, el líders eren importants. Tenien una opinió important en el personal. Moltes vegades dubtaves i depenies d'ells. Jo que era més jove depenia de lo que opinava la gent, influïen en modificar o en aclarir les dubtes que tenia, sí, és veritat.

E.- Quins líders així recordes més... d'aquella època?

Home, pues la gent que després van configurar... la gent que ens vam expulsar del PSUC.

E.- Entre aquesta gent qui havia així...

Home, pues hi havia... gent que coneix... del sindicat?

E.- Sí.

Pues hi havia el Clemente, pues hi havia el Leopoldo...

E.- El Leopoldo Espuin??, l'Alfred Clemente.

Sí, hi havia... home hi havia molta gent, hi havia molta gent del Vallés, el Gil,

E.- Juan Gil. Però eren homes tots...

Bueno hi havia la... al central .. a veure, al comitè central ens vam expulsar a trenta-tres persones o trenta-quatre, no sé quantes érem, i dones estava jo... i jo no sé si havia ningú més.

E.- L'Aurora Gómez?

No hi era al comitè central, no, no hi era .. Potser hi havia una que es deia Montse que era del Vallés, però jo no recordo ningú més, la Montse sí, una que ara no està... que era professora d'universitat, no em recordo com es diu de cognom, Montse del Vallès. No hi havia cap dona més. Hi havia molt poques dones a llavors a aquesta...bueno i al comitè central també hi havia poques dones.

E.- Una qüestió que algun llibre has situat, concretament el de la Carme Cebrià, sobre el que va representar la ruptura, o sigui que era el PSUC i que va representar la ruptura per la gent que va marxar, és a dir, no es

va marxar contenta per trencar, sinó quin era l'estratègia del sector de la gent que va marxar, en la teva opinió? Era retornar o era intentar agafar l'espai del PSUC o era forçar al PSUC com s'ha dit?

Jo crec que era intentar, era ocupar l'espai del PSUC, no era tornar al PSUC.

E.- No era tornar al PSUC.

No.

E.- Ni fer-ho canviar d'estratègia ni res d'això?

Era ocupar l'espai i fer un partit comunista a Catalunya i a la resta de l'estat espanyol que supligués aquelles deficiències, aquesta era la idea, que jo penso, no sé si hi havia una altra idea que jo desconec.

E.- Bueno, en tot cas, la vivència aquesta del trencament no va ser fàcil, no?

Va ser horrososa.

E.- Podies explicar una mica per què?

Home va ser molt bestial! Per a mi va ser, ja li vaig explicar a la Carme que també em va entrevistar, per a mi va ser de les coses més tràgiques que recordo. Va ser un trencament amb una cosa que era teva, que havies participat, que senties que era el teu partit i que, i que això significava una ruptura amb un partit polític que era el Partit, el Partit de tots, que tothom dèiem era el Partit. Llavors jo em recordo que es deia inclús el Partit per part de la societat perquè era un partit molt estructurat. I una ruptura afectiva amb gent, encara que jo personalment vaig fer esforços de mantenir relacions amb aquelles persones que jo valorava i estimava i que veia que elles també volien mantenir un tipus de relacions, com per exemple amb la Dolors Calvet, sempre vam mantenir una relació. Ella es va quedar al PSUC, jo em vaig anar, i sempre vam mantenir una relació, sempre, inclús la primera setmana després o el mateix moment de l'explosió. Una relació que era difícil de mantenir però que hi havia la voluntat de mantenir-la i que per tant la vam mantenir. Però això va... dic ella perquè era una persona que recordo molt bé que vam fer un esforç molt gran per... però es van trencar relacions i...

E.- O sigui que va ser un trencament polític, també afectiu, pel lligams que establia el Partit, no?

I sobretot afectiu en abstracte, que també es pot donar, afectiu en abstracte.

E.- Lo de l'estimat PSUC que tu le deies a la Carme Cebrià.

Sí. D'estimar una organització i de sentir-te excluida. Excluida, t'excloueixen, et tiren fora. En aquell moment el sentiment, eh?, que nosaltres havíem actuat d'una manera... vam infringir regles i havia batalla legal una mica forta... [es talla involuntàriament la gravació], bueno pues... què... no me acuerdo (riures).

E.- Estabas hablando de que hi havia un sentiment en relació a l'organització també.

Sí, i llavors va ser això va ser una ruptura política, organitzativa i es va sentir pues això, excluida d'una organització que la consideraves com a teva. A part del tema de distanciar-te d'algunes persones, perquè clar hi havien persones que no t'importaven, però hi havia persones que sí, que s'havien quedat pues amb el PSUC i que t'havien inclús votat per a que et fotesin fora. Cosa que ara en aquest moment comprenc perquè suposo que devien estar d'acord amb les idees, amb les idees que defensaven però que en aquell moment era molt fort.

E.- Però les divergències, a veure, les etiquetes que es va produir, van sortir a la premsa i ha quedat bastant, no?, tema prosovietisme i eurocomunisme... la teva opinió en relació a això, què hi ha de realitat d'aquestes etiquetes?

Home, pues darrera de l'eurocomunisme hi ha tota, hi havia tota l'elaboració de la política de la transició. I d'un comunisme euro, que després s'ha vist com ha anat derivant, no tan sols l'eurocomunisme sinó olvidar-se del comunisme i lo que significa la postura de Santiago Carrillo i de molta gent de col·laboració amb un àmbit que no és comunista, [se sent el soroll d'una porta] que és lo de la socialdemocràcia europea. I la altra gent, que consideràvem que modificant temes i evidentment anant discutint polítiques diferents perquè el temps canvia, pues s'havia de mantenir un espai que tingués més relació amb lo que eren les idees comunistes i per lo tant de la revolució soviètica i que s'havia de continuar anant per aquest camí encara que modificant en una època de llibertats democràtiques.

E.- Però el debat no era tan fonamentalment la imatge o el mirall de la Unió Soviètica com una pràctica de funcionament del partit, no?

Exacte.

E.- Que es tractava més de participació i de canviar l'estratègia en el sentit de no, de no caure, això que tu comentes de la socialdemocràcia?

Sí, sí.

E.- Sinó de diferenciar-se de la socialdemocràcia.

Claro, no hi havia una postura de defensa a ultrança de lo que era la Unió Soviètica ni molt menos, encara que hi havia gent que sí, que després és la gent que s'ha fotut l'hòstia quan s'ha acabat lo de la Unió Soviètica perquè clar, havia gent en aquest sector que nosaltres érem crítics amb la Unió Soviètica.

E.- Per tant era heterogeni aquest grup que va marxar i va fundar el PCC?

Claro que era heterogeni, ja s'ha vist que era heterogeni, perquè la gent ha oscil·lat, no s'ha quedat tota al PCC. Hi ha gent que ha tornat a Iniciativa, hi ha gent que ha tornat al PSUC, hi ha gent que ara ha tornat a ----- però no era un grup homogeni, era heterogeni, però en aquell moment també hi havia diversitats, però lo que sí que no estàvem d'acord era amb l'opinió de la majoria del comitè central que s'anava configurant.

E.- Lo que passa que per exemple en el cas del Paco Frutos, no es podria dir que fos eurocomunista en aquell moment, era del sector que deien leninista, no?

Sí, però no era eurocomunista però en aquell moment va tenir una actitud que va ser el que, el protagonista de l'expulsió, clar.

E.- Però penses que li va tocar o realment perquè hi havia divergències també...?

Li va tocar i ho va fer. Li va tocar i ho va fer perquè hagués pogut no fer-ho, però ho va fer.

E.- I això que... l'itinerari aquest que has descrit de marxar, tornar a Iniciativa... penses que les ruptures que s'han produït després tenen algun vincle, algun lligam amb el que va passar amb el 81 o no?, bueno en el 5è Congrés? O són per altres motius, per altres raons?

Home, jo crec que les postures polítiques de lo que va passar en el 5è Congrés o les idees de la gent han continuat mantenint-se o evolucionant amb el pas del temps, perquè clar, han passat moltes coses a l'exterior. L'enfonsament dels governs comunistes ha sigut una peça fonamental i important, clar .. ha pogut passar lo que ha pogut passar, ha passat lo que ha passat a la Unió Soviètica no perquè les idees no fossin bones, no perquè hagués una necessitat d'un ordre mundial diferent, que això es veu ara igualment, jo penso que en aquest moment el món hi ha més necessitat d'un ordre mundial diferent del que hi ha perquè les desigualtats a raiz de l'enfonsament de la Unió Soviètica s'han accentuat, perquè clar, països que tenien les necessitats vitals cobertes han deixat de tenir-les i per lo tant han originat unes borses de pobresa que no tenen res a veure amb les borses de pobresa dels països del mercat de, de l'Europa que no ha sigut mai comunista. O sigui, hi ha molt més desigualtats a la Unió Soviètica, a Rússia en aquest moment que les que hi han a Espanya o a Itàlia o a Portugal, per no parlar dels Països Nòrdics. Per lo tant jo penso que la necessitat d'un ordre mundial diferent existeix, la necessitat de que no hi hagi tanta desigualtat entre els rics i pobres existeix, la necessitat de que els rics no siguin tan rics existeix, la necessitat de canviar els valors existeix més que mai, per lo tant això existeix igual. Lo que passa que a la Unió Soviètica els valors aquest estaven, el que passa és que, clar, també va anar evolucionant setanta i pico d'anys d'un govern a on ningú li tossia i a on ningú li podia discrepar pues clar, accentuaven uns vicis que no eren vicis de les idees sinó eren uns mètodes viciosos d'autoritarisme i de no canviar els valors segons quins. O sigui, que es van canviar les forces de relació entre la producció... es va canviar el sistema econòmic però el sistema de valors no va canviar.

E.- O sigui, les actituds no van canviar en lo fonamental.

Claro, i això es veu quan anaves a la Unió Soviètica [passa una ambulància] encara que anassis a l'època de l'auge comunista, tu veies que la família tenia un paper conservador, que la dona tenia accés a la facultat cosa que aquí no passava, que si havia un 51% de dones a la societat soviètica, hi havia un 51% de

universitàries, però que a l'hora de la veritat la dona tenia un rol, i tenia uns valors, i transmetia aquests valors a la societat. I per tant, això, els valors no es van modificar.

E.- O sigui, tu estaries d'acord amb aquest frase que s'ha dit a vegades, que el comunisme en la seva idea, com tu has situat, era correcta, però que el model que es va seguir va ser com un fill borde del capitalisme, és a dir, els canvis en les actituds no es van donar tot i que estructuralment...

Home, jo penso que hi ha canvis que sí que es van donar, eh!.

E.- En l'actitud també?

Perquè clar... sí, en l'actitud també. Lo que passa que clar, després hem vist/

E.- Actitud de govern, perdona, no de la població sinó en les actituds de les polítiques de govern d'actuar per part de l'estat tot això...

A veure, hi ha un tema que no es va treballar suficientment que era el tema dels valors. [l'entrevistador s'aclara la veu] Perquè sinó no s'entén que passi una cosa així. Sinó no s'entén que al dia següent hi hagi les màfies organitzades i es mati la gent pel carrer, i hagi per exemple, estic parlant de coses exagerades, i hagi una quantitat de gent indigent i vella que es mori pel carrer, havent tràfic d'òrgans, i augmenti la prostitució infantil d'una manera tan exagerada i hagi gent que es mori de gana i de fred, perquè ademés és un país que fa molt fred per desgràcia; pues clar, si això s'hagués treballat no és possible que aquesta falta de respecte per les persones sortigués al cap de quinze dies d'acabar-se un govern, no és possible. Amb gent culta, eh!. Amb gent culta no, amb gent instruída, amb gent enginyers, arquitectes... i tothom, i gent que sap tres o quatre idiomes i que s'està morint de fred pel carrer. Clar, aquí algo passa, aquí algo passa. No és un tema de nacionalismes que tenia la Unió Soviètica dissimulat i que ara han sortit, no, això és un tema de que la gent hi ha un sector de la població... també hem de pensar que són molts millions de gent i per lo tant un tant per cent de la població són millions, bueno, però aquí hi ha un sector de la població que no té entranyes, per lo tant algo passa. Que el capitalisme hagi aflorat d'una manera tant salvatge és perquè evidentment aquest valors (colpeja la taula)

E.- No hi havia un substracte, no.

No hi havia un substracte. Això són problemes... amb tot això el que et vull dir és que jo no, jo tot això no ho veia quan hi havia la Unió Soviètica, però sí que veia quan vaig anar allà, perquè vaig anar en una època normal i/

E.- Que eren els anys 80, vas anar...

Sí, sí, després vaig tornar anar quan havia el Gorbachov, però al principi no hi havia el Gorbachov, i clar, ja veies que havien coses que sí que funcionaven millor, vull dir, hi havia un munt de dones metges, hi havia un munt de dones enginyeres, hi havia dones astronautes que no hi havia en lloc del món... parlo d'un aspecte que per a mi és important, perquè clar l'aspecte de la dona no és un aspecte de tonteria, és un aspecte important, vull dir, el feminisme, no la dona, el feminisme vol dir que s'ha de canviar els valors de la societat i donar valors a un tema, a uns temes que els homes per ser, per formar part d'una organització masculista i patriarcal no han donat, per lo tant una transacció de valors. I això ho veies que no estava ben treballat, que sí que és veritat que hi havia un munt de dones que... clar, el tema de la igualtat, el tema de la igualtat és una enganyifa perquè tu pots ser igual (colpeja la taula) i és lo que dèiem les feministes: "Ser iguales no es hacer las mismas tonterías", tu pots ser igual i continuar fent les mateixes tonteries, tu pots ser igual vol dir que pots fer... tenir la mateixa carrera que té un tio, treballar com un tio, inclús guanyar lo mateix que un tio, i alhora de la veritat tindre els mateixos valors que el tio. Pues clar, per anar a això, "para esta guerra no hacía falta estas alforjas", quiero decir un cambio de mentalidad, dar valor, compartir cosas, valorar una serie de cuestiones, pensar que la vida no es sólo trabajo, vivir de una manera diferente, más equilibrada, respetando la naturaleza... bueno un montón de cosas.

E.- Tolerància i valors...

Relaciones humanas, etcétera etcétera. Bien, esto allí no se daba. Las mujeres trabajaban como los hombres, a lo mejor ganaban igual que los hombres, no estaban en el Polit Bureau igual que los hombres pero había más tanto por ciento que aquí, y cuando acababan de trabajar se iban a su casa, se ponían el --- -- de la mama y empezaban a retransmitir toda la ideología. Y esto se vio porque en el libro de la perestroika del Gorbachov, el señor Gorbachov con todo lo que se valoraba a nivel internacional supo escribir una cosa horrorosa para el movimiento feminista y para los valores del movimiento que decía que a lo mejor se tenían que replantear el valor de la mujer en la sociedad. Porque el valor de la mujer en la

familia... porque el abandonar la familia y el introducirse en el mundo del trabajo, y introducirse en un sistema diferente había hecho abandonar lo que era la educación de los hijos y se empezaba a notar en los jóvenes. Con lo cual decía que la mujer tenía que volver a reincorporarse no sólo a los trabajos domésticos sino a ser retransmisora de lo que eran los valores para entonces de aquella sociedad soviética con todas sus cosas buenas pero también con aquellas cosas que no habían asumido. Claro, ¿por qué? Pues porque claro Marx y Lenin eran unas personas muy inteligentes, muy maravillosas... quiero decir, gracias a ellos hemos tenido una época en donde los trabajadores han vivido de otra manera, pero si analizas su vida con respecto a estos temas pues también tenían sus problemas. Porque formaban parte de una sociedad con una educación... en un aspecto más burgués, Marx mucho más burgués que Lenin y que tenían unos valores asumidos. Y esto que parece una tontería era una cosa muy importante. Claro, al venirse abajo... todo esto lo explico, insisto otra vez, en que yo era una persona crítica con lo que pasaba, pero incluso siendo crítica pensaba que lo que era los grandes idearios de revolucionarios era un tema a tener en cuenta, porque lo otro, ya no hablo del capitalismo que ahora todo el mundo dice que es una cosa salvaje, incluso los capitalistas dicen que se están pasando y el Papa que es un facha dice que no se pasen tanto, eh?, sino la socialdemocracia tiene otro orden de valores a nivel europeo y a nivel mundial. Con lo cual era un tema que yo pensaba que se tenía que continuar insistiendo y que se tenía... pero no como lo hacían ellos sino cogiendo las cosas que ellos habían hecho, incluso revalorizando un tema de cosas que ellos no habían valorado. Continuo pensando que esto está vigente. Y que la socialdemocracia no da salida a estos temas, porque no arregla los problemas mundiales, ya lo hemos visto. Con lo cual es necesario... yo no sé si se llama comunismo o como se llama, pero que es necesario, primero que el capitalismo no sea tan salvaje, por lo tanto, es que además creo que el capitalismo es salvaje, o sea creo que es, continua necesario luchar contra el capitalismo y continuamos nece... continua necesario en el mundo, y ahora ya hablamos de mundo, porque Europa es muy pequeña, i Europa és el cul del món, y Europa cada vez somos menos, las desigualdades mundiales son más grandes fuera de Europa y Europa no soluciona las cosas porque no puede, porque ya se ve, no?. Y es necesario.

E.- Yo, retomando un poquito lo de la ruptura que has dicho, bueno, ya cerramos un poco el tema de la ruptura/

Sí, porque este tema...

E.- En el sindicato, la trayectoria del sindicato que antes hemos dejado un poco, hemos dicho que en el año 80 más o menos llegas al sindicato, eres secretaria de la Federacion de Administración Pública, quisiera que narraras un poco cual es tu experiència en este sentido/

Horrorosa (se ríe). Bueno horrorosa no, eh!, horrorosa no, porque yo creo que ha sido una época bastante... una època llarga de la meva vida que jo m'he dedicat al sindicalisme pues des de que vaig començar fins, des dels anys 70 fins ara i que ha sigut una època a on hem treballat, hem lluitat i hem conseguit moltes coses i a més a més pues jo, hi ha hagut moments en què la veritat és que m'ho he passat bé perquè fèiem lo que a mi m'agradava. M'ho he passat bé, no m'ho he passat malament. Ara quan he dit horrorosa i així vull dir que l'experiència com a estructura del sindicat era, era una estructura molt feble, la federació, hi havia molt poca gent que treballava, en seguida va haver la ruptura del PSUC i això va afectar a la federació, perquè va afectar a tot el sindicat i perquè la nostra federació començàvem i era molt dèbil, i per tant això la va afectar realment, perquè clar, érem pocs i damunt ens vam partir. Llavors vam començar unes guerres internes que van dificultar el treball sindical a nivell d'estructura. Que a nivell d'organitzacions concretes pues depèn de la correlació de forces i evidentment es va poder continuar treballant. Jo crec que el gran èxit nostre és que vam resistir-hi diguéssim, vam continuar, vam fer Comissions Obreres i ara ha pogut ser la Federació d'Administració Pública una federació pues important, amb el número d'afiliats i amb implantació, i amb resultats de les eleccions. Que si nosaltres no haguéssim resistit i no haguéssim fet lo que vam fer pues això s'ha pogut fer. Clar, si nosaltres en vez de ser tan poca gent haguéssim sigut més i haguéssim estat d'acord, haguéssim avançat més. Però no vam poguer avançar més degut a això, vam fer lo que vam poguer.

E.- Però vist des de fora, eh?, una impressió des de fora, és a dir, es produeix una ruptura organitzativa, políticament, però es manté i això és el que volia que fessis una valoració, es manté un mateix sindicat, perquè sempre... en aquell moment podia haver la possibilitat de muntar un altra sindicat...

No, no, això va ser una cosa que vam tenir clara, mai vam discutir-ho, si alguna veu va sortir va ser absolutament minoritària i ni digna de tenir-se en compte. Nosaltres quan ens van expulsar del PSUC vam fer un altra partit però ningú, ningú va plantejar mai, bueno ningú sí, se va plantejar, però...

E.- Sense pes...

Sense pes i sense eco la necessitat de fer un altra sindicat. Nosaltres vam tenir molt present des de sempre de que només hi havia un sindicat i que amb les discrepàncies es tenia que mantenir sempre en el mateix sindicat.

E.- O sigui, que teníeu, vosaltres teníeu a veure, una certa, una sensació de que era possible treballar a Comissions tot i la ruptura política?

Sí. Era molt difícil però era possible. I es va fer així i es va mantenir.

E.- Vist des d'ara, és un encert?

Oi! i tant, només ens hagués faltat això. Jo crec que sí, que és un encert i que ademés es pot fer i es pot... perquè el sindicat és una cosa molt més amplia que un partit i molt més... amb unes estructures més flexibles.

E.- Ja, però com que venia d'una il·legalitat i tal... això suposo que es va notar en la virulència de l'enfrontament que va tenir, no?

Amb l'enfrontament sí però no en pensar que ens en teníem que anar. Que encara que fóssim minoria, que encara que també la majoria intentés marginar-nos dintre del mateix sindicat o que no tinguéssim tant de pes, però no es va plantejar mai la possibilitat de fer un altra sindicat.

E.- És important una qüestió que seria, tot aquest tema polític, que has situat el discurs de... més combatiu, més reivindicatiu i el discurs més, diguem-ne, de renúncia, això al sindicat entre discurs i pràctica va haver-hi aquesta diferència? Perquè clar, recordem que tota l'època dels 80 el sindicat va tenir una actitud de mobilització i de reivindicació, no?

Sí, però jo crec que sí, que també s'ha notat.

E.- També s'ha notat, en què...?

Home, jo crec que s'ha notat en les mobilitzacions, amb els pactes globals, amb els acords generals, amb les mobilitzacions...

E.- Però al 80 parlo, per exemple tot el tema que va haver-hi de les pensions en el 85, després el 14-D, tot això semblava un sindicat, la perspectiva dels ----- del 80, sembla ser com si la ruptura política anés per una banda i la pràctica sindical o el discurs per una altra?

Bueno, jo de totes maneres crec que es van fer esforços importants i mobilitzacions importants i ben organitzades com va ser la vaga general o la vaga de les pensions, però que entre cosa i cosa també van haver actes, depèn de les federacions, depèn del pacte que s'arribés, depèn de moltes coses.

E.- Per sectors.

Per sectors, sí.

E.- En el cas del vostre sector, quina... l'evolució aquesta també...

Home, nosaltres en aquell moment tampoc érem un sector molt important. I la possibilitat de negociació era, a nivell... era més reduïda, es van arribar a acords i a pactes de modificacions de coses importants, sí.

E.- Però estava molt reduïda la vostra capacitat d'actuar sindicalment, no, pel fet de ser funcionaris?

Sí.

E.- Després, tu quan marxés de... dintre de l'evolució aquesta teva en el sindicat, explica una mica, comences a la federació...

Bueno, jo vaig ser secretaria general quan tothom estava al PSUC i va deixar la secretaria, de ser secretaria general al proper congrés quan ja ens havíem expulsat del PSUC, jo era del PCC, i la majoria de/

E.- Això va ser al 3r Congrés de...

Exacte. I la gent del PSUC va preparar un congrés on te'l va guanyar. Llavors va ser secretaria l'Eugènia Pascal i jo vaig deixar de ser secretaria. Vaig continuar en l'executiva perquè tampoc va ser una victòria aclaparant, va ser allò d'un 45% – 55%, no recordo... no va arribar al 60%. I van guanyar i van tenir ells la federació.

E.- I les diferències fonamentals entre un sector i altra, sindicalment parlant, no políticament, quines...

Eren les diferències generals plasmades a la política de l'administració. El que passa que més exagerades, perquè clar, l'administració era un federació que llavors no tenia tanta força com té ara, pues el pacte era més fàcil. I l'executiva de la federació estatal estava més, molt deslligada llavors de lo que era la base afiliativa de tota Espanya i de Catalunya, [l'entrevistador tus] els pactes eren més fàcils.

E.- Al 3r Congrés es produeix un enfrontament que ve derivat també de la lectura política, s'enfronten dos candidatures a la secretaria general, Alfred Clemente i López Bulla, també estaries d'acord en que les diferències fonamentalment se situen també com a la federació?

Sí, les mateixes, sí. Home, eren diferències polítiques sindicalitzades, més sindicalitzades, més... però era lo mateix... la base era la mateixa que les diferències polítiques, igual.

E.- I això com es plasmava sindicalment, per exemple, a veure, un exemple així...

Home, amb una política més de confrontació, menys de pactes, més de mobilització, més de discussió amb les bases, que no es prengué tant...

E.- Decisions des de dalt...

Decisions /

[FI DE LA CARA B, CINTA 3]

E.- Val, estàvem parlant...eh...

De les actituds sindicals de les dos candidatures... pues que jo penso que és lo mateix. Lo mateix però del Sindicat. O sigui, més participació de la gent, més participació en la negociació... menys fer les coses per dalt, una política menys pactista i més de confrontació.

E.- La relació amb la resta de sindicats, especialment amb UGT, sempre.. quina característica ha tingut?

Home... hi ha una època que Comissions i UGT estaven molt enfrontades... ara poc a poc hi ha més unitat sindical i hi ha una relació més fluïda. Lo que passa és que jo penso que a vegades... ara hi ha massa difundició?? Oye!, que no poden fer res, si no ho fa la UGT, i això també és una equivocació. Perquè clar, no poden fer res si no ho fa la UGT, però anem a les eleccions sindicals separats, i anem a, a... arañarnos los votos. Con lo cual, a llavors has de marcar diferències...si durant quatre anys no les has tingut.. no sé quines diferències marques (entonació més forta). Si les has tingut, i continues tenint-les, amb UGT no hi ha unitat, eh! la experiència a mi m'ho demostra/

E.- Això és el que t'anava a dir que l' Ajuntament, que és un cas bastant clar de.. no? bé, de què políticament el PSC ...

Nosaltres ens hem discutit i ens hem barallat molt amb la UGT, molt. Intentem no barallar-nos, hem intentat no barallar-nos.. i nos hem barallat molt. Ara últimament ens hem barallat més.. menys, menys. Però ens hem barallat molt, perquè hem tingut opinions diferents... i la UGT a l'Ajuntament de Barcelona pues ha tingut èpoques de la seva vida que ha sigut el sindicat groc, molt lligat a la Patronal/

E.- Correa de transmissió total, no?

Hi ha impedit en un moment determinat de firma o no firma, la seva firma ha impedit avançar amb l'últim moment moltes coses que nosaltres haguéssim conseguit si la UGT s'hagués quedat amb nosaltres (entonació més enfadada). I aquest, además de diferències quotidianes, d'actuació, fonamentals .. és la diferència que hi ha.... clar! Lo que intentem barallar-nos menys. I hem intentat barallar-nos menys, perquè hem arribat a la conclusió que les baralles continuen davant dels treballadors, i a les assemblees, no ens permet avançar i dificulta més que avancem. Perquè a la hora de la veritat, les discrepàncies hi són.

E.- El sindicalisme de l'Ajuntament, ha de ser necessàriament polititzat... és a dir, Comissions en l'Ajuntament on el govern és socialista... i tal, és el sindicat comunista... o no? O és una impressió que es té des de fora?

Jo crec que Comissions a l'Ajuntament, no és el sindicat comunista ara, el que passa a l'Ajuntament .. hi ha persones molt sectàries amb els socialistes que ens veuen així.

E.- Això ha canviat, abans era així, i ara no? O ha canviat/

Home! Abans era un pes, i ens hi reuníem, ens discutíem i dissenyàvem... estic parlant dels anys 80.. Ara ja no! (to més enèrgic), ni fa deu anys tampoc. Ni fa vuit anys tampoc. Eh! Ara que ens veuen així, bueno... el sectarisme no és exclusivitat de l'àmbit comunista.. la social democràcia per a mi és molt sectària....

E.- Això l'has viscut tu. Això l'has viscut tu, clarament, no?

Nosaltres hem viscut clarament, fer propostes que no tan sols beneficien als treballadors i treballadores, si no que beneficien a l'Administració, i que podrien haver transformat l'Ajuntament en una administració més democràtica i participativa, i que precisament perquè som nosaltres, i perquè la UGT no ens ajuda, a l'Ajuntament no ens han futut ni cas! Acompanyant també que l'Ajuntament, com a equip de govern, sempre ha posat a mans de personal de lo que és la direcció de personal...a persones que de política no en saben! (to indignat). I per lo tant, no saben amb qui parlen, no saben la força que tenen, no, no, no accepten unes propostes progressistes perquè l'únic que miren és lo tema de la pela..

E.- Això no es modificava en funció de l'alcalde, que va estar primer Serra.. que va estar? Això no variarà?

En absolut. El Maragall va ser alcalde molt de temps i va tenir mal el personal, amb persones absolutament despolititzades i que ademés amb molt poc criteri de lo que era la reforma de l'Administració Pública, no, la política, la reforma de l' Administració Pública (entonació més forta). I la reforma no s' ha fet. S' han arreglat coses.. clar! que s'han arreglat coses! L' Administració és més eficaç... jo no ho dubto..! Es presta millor servei. Evidentment!. Es presta un servei més ampli. No cal dubte. Això no hi ha dubte! Es tenen un sistema de participació "formals" diferents.. hi ha coses que s' han d' arreglar. Hi ha coses que s' han d' arreglar, i no s' han volgut arreglar! (to indignat).

E.- Com per exemple, una cosa que consideris bàsica i fonamental que no vol abordar-se?

Com per exemple, horaris.. com per exemple tenir unes flexibilitats horàries al personal que no té... com per exemple, categories diferents.. categories, que tenint la mateixa categoria cobren diferent, eh?.. després algun tipus de configuració de servei... s'ha donat, s'ha privatitzat temes, eh?... s'han privatitzat alguns.. alguns s'han donat a gestió indirecta, alguns s'han donat a.. a.. algun tipus de gestió diferent....

E.- Però allò que tu situaves del problema que hi havia en els anys 70... de què hi havia una estructura salarial brutal, això s'ha avançat però no s'ha solucionat, no?

Home! Clar, això s'ha avançat. Ara estem al règim general de la Seguretat Social, però això ha sigut perquè el Consell de Ministres ho ha dit! Eh!.. Hi havia no sé quantes categories.. o no sé quantes, ara no les hi ha. La gent es promocionava a dit, i ara es promociona per un concurs intern, no tothom! Continuen fent xapuses, irregularitats.. hi ha temes que hem avançat. Tenim un horari de trenta cinc hores.. ai! trenta set hores i mitja, quan el tindríem de tenir de trenta cinc.. eh!... hi ha temes que s'ha avançat, però hi ha temes que no, no hi ha oferta pública, hi ha un munt d'instituts, s'han fet un munt de parcel·les, no hi ha relació entre una cosa i altre.. hi ha molts temes que no s'han treballat..

E.- I la precarietat..?. O sea, contractacions en precari i tot això?

No! No hi han contractacions.

E.- El que sí que has viscut tu, és un creixement brutal de la plantilla de l'Ajuntament, no?

No, la plantilla de l'Ajuntament era més àmplia abans. Eh..?

E.- Abans era més àmplia?

Lo que passa és que ara hi han instituts.

E.- Ah!, que són els que tu dius que fan la gestió indirecta o altre tipus..

No! Los instituts hi ha que no tenen gestió indirecta. Són Instituts Municipals. Són un organisme autònom, però que depenen dels funcionaris, depenen de l'Ajuntament... però que treballen a l'Institut. Els contractes laborals... els contracta l'Institut directament. No, no... aquí no és una gestió diferent. Lo que passa és que els instituts, els instituts d'educació, els instituts de mercat, l'institut de cultura.. el IMAS... són instituts amb un òrgan de gestió diferent a cada cas, [sona al clàxon d'un cotxe] que depenen de l'Ajuntament, però indirectament, eh!.. i que de vegades, pues clar, dificulten el treball polític i sindical amb el bon sentit de la paraula, perquè són parcel·les diferents...

E.- I la has de dirigir a [sonen clàxons de cotxes] diferents interlocutors. Una qüestió per situar última, en principi, seria lo de... bueno, a part si vols afegir alguna cosa sobre la teva experiència a l'Ajuntament, és a dir, el canvi d'actituds de valors en la gent dels treballadors de.. de.. l'Ajuntament....

Home, jo crec que ara, després de tant de temps, els sindicats es veuen com una cosa normal. Tampoc l'afiliació mata, no hi ha cap sindicat que tingui un millor grau d'afiliació... Comissions, li costa a la gent afiliar-se.. no li costa votar, però li costa afiliar-se..

E.- Això és una característica de sempre, o no?

A l'Ajuntament, sempre, sí.

E.- Mobilitza més a les eleccions que..

Mobilitza quotidianament.. mobilitza a les eleccions i no té tanta afiliació com el tant per cent de vots o de mobilització que té. Però que, jo també crec que forma part de la cultura de la gent de Comissions, que és molt assembleària, són molt assemblearis...això està bé. Però que a la vegada, la nostra pràctica sindical no és molt diferent del que estan afiliats o no, i això és un tema que... [sona el clàxon d'un cotxe] pendent de discussió, no?

E.- I quan pregunto canvis de valors, i tot això... vull dir...en el tema de reivindicacions de la gent... què prima...?

Home!

E.- Tema salarial?

Prima... es mou la gent per temes salarials. Però sempre nosaltres hem tingut unes mobilitzacions amb temes molt polítics amb el bon sentit de la paraula, o sigui, sempre hem tingut molta relació amb un bon servei, amb mobilitzacions generals, amb temes que indirectament toquen, però que a vegades directament no toquen, i Comissions, sempre ha tingut aquesta característica a l'Ajuntament.

E.- Després, s'ha produït algun creixement de sindicats... està UGT, Comissions.. d'altres sindicats.. i sobretot sindicats de caràcter corporatiu, no es dona ..?

No, lo que hi ha és proliferació, perquè hi han sindicats que s'han partit. S'han dividit. I a llavors, hi ha molts. Molts. I això també dificulta/

E.- I això va per sectors... bombers, no sé què...

Guàrdia urbana, o sindicats que eren de tipus més/

E.- Professional?

Sí, més de tipus administratiu. Més de lo que és el servei central. I això pues dificulta molt, perquè a la hora de negociar, hi han molts sindicats.. i són molt corporatius, i miren només per lo seu, i dificulten molt...

E.- I això s'ha produït entre els 80 i l'actualitat? Es a dir, abans no era així?

Sempre, sempre.

E.- Sempre ha estat característic de...

Sempre sempre, en el moment que van sorgir els sindicats ja van sortir molts. Perquè la gent no se sentia identificada amb Comissions i UGT. Perquè eren sindicats generals que no defensaven als funcionaris,

deien ells. I això va fer sortir un sindicat independent de l'Ajuntament de Barcelona i un sindicat de Guàrdia Urbana, que després s'ha anat partint, i.. ara són sis o set. Dels quals, lo que diem "de classe", només hi ha dos: Comissions i UGT.

E.- En conjunt, la valoració teva de tot aquesta evolució de l'any 74 fins a l'actualitat del sindicalisme, quina és?

A l'Ajuntament?

E.- A l'Ajuntament. A l'Ajuntament primer, i després en conjunt.

Home, jo penso que hem conseguit coses, que em fet mogudes importants, que sobretot hi ha hagut una època.. no la darrera, entre el 76 i el 80 i 90.. a on nosaltres hem fet assemblees molt grans, on el nivell de participació de la gent ha sigut molt important, a on les mogudes també han sigut importants. I a on (jo) nosaltres, hem anat introduint elements de modificació de lo que ha sigut el pensament de la gent en quant a prestació de serveis, i en quant a compromís dels funcionaris en temes globals; que mirat des de fora pues no han sigut molt majoritàries...però si coneixes el món del funcionari, jo penso que sí, que hem avançat i que hem conseguit coses.

E.- I a nivell general, de sindicalisme, com ho veus, la situació actual? L'evolució i la situació actual dels moviments sindicals?

Home, a vere, jo penso que és important el paper de Comissions.. i que ha sigut un element i una organització decisiva amb la construcció de la democràcia en aquest país. I jo penso que... además ha sigut un sindicat molt participatiu, encara que a vegades nosaltres el critiquem perquè no ho ha sigut suficientment...però ho ha sigut. Ha sigut participatiu ... els nostres documents encara són diferents dels congressos, dels documents de les altres centrals sindicals, hi han elements polítics, que si la gent els vols discutir, donen molt, tot depèn de les possibilitats, o de les ganes i de les possibilitats que tinguis... i jo penso que encara, al participar amb la configuració, encara que sigui de vegades de manera molt formal, però això possibilita a l'entrevat d'una xarxa dintre de l'àmbit de Comissions, que és un àmbit... Jo penso que la cultura aquesta de Comissions d'anar més enllà de l'afiliat és important. I el plantejar possibilitats de discutir temes encara existeix. I encara Comissions arriba més enllà de lo que és els seus afiliats... encara que últimament també ha augmentat els afiliats.. i això és important... però.. al plantejar.... aquesta idea o aquesta concepció àcrata, amb el bon sentit de la paraula, de donar molta canxa, molta possibilitat [passa una moto] que encara hi ha a Comissions, és molt important i molt positiva. Nosaltres tenim una estructura que possibilita això, molt més que qualsevol central inclosa la UGT.. nosaltres tenim uns organismes més flexibles de participació més amplis i...amb el bon sentit de la paraula, menos respecte amb lo que són els organismes... amb el bon sentit de la paraula!

E.- Les jerarquies, no?

Les jerarquies. I tenim un sistema, com a mínim a Catalunya, molt més... que possibilita, i jo penso que això està bé. I després al participar en temes de concertació és important... si després hi ha un debat, hi ha participació. El participar en taules o en consells, consells econòmics, o socials.. consells de participació, plans estratègics .. consells de la funció pública, són més organismes de participació i de debat, això és important, això és important, si va acompanyat, però jo penso que... és important la presència sindical... és important lo que ha fet Comissions des de la legalització fins ara, i la presència de Comissions a Catalunya és molt important, és una central que penso que se l'ha respecta, i que té un paper important, lo que passa és que clar, tot això, pues.. s'ha de continuar fent, s'ha de discutir i s'ha de treballar .. i s'ha de currar.

E.- Però la situació actual, no veus un retrocés...ni ...a veure.. La teva opinió/

Jo a vere, ara no estic tan involucrada. Jo no estic... no participo en cap organisme ni institució de Comissions... cosa que és la primera vegada.. perquè jo no estic a cap executiva, ni a cap consell, ni a cap puesto. Jo he estat a l'Executiva de la CONC, he estat al Consell de la CONC, he estat a l'Executiva de la Federació, al Consell de la Federació, evidentment, he estat molts anys Secretària de l'Associació Sindical de l'Ajuntament de Barcelona, i a l'executiva... i del Consell de l'Ajuntament. Ara no estic a cap lloc. Sóc delegada sindical encara de l'Ajuntament de Barcelona, però participo poc. Participo poc, per discrepàncies amb la majoria de lo que és la secció sindical. I vist des de fora, jo penso que ha hagut un retrocés, però que no és una cosa irreversible. O sigui, que podria ser reversible, i que.. jo penso que hem d'esperar... hem de fer un anàlisis després d'aquestes eleccions sindicals que començaran ara, si es detecta alguna cosa .. Tant a nivell local, com a nivell de centre de treball, com a nivell. A lo millor, la meva percepció des de fora, és que penso que sí, que sí es detectarà. Que hi hauran elements per detectar coses, o que en àmbit receptors o centres de treballs...i que a partir d'aquí, hem de fer una secció... Perdó, hem de fer (dit

amb èmfasi) una anàlisi sindical desprovist de lectures polítiques, que són les que maten a Comissions Obreres. Jo penso que hi ha un debat de les idees importants a mantenir, però que no són debats polítics. Que no són debats polítics amb el sentit de partits polítics. I que hi ha gent a tots els sectors polítics que poden coincidir amb una opció sindical. I que hi ha una opció sindical coherent que manté molta gent, i que hi ha una opció sindical incoherent, perquè hi ha gent "incoherent" a Comissions Obreres a la majoria i a la minoria, i al grupo mixto, si és que el hi ha... hi ha gent "loca" (to enfadat), eh!.. i sobretot, és que hi ha gent que no... està a Comissions, i que per culpa de les lectures polítiques...de la guerra, ara té espai. I que si no haguessin guerres no en tindrien..

E.- O sigui, la temptació aquesta de la correa de transmissió, perviu en el temps.

No!. Pero és que la correa de transmissió, lo que ha fet, a vere, lo, lo que han fet les guerres polítiques als sindicat, és que hi ha un tema que nosaltres sabem anar molt bé. I és la confrontació política, eh?.. de lectures polítiques mal portades al sindicat. Aquesta ----- molt bé, molt bé. "A por ellos que son pocos y cobardes". Aquestes del PSUC nos?? la carreguem, nosaltres els del PSC nos carreguem i aquests que són d'Iniciativa, que ara s'han anat i que són de -----, nos carreguem. En quant surt una persona que no és de res i es fa el loco no se la carrega ningú, sempre que estigui aliada amb una de les faccions. I això, (to enèrgic) és lo que dificulta l'acció sindical ... si nosaltres sabem treballar a nivell sindical amb la gent que no és del nostre partit i amb la qual discrepem d'avant una postura política general però a nivell de criteri sindical .. davant d'un tema de negociació col·lectiva a l'empresa o davant d'un tema d'acció sindical a nivell general si podem coincidir i treballar junts, s'ha de treballar. Què mata això?, pues, parlant clar i català per a que tothom ho entengui, que a l'hora d'un congrés aquella persona i jo que podem coincidir en el 90% de la nostra acció sindical quotidiana, hem de anar a llistes diferents perquè del tema general el discrepem, però no per obligació .. però que discrepem...

E.- Per que pensen diferent

I això vol dir que davant d'una negociació col·lectiva no discrepem tant.

E.- O sigui que les diferències entre discurs i pràctica són...

A vegades

E.- A vegades. A tothom, no?. No hi ha sectors i no hi ha res...

S'alinien moltes per moltes coses. La majoria de vegades per tenir un poder, un poder de tonteria, un poder on la secció sindical d'empresa, un poder d'anar a negociar amb una empresa que és una merda, un poder, a l'executiva, un poder de no anar a treballar i fixar i estàs aquí. Clar, quan això s'augmenta, s'augmenta, s'augmenta en temps, vol dir que això es fa crònic i que això et destrueix?? de la opinió teva que tens, tu deixes de tenir una opinió però ja en ----- . Aquella opinió sí la deixes de tenir, estic parlant si la deixes de tenir. Ja gent que no la deixa de tenir, eh? Això dificulta l'acció sindical perquè no es pot intervenir. Això és una dificultat, l'altra dificultat és la gent que porta mil anys fent lo mateix al sindicat, que jo penso que això és una equivocació, igual que penso que pot ser una equivocació, porten mil anys a la política la gent, sense tindre contacte amb el món de la empresa el sindicat és molt important que ho mantenim un contacte i això dificulta les estructures?? sindicals.

E.- O sigui que una de les dificultats del sindicalisme, precisament, és el que tu situaves abans del canvi de valors o d'actituds en segons quins temes

Exacte, exacte ... Yo creo que una persona que no té contacte amb la realitat, que viu d'un altre manera durant molts anys, que no té que fixar, que no perd la paga, que no perd la prima, que no perd la no sé que, que no perd la no sé quantos arriba un moment que per molt bona persona que sigui i per molt conscient que sigui del treball sindical dificulta la seva comprensió de lo que és els problemes dels treballadors i treballadores. Això és una cosa important, no és únicament el problema del sindicat, el problema del sindicat és que hi han opinions sindicals diferents i que m'agradaria sapiguer quanta gent té opinions sindicals diferents sinó hi hagués el problema de les lectures. Si pugués haver un debat sereno de les idees dintre de lo que és la majoria i dintre de lo que no és la majoria, m'agradaria sapiguer quanta gent coincideix. A mi m'agradaria molt poguer fer una prova de dir: "Mira anem a fer un joc a porta tancada, no ens ha sent ningú, discutim aquest tema, no passarà res. I fem una votació indicativa que no servirà per a res però que cada u que digui el que pensi, que inclús no se n'enteri el del costat". A vere, quan no tens un company al costat que et presiona, mantens les teves idees, quan tens ----... una persona al costat que et pot presionar i aquí amb aquest sindicat el que la executiva i qui té, sobretot qui mana al sindicat, pot presionar encara que no presioni, perquè/

E.- -----

Perquè clar hi ha una cosa que es diu autorepressió, autorepressió i ha una cosa que es diu autodisciplina i ha una cosa que es diu fidelitat per mantenir una sèrie de... status que si no tens fidelitat saps que no tens. Clar per això, jo m'agradaria molt poguer plantejar davant d'una situació concreta de un pacte concret, de una negociació general, de una actitud de Comissions davant de una possible proposta del Govern sobre la modificació de l'horari eh? important que ademés ----- 35 hores i mitja per a treballar, "trabajar menos para trabajar todos y todas" que això serveix que opina el personal i hasta on hem d'arribar i quines mobilitzacions tenim que fer per a aconseguir-ho i que és lo que volem aconseguir per treballar 35 hores i mitja, que és lo important, i aquí entrariem en el tema dels valors perquè volem treballar 35 hores i mitja... eh?, perquè? Treballar més gent, vale. I nosaltres quan treballéssim 35 hores i mitja si ja en treballern 40 qué farem amb aquestes hores que no treballem?, qué farem eh? ens fotrem en un bar a jugar a cartes amb els amics per no dir beure carajillos, anirem a casa a corresponsabilitzar-nos amb les tasques del treball domèstic i del cuidado de les persones, anirem, cada u, a fer allò de oci que li sembli bé, és igual anar al cine que al teatre que anar a xerrar amb uns amics que han ----- a la Barceloneta, en relacionar amb la família, amb els amics o en que emplearem el temps o farem pluriempleo eh? o ens anirem a.... És un debat que el sindicat ha de portar, perquè no ha de portar el sindicat?. La jubilació anticipada, qué fem?, l'acceptem o no l'acceptem, com preparem a la gent per a jubilar-se, avui una persona als 64-65 anys és molt jove, per sort la mortalitat ja saps en quina edat està, qué es fa quan se jubila, qué poden fer la gent gran a partir dels 64. Gran, no dic vella perquè són grans. Com se corresponsabilitzen amb el treball de continuar organitzan una xarxa?, qué fa la vocalia de jubilats, la Federació de Jubilats i Jubilades de Comissions Obreres?, qué fa a on la gent se jubila cada vegada més jove, en que emplea el seu temps, com se relaciona amb el reste de franja de edat que no són de la seva edat. Perquè clar si diem que Comissions és un sindicat de classe vol dir no tan sols que relaciona a la classe del metal amb la construcció o amb l'administració, sinó que relaciona les generacions i que per lo tant ja té més a treballar??, no pot ser que la gent quedi passiva i es dediquin a estar aquí a la vocalia tancats al puesto i discutir només de guerres sindicals i de no sé que. Vull dir, aquí hi ha una sèrie de debats que són los que farien que els sindicat pogués discutir més coses, però bueno.

E.- Jo la impressió que tinc es que estàs parlant de la debilitat de creació cultural de la gent, del conjunt del sindicat, no?

Sí, és que jo crec que, per una part, ens trobem en una contradicció, una dicotomia, el sindicat té organismes dintre del sindicat que abans no tenia, té una organització de pau i solidaritat, té un centre de cultura, té... bueno el CEPROM, té... lo del no sé que, té un gabinet, està l'arxiu, treballa amb elements culturals que abans i de celeritat que abans no té i, per altra banda, la classe obrera de Sant Adrià típica que treballa al sindicat està cada vegada més parcialitzada i més aborregada però no pel sindicat, sinó per la societat, pels mitjans de comunicació, que és horrorós, i per una cultura mediocre que impera en la societat que no va a cap puesto, sobretot per la tele, que és la cultura dominant que és la que veu la majoria de la gent. I que això amb un temps anterior això es treballava i que això és una cultura la del treball cultural, malgrat la redundància, ha sigut una cultura que ha portat sempre Comissions, el moviment sindical general?? abans els anarquistes i tot això, i que ara es va abandonant i que les assemblees ja no es plantegen segons quin tipus de coses, que jo no dic en un moment de vaga i mobilitzacions ----- se n'hagi d'anar perquè els treballadors inclús nosaltres els podem enviar a cagar, però que en d'altres moments jo penso que el sindicat ha de cobrir/

E.- S'hauria de compaginar

Clar/

[FI DE LA CARA A, CINTA 4]

[INICI DE LA CARA A, CINTA 5]

E.- Hoy es... 18 de febrero i comencem la... o repen... comencem la sessió amb Cinta Llorens. Bueno, si et sembla bé Cinta per acabar... l'entrevista quedava pendent la qüestió de la... del moviment feminista. Acabat això, voldria fer-te unes preguntes, molt concretes sobre fets que van incidir en el contexte general polític dels anys 70, no? Per exemple, lo de l'any 70 del "proceso de Burgos "; quin record o... o sigui, quins records tens de... d'això del "Proceso de Burgos" i... què vas veure o vas viure.

Bueno això és una cosa que recordo molt bé perquè jo acabava d'arribar a Barcelona (tus) i allavons recordo... les manifestacions i concentracions a la plaça Catalunya, mmmh... a les Rambles... un desplegue de policies que jo no havia vist mai en la vida, ni...ni...aquí a Barcelona amb coses que havia participat anteriorment, recordo que van tenir que traure tots els grisos ... que hi havia a les dependències, perquè

recordo... que feia molta gràcia...que hi vien gent molt gran, molt vella , grisos ... vells i gordos , perquè no tenien suficient... fins que no van portar el ---- de fora de, de Barcelona. I recordo moltíssima activitat, i... moltes concentracions i moltes manifestacions i moltes... moltes corregudes i moltes hòsties per... pel centre de Barcelona, contínuament.

E.- Després ... sobre el "Proceso 1001", recuerdas com te va arribar la informació o...

Sí

E.- Si va ser...una informació a través de... del partit que ja estaves organitzada, probablement...

Sí, sí

E.- O va ser una informació que va venir per una altra via?

No, no, via partit, perquè... estava organitzada, sí, sí.

E.- Val... després, eeh...sobre el "Mayo ", o sigui el "Primer de Mayo" de l'any 73, que convocava l'Assamblea de Catalunya a Sant Cugat... tens algun record, d'això?

Jo no tinc cap record... podria ser molt bé que estigués... que anés a Tortosa...perquè no recordo d'haver anat a Sant Cugat, jo...

E.- [Assentiment]. Després... bueno ... el tema de Carrero Blanco, mmhh...va ser un cas... no se si ho vam comentar, però valdria la pena per si un cas

Sí

E.- Com va vinculat també al "1001"

Sí, sí , sí

E.- Com ho recordes això?

Home, pues jo ho recordo amb molta alegria... jo treballava a l'escola del Bosc ... i, i el director ens ho va dir, perquè ho va sentir per la ràdio... i...i...hi havíem poques persones treballant...que érem així d'esquerres, però, recordo que ens vam alegrar molt de que haguessin...s'haguessin carregat el Carrero Blanco, si...l'únic que ens preocupava era que si això... podia interferir en el procés 1001...però... recordo moltíssima alegria, sobretot una cosa que ens va alegrar molt, que potser no anava enlloc però que... que era, que era... doncs la alegria... la cara de pena i tristesa i patiment que fotia Franco.

E.- [Assentiment] Després... algun record sobre les vagues... moviment vaguistes de la construcció comarcal com la del Baix Llobregat a partir del 73 74 75... tens record o...

Sí.

E.- Sí?

Sí perquè la...la vaga per exemple del 74, va coincidir en la primera moguda dels funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona, i, i recordo, per exemple l'avinguda de la Catedral, a on feien assemblees plenes de gent...bueno plenes...l'avinguda de la Catedral plena de gent i amb una moguda important, si.

E.- Després...en relació al vostre sector, tu recordes o, o valoraries que hi havia una influència... --- d'això, eh?... del que eren moviments de protesta sanitaris, de col·legis professionals .. vinculava amb aquest tipus de protesta, o amb la protesta d'altres sectors? És a dir, a partir d'un moment surten la gent de... dels hospitals?? a fer protestes, dels col·legis professionals també, no?... de sectors que fins al moment no...

Jo crec que nosaltres...precisament una característica, negativa del moviment, que vam intentar reconduir, no? I ho vam aconseguir en molts anys, era la desvinculació dels funcionaris del reste del món laboral... jo no sé si te ho vaig explicar, però segurament que si que te ho vaig explicar, la vaga aquesta de la construcció que nosaltres vam tancar les portes i ens vam quedar dintre... amb todo el dolor de "nuestre corazón" de deu o dotze persones que no van aconseguir fer una altra cosa, no?... Impedir, aquest fet, no? ... Era un moviment molt...molt...molt vinculat només a les necessitats...no ta sols dels funcionaris sinó de l'Ajuntament de Barcelona...el que vam aconseguir després... és... vincular-ho al reste de funcionaris, que no

fossin de l'Ajuntament, i introduir elements que poc a poc vinculaven el funcionaris amb el reste del món laboral... però va ser un procés molt lent, eh?

E.- Vale. Després la mort de Franco.

Això ja en vam parlar, eh?

E.- Si, però recor... no, és simplement un record, eh?

Va ser una alegria molt gran.

E.- Molt gran també...Recordes on a... com te vas enterar o...

A casa. A la casa a on jo viva. Pel dematí a la ràdio.

E.- Val. Després... el tema del Referèndum sobre la Reforma

Si

E.- ...què recordes d'això? Recordes algun fet...algo...

Bueno...si

E.- Vas participar en les mobilitzacions en contra, i tal?

No, en contra no. Nosaltres no.

E.- Sí, lo de la Llei del, del, del 76 i lo del...lo de... la Llei de Reformes... del Suárez... és del 76

Sí

E.- ...i hi ha una oposició...

Ah sí, sí

E.- ... de Comissions de... de... bueno de...

Sí, sí.

E.- del PSUC

Sí, sí, sí, sí. Sí ara ho recordo, sí, participan tots, clar.

E.- Després, ah...actes de la Moncloa.

Sí

E.- Recorda això...

Sí

E.- Sindical... (Riure conjunt)

Pues si, pues jo recordo... a vere... Jo recordo... que ens van vendre la rentadora, eh?, que no funcionava, ho recordo molt bé, sí (To irònic). Recordo que hi va haver una gran... campanya... del ... PSUC i de Comissions, ... destinada a... a vendre les "bondades" dels pactos de la Moncloa, no? Això ho recordo molt bé, moltíssimes reunions internes per poder després explicar nosaltres a la gent de Comissions...la bondat de "los pactos", eh? Sí, sí.

E.- Hi havia "debate" sobre això, o...?

Si, si. Perquè hi havia gent que estava en contra... i no... i no...

E.- Minoritari...?

Si, un sector minoritari, molt.

E.- Val. Golpe de Estado de 23 F

Teníem una assemblea... de companys de la neteja... a la sala d'actes... d'aquí... de Via Laietana, que llavors era... era LAIS??, si... a la... i...i... hi havia una companya que ten... que portava la ràdio engegada i ho vaig sentir... I allavòrens pues vam acabar l'assemblea, enseguida, i ens en vam anar pues a Comissions.

E.- Allà a Meridiana?, o...

Si...No, no a Padilla, a Padilla. Sí, i després a l'Ajuntament.

E.- Vau fer alguna... alguna... o va prendre alguna decisió en relació sobre el ---

Ah, no...

E.- Diu que van anar a l'Ajuntament...

Si, l'Ajuntament va tenir...vam estar molta estona i... hasta la tarda i la nit... i al final vam anar tots a casa perquè no vam volguer quedar-se ningú a l'Ajuntament, jo recordo una reunió, al despatx del Pascual Maragall que allavòrens era de Tinent Alcalde de Reforma, amb uns quants del PSUC i uns quants del PCC, i hi havia gent que opinava que ens teníem que quedar a l'Ajuntament, però al final ens en vam anar tots a casa, perquè no vam volguer que es quedés ningú.

E.- I no van declarar?? mai un manifest, ni res d'això

Des de l'Ajuntament no,

E.- 85, lo de...tema de la OTAN... tot el procés aquest de...del Referèndum de la OTAN. Com recorda si...si va tenir incidències sobre la vostra tasca sindical també o...

Home clar, això sí. Aquí sí que va haver una participació gran, jo penso de tothom, amb els moviments en contra de la OTAN, de l'entrada de la OTAN... molt lligada a lo que eren els comitès antiOTAN ...i... això sí, sí

E.- 14D del 88, la vaga General;

(Assentiment)

E.- Com vas viure tota aquesta... aquest procés de vaga i després des del teu àmbit més...

A veure, el nostre àmbit és un àmbit que costa moltíssim, que la gent fes vagues, o parés, o... participés en moviments generals; però jo crec que aquesta va ser la primera vegada que la gent va parar; va parar com mai havia parat a l'Ajuntament. Hi va haver una resposta important, encara que no massiva... no era com a altres sectors, perquè no ens hem d'enganyar, però vam parar, sí, sí.

E.- I... bueno, a veure ... la resposta de la gent... la que va parar, sí, però la resposta de la gent que no va parar, en relació al tema del 14D per exemple?

Hombre...

E.- Te'n recordes?

La gent que no va parar va tenir una resposta com sempre molt agressiva amb nosaltres, sí, sí, sí ... però l'Ajuntament a totes les vagues a tot arreu... s'ha polititzat molt, no? Però l'Ajuntament sempre s'han polititzat... perquè la gent molt propera al PSC, als socialistes les vagues ... les viu d'una manera molt irracional, és dir és com si... i esta era una vaga molt política, per lo tant va haver una resposta molt agressiva per la gent que volia entrar a treballar, com sempre, reivindicant el dret a... a l'esquirolatge, que és lo que fan sempre... I després això coincidint amb sectors que no treballen mai de l'Administració, que això ha sigut una característica... dels sectors més fatxes de treballadors i treballadores de l'Administració, més corruptes i més poc treballadors, quan no hi ha vaga, és quan treballen més és el dia

que hi ha vaga, perquè arriben aviat, se'n van els últims i no surten del lloc de treball. Llavors es junten per una banda, que sempre passa lo mateix la gent que va a treballar, i trenca la vaga, per, per, per una identificació política amb el partit que, amb aquest cas el PSC o amb el PSOE, i després, lo més desechable de l'Administració Pública, lo que...lo que més corrupte i més... i més poc treballador, són aquests dies els que entren a treballar... Fa molta vergonya.

E.- Val, si et sembla bé ja, comencem amb el tema del moviment feminista, i, podria ser, no sé...depèn de tu, però l'arrencada a lo de la Jornada... les primeres Jornades Catalanes de la Dona o...quin clar moviment feminista ve d' abans, o...

Si, ve d'abans...

E.- Comença...

Ve d'abans. Bueno, jo... moviment... una cosa és el moviment feminista i l'altra cosa és el feminisme, diguéssim, o la necessitat o els sentiments, que he tingut sempre des de molt petita, de que el ser dona...m'ha condicionat amb una sèrie de qüestions, malgrat que la meva família no era una família sobretot el meu núcleo familiar més directe, que el fet de ser dona condicionés molt, perquè les dones han treballat sempre a la meva família, han manat molt, i això ho vaig explicar, no?. Ha sigut una família on les dones, pos... han tingut comerç... i han sigut... emprenedores i no sé...però...clar, al viure a Tortosa, al anar a un col·legi de monges, i al tenir una societat al voltant tan...tan...eufegada i tan...tan...tancada, pues hi havia una sèrie de qüestions, que les noies o les nenes, i després les noies, encara no podíem fer pel fet de se dones, i que els nois feien i no passava res, no?, amb la mateixa societat... poc permissiva, se'ls hi permetia una sèrie de temes als homes, als nois, que a nosaltres no se'ns permetien, no.

E.- I posaves l'exemple en allò de sortir per la nit, per exemple...

Per la nit, fumar pel carrer ... anar tot sol o tot sola en un munt de puestos, pues era diferent, no? Per lo tant això era un sentiment que jo vaig viure de molt petita. Jo sempre veia que els meus cosins, primer quan era molt petita feien unes coses que jo... no podia fer, i després amb el grup... de nois i noies que anàvem, pues ells feien unes coses que nosaltres no podíem fer, no? I...i això pues... marcava molt .. i que a les nenes, també se'ls ensenyava una sèrie de temes, i que als nois no se'ls hi ensenyava, no?, Pues per exemple el tema de les... del rolo de les tasques domèstiques, de les joguines diferents, de poguer jugar els nois a una sèrie de temes que nosaltres no podíem... de portar una vida diferent. Clar, això pues... són uns sentiments que... en quant eh... comences a llegir una sèrie de qüestions diferents, o ja des del punt de vista educatiu, de començar a educar diferent, més... des de la igualtat, eh?, a nens i nenes, amb el tema de la coeducació, per exemple, no, no... cap cosa de jocs, sinó, que les escoles fossen mixtes, que no ho eren, pues clar, ja era un tema molt interessant on jo vaig, vaig treballar molt en aquest tema, des del punt de vista professional, i amb... des del punt de vista social i polític, pues amb tot lo que el moviment... pues va conduir a les primeres Jornades de la Dona... Tan a nivell organitzatiu des del PSUC que teníem una secretaria de la dona, com des dels barris amb les...les associacions de veïns, que tenien vocalies de dones en aquells moments. I va ser, pues tot un moment... també de resposta. Recordo... lo de l'adulteri... que vam fer una campanya, de "Yo también soy adúltera", eh? I... després , la campanya aquella de "Yo también he abortado".

E.- Aquesta va ser posterior...

Sí, sí, aquesta va ser posterior, i... i després les jornades com un acte que... que va sorprendre a tothom, i que va ser com un punt de reflexió pels partits polítics que no tenien en compte mai el problema aquest.

E.- Tu estàs vinculada per el grup de dones del PSUC, no?

Sí

E.- Com, per determinats barris, el barri d'on vivies o...

Si, el barri on... jo en aquell moment treballava que era el Poble Sec

E.- Poble Sec...

La vocalia de... Bueno, jo estava... a la vocalia d'ensenyament de l'Associació de Veïns del Poble Sec, però jo tenia molta relació, amb tot el que eren les vocalies de dones de totes les entitats, si. I...recordo que a partir de les jornades, que ja dic, van sorprendre a tothom per la participació i la incidència, i la resposta que va tenir, pues va haver una reflexió... se va iniciar una reflexió al si dels partits polítics per introduir les

dones, que estàvem conscienciades amb aquest tema...per introduir el tema del feminisme, començar a parlar de la discriminació, tant dintre del...

E.- Del treball...

De la societat, com dels mateixos partits; amb aquell moment, la responsable, amb molts problemes, eh?, molts. Que ara són diferents, però que, que continuen existint perquè... no hi ha una organització més masclista en aquest món que la sindical i la política... vaja, més no, vull dir que és igual, que ja és prou, no? Doncs que bàsicament és lo mateix. Tenint en compte que clar, és un poder que tenen els tios, una organització masclista que és molt difícil de deixar el poder a les dones, i més a les dones feministes, no?, perquè després també hi ha el problema aquest, que amb el rollo de la igualtat... que és un discurs equivocat, jo voldria insistir en aquest tema, que és un discurs equivocat ... hi han dones que funcionen com a tios i que no tenen cap problema, perquè el mecanisme és el mateix... el problema és que les dones que... amb un pensament feminista, puguin incidir en les organitzacions polítiques i sindicals, que a la vegada puguin transformar...lo que és la organització masclista en sí, i aquest és el problema d'ara. El problema de llavors, era el mateix però més exagerat, jo recordo que la ... responsable de la dona del PSUC era la Dolors Calvet... i que nosaltres vam tenir problemes, sempre... perquè ella era una persona, i ho és, molt feminista, i amb aquell moment va tenir problemes lo que deia i les dones que estaven d'acord en com... (Colpeja les mans) introduir aquest tema i... incidir. Vam tenir problemes en la realització del PSUC, i amb el PC, perquè eren estructures... que encara no s'havien modificat gaire... No és que ara estiguin molt modificades, però una mica, i com a mínim ara... ja porten molts anys sentint la cantinela de... del tema.

E.- El tipo de problema, de... de quan tu parles d'això, qui...qui hi ha... que... quin nivell de problema era... doncs... jo que sé...

Home, eren problemes .. referents a temes que es tractaven, i eren problemes ideològics... de mentalitat de dir... bueno les dones no volem manar pel fet de ser dones, sinó les dones volem incidir... perquè incidir, des del punt de vista feminista vol dir plantejar un... una organització diferent, una societat diferent, amb uns valors diferents, i amb un repartiment de les tasques diferents... Con lo qual, clar, la part perjudicada eren els homes, perquè els hi trontollaven un munt de temes, jo ho explico així perquè no...però hi havia problemes; jo recordo molt bé la llei de, de... la proposta de llei de la... la primera proposta de llei de l'avortament. Que hi havia la Generalitat provisional aquí amb el Tarradellas, i recordo un debat molt fort... amb el... amb els metges... sobre la clausula de consciència. Clar, imagina't quina era la proposta de llei. Nosaltres teníem que fer una proposta de llei al Parlament Estatal, que "te pongas como te pongas la perdíem", perquè el President del Govern era l'Adolfo Suárez, vull dir que no hi havia un problema de dir... consensuem perquè podem guanyar per un vot, no, no vull dir... els socialistes i els comunistes en aquell moment, al parlament Estatal, no eren majoria. No eren majoria, ni arrancant quatre chalats de la UCD, no eren majoria, con lo qual nosaltres estàvem discutint una llei de l'avortament, que beneficiés a les dones, eh?. I vam tenir una enganxada en la objecció de consciència dels metges...dels metges del PSUC.

E.- D'un grup de metges, si...

Sí, sí. No de tots, però de un... d'alguns...en aquell moment de l'Espasa.

E.- Del Ramon Espasa.

Sí... I, claro, la llei va sortir com va... volien els metges, amb la clàusula de consciència, que vol dir que els metges... ja ho sabem Ara, tenim una història que podem constatar, i és que després de no sé quants anys de no haver la llei, perquè recordo que encara no era la llei aquesta... la llei de llibertat, eh? de buscar... no la llei esta dels supòsits que hi ha...

E.- Sí, sí...

Recordo que la història ens ha demostrat que teníem raó, eh? I els metges que s'han a... que s'han acollit a la clausula de consciència i a les clíniques pri... públiques no es fa l'avortament perquè hi ha unes cues que no s'acaben mai, los avortaments los han fet, con lo qual nosaltres teníem raó. I nosaltres vam fer una proposta de llei que no va sortir i que portava una clausula de consciència que la majoria de dones del PSUC i del PC estàvem en contra, i, clar, això és un enfrontament. Per què? Pues perquè aquí hi ha uns valors que valen més que uns altres, i és la pressió dels metges sobre les dones, dels metges que deien que eren comunistes, eh? (amb èmfasi).

E.- Ja, ja, ja.

Clar, això no era un problema. Era un problema... Era un problema feminista, però que los problemes sortien en cada moment. Aquest és un exemple.

E.- Un exemple, sí. I a més era més global també, perquè qüestionava/

Sí. Hi havia tots los problemes de lo que representava el moviment feminista, quines eren... los plantejaments que fèiem, que són uns plantejaments de canviar i modificar la societat; no és un plantejament de dir lo típic de les dones, que volem ser com los homes. No volem ser com los homes! Això és l'equivocació, eh?

E.- De todas formas, una pregunta sobre les jornades, que va ser un esdeveniment bastant important com tu assenyaes/

Sí...

E.- Tu recordes com se van organitzar...? O sigui, van participar fonamentalment dones d'organitzacions polítiques?

Sí. Jo recordo perquè jo vaig participar en les reunions prèvies/

E.- Prèvies.

De les jornades, i es van organitzar en grups que ens trobaven pues al Col·legi de Llicenciats, al Col·legi de..., lo típic. Als locals de Rosa Sensat... Jo recordo les reunions del Col·legi de Llicenciats, perquè jo estava allavors molt treballant amb lo que era tot el front d'Ensenyament. Jo recordo de fer reunions preparant les jornades. Hi havia... Les jornades se van preparar per temes, allò...

E.- De treball.

Ensenyament, sanitat... I després les dones dels barris, que evidentment van participar.

E.- Hi ha una qüestió tant del que tu plantejges com d'altres entrevistes d'altres companyes... En relació a les jornades... Jo... la impressió, eh?, tu em dius si no ho sé. La impressió que tinc és que hi havia molta dona de sectors professionals, és a dir, per exemple, del món sindical més tradicional, del sindicalisme més tradicional o del món del treball més tradicional industrial, petita empresa, del metal i tal, aquest tipo de dones no participaven... es vincularen però no van participar en aquestes jor... preparació que tu plantejges, no?

Participaven poc. Sí que participaven, eh?, però poc.

E.- Poc.

Sí. Jo crec que les jornades les vam preparar des del punt de vista temàtic, el que passa que després, com el resultat també va sorprendre a l'organització...

E.- Ja.

Allò va servir per organitzar a tothom, clar. Van venir. Jo recordo intervencions de dones de barris i de dones que jo coneixia de Comissions, però, claro, no va ser una organització que el sindicat participés/

E.- No/

Lo que passa que, clar, l'organització després va sorprendre hasta a la mateixa organització, i a partir d'aquí, pues clar, va haver una relació de lo que era el món sindical amb el món feminista, vam començar, que també va costar!

E.- Mmhh...

Va costar...

E.- Sí, ho dic perquè la Núria Casas, per exemple, diu que ella va anar a les jornades perquè d'aquí, bueno, des de la permanent de la COM?? i tal es va dir d'enviar alguna persona i es va dir... És a dir, ella es va informar a través del sindicat, però com una cosa de fora, externa, no?

Sí, sí, sí.

E.- Per entendre'ns. Molt bé. Després de les jornades, una mica, si et sembla bé, podem analitzar alguns dels temes lligats més al tema sindical de la tasca que vas poder tenir dintre del món sindical des d'aquesta perspectiva feminista, no?

Sí.

E.- Tant a nivell del teu sector com a globalment ... Formulacions de congressos o...

Sí.

E.- Secretaria de la dona...

Sí. Què vols?, que parli jo?

E.- Sí, que parlis, sí.

A vere, sobre dintre del sindicat?

E.- Sí.

Com va evolucionar el tema?

E.- Sí. Dintre del partit ja has dit que va haver-hi problemes. Dintre del sindicat quins problemes...?

Home, va haver problemes, però vam organitzar una Secretaria de la Dona/

E.- Sí, sí, sí.

I vam treballar molt i fèiem un... Hi havia un fòrum de dones que érem allavons, que fèiem moltes reunions i es va anar... amb problemes però va haver una organització, sí, sí. I dintre del sindicat, bueno, lo de les Secretaries de la Dona, que jo crec que és importantíssim i que jo penso que a Catalunya sempre hem tingut la gran sort de que hem tingut primer la Núria, que ha sigut una persona que des del punt de vista feminista ho ha tingut sempre molt clar i que ha anat molt bé, i que ha sapigut crear un ambient dintre del sindicat que ara, després de vore-ho de molt de temps, jo penso que l'únic fallo que hem tingut al sindicat és que... L'únic problema (amb èmfasi) que ha tingut la Núria és que era d'una minoria i que, per lo tant, quan obria la boca, pues generalment era matxacada perquè era d'una minoria, que això és un error, eh?, i una equivocació. Però nosaltres sempre... Quan dic "nosaltres" parlo de les dones.

E.- Les dones, sí, sí.

Les del sindicat. Sempre havíem tingut una complicitat amb ella, no?, parlo d'aquell moment, per exemple, pues l'Aurora, jo i més gent, que, que feia que la Núria tingués possibilitats de treballar en la Secretaria de la Dona perquè en aquest àmbit ella estava ben desinvolta i se sentia més segura i més... perquè la Secretaria "l'arropava" i les dones, que encara que no érem de la Secretaria, érem feministes, estàvem fora de la secretaria.

E.- Hi havia un suport, clar.

Hi havia un suport, una complicitat, una... inclús un carinyo que fora d'aquest àmbit li era difícil tenir. La mateixa seguretat, per esta equivocació tan gran...

E.- Lo de la minoria?

Sí, sí. Jo recordo que qualsevol cosa que deia era matxacada sistemàticament.

E.- Núria Casals, que era del MC.

Era del MC, sí. I allavons, claro, va continuar l'Aurora, que també jo penso que ha tingut la mateixa gràcia d'anar treballant poc a poc, com una formigueta, la Núria també era com una formigueta, i anar insistint anar insistint però a la vegada deixar una feina feta, no?. Fer unes jornades al sindicat, aprovar orgànicament una sèrie de temes i anar que... permetent amb el seu treball, dintre i fora de la secretaria,

que és important aquest treball transversal, que ara, pos, es parle d'unes coses i ja no sigue tan estrany, no?

E.- Quan dius lo de les jornades et refereixes a lo de... homes i dones de Comissions, no?

Sí.

E.- A jornades.

Sí, sí. I després també la participació en la Secretaria de la Dona estatal ha sigut una cosa important perquè, clar, sempre és una altra pel·lícula el tema de Madrid, no?

E.- Sí, això t'anava a preguntar, les diferències que pots situar/

Sí.

E.- O que tu trobes.

Jo penso que és diferent, però bueno, aquí hi ha hagut un ambient de treball més... més càlid sempre. Aquí inclús quan ens hem barallat s'han mantingut més les formes que allà, hi ha hagut un... sempre ha quedat un treball que s'ha pogut fer en comú en el si del sindicat, cosa que pel que veia jo abans, ara estic poc lligada a Madrid, però jo he estat molt lligada perquè he anat molt a Madrid des de la Federació, no?, i allí ha sigut una guerra més...

E.- La Federació d'Administració Pública, no?

Sí, sí. Ha sigut una guerra més, més cainista, no?, més "navajera", més, més violenta.

E.- "Que se han dado cuenta" sí...

Sí, i aquí sempre... jo no sé per què... Bueno, sí que sé per què, no?, però sempre hem guardat més les formes, sempre hem intentat que el sindicat... mantenir una unitat dintre de les discrepàncies, encara que fos discrepàncies molt fortes o moments molt cruels, no?, com després del 5è Congrés.

E.- La ruptura del ----.

Sí, sí.

E.- De todas formas, el discurs que tu plantejes de la Secretaria de Madrid o l'estatal, en relació a/

Jo no hi he estat mai, a la Secretaria de Madrid estatal.

E.- No, no, no.

No hi he estat mai, però sí que he participat també en jornades, eh?, i en coses .. I jo no he estat mai a la Secretaria de la Dona però he anat sempre a totes les reunions, perquè he... com que vaig estar molt de temps a l'executiva de la meva federació, pues, no anava a lo altre, però jo, quan hi havia conferències de dones o hi havien jornades, o hi havien assemblea de dones, o hi havia coses, sempre participava perquè és un tema que sempre m'ha interessat i que además he pensat que era un tema que s'havia de treballar a part, no?, mentres existigués esta desigualtat. Però jo no he participat mai en la... No he sigut mai de la Secretaria. Ho sé pues per amistat amb la Núria i amb la, amb la... sobre tot amb l'Aurora, no?

E.- Amb l'Aurora.

I perquè he participat en assemblees i en activitats i ho he vist, però...

E.- Això era quan estaves a l'executiva estat... de la federació estatal et refereixes?

Sí.

E.- Val. Si et sembla bé, tot i que no hakis participat directament a la Secretaria, dintre del teu sector de l'Administració Pública...

Mmhh...

E.- Jo pediria alguna reflexió sobre com heu intentat anar ficant aquest tema, anar treballant el tema entre el sector de funcionaris, quins resultats, una valoració que podries fer sobre...

Home, pues, a vere, jo... Jo penso que s'ha intentat, quan s'ha demostrat de que laboralment parlant... A vere, a vere si ens aclarim. Nosaltres, a l'Administració Pública, en general, "salvo excepciones", jo crec que hi ha una discriminació important però encoberta, eh?, entenent... Inclús a l'àrea pública, lo que és Ensenyament, lo que és Sanitat i lo que és Administració Pública, pues per què? Pues perquè treballen una quantitat de dones impressionants, eh?

E.- Ja.

I que resulta que des del salari, acostuma a ser el mateix, con lo qual no hi ha una diferència, fent lo mateix treball home i dona que la dona cobra menys perquè com que els salaris són al BOE, pues, clar, ens han de pagar el mateix. Quina és la discriminació? És la discriminació aquella que diem encoberta, i això es veu molt clar a Ensenyament i a Sanitat, eh? La majoria de don... de treballadors i treballadores som dones i la promoció és d'homes, i a l'Administració passa exactament el mateix, eh?

E.- Un tema fonamental és el tema de la promoció, no?

El tema de la promoció, que és el tema important a l'Administració.

E.- A l'Administració.

I el tema de les "jefatures". Allavons aquesta és la discriminació que hi ha. I después, la gran discriminació, ja parlo de l'Administració Pública, és amb el tema aquest de "a igual...", "a treball d'igual valor, igual salari", que aquest no es compleix, eh?, i aquest és el gran tema pendent a l'Administració, que este és un tema de manual de feminisme, o sigui: tu tens un sector de tècnics mitjos d'arquitectura i d'enginyeria, que són els aparelladors; tu tens un altre sector, tècnics mitjos, de serveis socials, que som bàsicament assistents socials i educadors o educadores; un... Ho explico clar, eh? (amb èmfasi)

E.- Sí, sí, sí.

Perquè a més és així: treballa amb pedra i l'altre treballa amb persones. El que treballa amb pedra majoritàriament és masculí i el que treballa amb persones majoritàriament és femení. Però el problema és perquè en què es treballa, eh? Allavons, els aparelladors, pel simple fet de ser aparelladors, cobren més que les assistents socials, i clar, aquest és un tema en contra de tots els tractats i de tots els drets i de tot. Per què? Perquè aquesta societat dóna més valor als que treballen en coses que als que treballen en persones, i aquesta és l'assignatura pendent! I aquí tenim Ajuntaments govern/

[FI DE LA CARA B, CINTA 4]

E.- Sí, estábamos hablando de las formulaciones que...

Sí. Lo que jo t'estava dient és que hi ha Ajuntaments governats amb... per l'esquerra, que encara tenen aquesta problema pendent des de sempre, com és per exemple l'Ajuntament de Barcelona. Hi ha encara aquest problema pendent, que hi ha una categoria sencera, que són els tècnics mitjos en ciències socials, que cobren, pues, pues unes 20, 15 o 20.000 pessetes menys que els aparelladors, [se sent un soroll de fons] i això no és més ni menys que un reflexe de la societat, eh?, i aquesta és la gran assignatura pendent, que mentres el cuidar persones no valgui lo mateix que cuidar o... cuidar-se'n del paisatge urbà, pues estarem en una societat... Però no solament masclista i discriminatòria sinó injusta.

E.- Injusta.

I aquest és el problema pendent que té relació amb tot lo que està passant ara dels geriàtrics i companyia, no? (somriu) És una societat que durant molt de temps no ha valorat, eh?, qui ha cuidat a les persones, i a les persones les ha cuidat sempre les dones, "salvo en raras excepciones", i això no forma part del Producto Interior Brut, això no es valora... Allavons lo que el moviment feminista en aquest moment i les persones de seny diuen és que es valori!, no que es pagui, sinó que es valori (amb èmfasi), que es doni valor a lo que fan les dones, al cuidado de les persones, i que, evidentment, es creïn uns serveis, que són els serveis de proximitat, que no tan sols donaran feina, que aquesta és veritat, sinó que les persones estaran cuidades, que és un...

E.- Seria l'altra cara del mateix tema dels serveis col·lectius, per exemple, respecte a guarderies, etc., no?, és el mateix...

Això. Lo que passa que si hi ha un problema amb les persones petites, encara és més gran amb les... El problema s'accentua amb lo que és el cuidado de les persones grans. I, claro, jo espero que ara, quan els polítics es faran vells i començaran a tenir el problema de cuidar als seus pares, eh?, que és quan tenen 50 anys que cau aquest problema, se'n donaran compte de lo dolent... lo crua que és la vida. I quan tinguen 60 o 70 anys, se comencen a trobar malament i siguin ells, encara serà pitjor, eh?, encara serà pitjor. Allavors aquest és un problema, és un problema que hi ha a la societat, però aquest problema és un problema de que no val res cuidar les persones, que no ha costat mai un duro!, i lo que no es paga no té valor.

E.- No té valor.

I allavòrens hi ha una quantitat de persones que treballen a l'Administració Pública que se'n cuiden d'això. I ja no et parlo de lo malament que estan situades laboralment les treballadores familiars, que són d'empreses, a l'Ajuntament de Barcelona, eh?, que cobren una misèria i que les empreses pues fan d'empreses prestamistes, per molt disfressades que estiguin, i, clar, té una problemàtica d'uns salaris baixíssims i amb unes condicions laborals molt precàries. (amb molta indignació)

E.- Què això són empreses externes al mateix Ajuntament?

Sí, sí, sí.

E.- O sigui, que contracten un servei i...

L'empresa. I l'empresa posa a les treballadores.

E.- Hi ha una qüestió en relació també amb aquest tema que hem parlat abans quan s'ha tallat la cinta, que és la segona part d'una primera formulació que, bueno, que jo he parlat i he dit que [soroll de fons] era "igual trabajo, igual salario" en aquell moment...

Sí.

E.- I la segona formulació és la que tu plantejges, no?, que és el valor del "trabajo" que es fa.

Claro, perquè "igual treball, igual salari" és veritat, i continua existint la necessitat. "Igual treball, igual salari" és quan tu estàs amb una cadena de muntatge, anem a suposar, i tu fas lo mateix que una dona que hi ha al teu costat i la dona cobra menos, i és igual treball. Ara, entre un aparellador i una assistent social no és igual treball, però és treball d'igual valor.

E.- Sí.

I no hi ha el mateix salari! Són tècnics mitjos, la categoria és la mateixa, la lletra és la mateixa, tot és lo mateix amb les categories que hi ha a l'Administració Pública.

E.- Eso és lo que es treballa, que deies tu abans.

Tècnics mitjos, grup B... Allavòrens què passa? Que tenen l'específic diferent.

E.- Ja.

Lo que surt al BOE és el mateix, però l'específic és la valoració del lloc de treball, perquè al lloc de treball les Administracions Públiques democràtiques han fet totes una valoració del lloc de treball, i aquell lloc de treball està valorat de diferent manera, per lo tant, hi ha un específic diferent.

E.- Tot el tema de les valoracions de llocs de treball, això va ser a partir de quin... de què any més o menys?

A partir del... Home, jo crec que la valoració dels llocs de treball es va començar a fer ja, si no recordo malament, amb el govern... amb el primer govern, amb el del...

E.- El del Serra?

No, no, amb l'Administració Central.

E.- Ah! Val, val, amb l'Administració Central.

Però aquí a l'Ajuntament de Barcelona la valoració es va fer després, quan va ser el Pasqual Maragall... alcalde, i es va fer malament. Clar, a tot arreu es va fer malament. Home, jo no et dic que un Ajuntament petit ho tingui ben fet, eh?, però, clar, en un Ajuntament important o una administració, tots els catàlegs estan... són, són... reflexen la societat, eh?

E.- Una qüestió en relació a aquest plantejament que tu fas... Bueno, t'he dit abans lo del sector, no?

Sí.

E.- El tema del sector. O sigui, en primer lloc, quina podia ser o quina trobes o recordes que era la reacció de dones i homes que treballaven al mateix àmbit que tu, no?, dins de la teva... del teu centre de treball. I després, la importància d'incorporació de gent de generacions posteriors. Quina valoració fas tu?

Des d'este punt de vista?

E.- Des d'este punt de vista.

Pues jo, per desgràcia, la importància de generacions posteriors des d'este punt de vista no li he notat molta diferència, per desgràcia. Hi ha de tot, eh? N'hi ha que sí i n'hi ha que no. I la reacció dels tios, home... Al començament, quan jo vaig entrar a Ensenyament, la plantilla era molt vella i, i realment, sí, era molta diferència. Después, a l'entrar mestres .. Però, vaja, cap problema. És que havia gent que sí, que havia fet un gran esforç teòric. Recordo els mestres... Els mestres, homes joves "progres", però, claro, a l'hora de la veritat també veies que... Home, sí, a vere!, lo de la coeducació ho entenien, lo de la igualtat de tracte ho entenien, eh?... Això ho entenien, no?, la necessitat de que les noies estudiessen i arribessen a la facultat igual que els nois, pues això ho entenien, no? No encaminaven a les nenes cap a les faenes domèstiques, això sí ho feien.

E.- Això és un canvi fonamental, no?

Sí, això és canvi, això és un canvi, a l'Ensenyament. Después, a l'Administració Pública en general, pues bueno, sí, hi ha hagut una modificació de lo que són les formes. La gent ha tingut més cuidado, però les estructures són les mateixes.

E.- Això com ho plantejes el tema de la igualdad. Si et sembla bé, és interessant lo que has dit abans que volies insistir que és lo de/

El tema de la igualtat, el tema de la igualtat. A vere, el tema de la igualtat és un tema necessari, però és el timo del "toco-mocho", de la estampeta, perquè clar, nosaltres no hem de ser iguals, a vere hi ha un eslògan del moviment feminista que sempre lo recito (somriu), perquè és un... estic absolutament identificada i és que "ser iguales no es hacer las mismas tonterias". Igual, en quant a drets, igual en quan a possibilitats, igual en quan a...

E.- Oportunitats

Oportunitats. Ara, no igual que els tios, perquè, a vere, si nosaltres volem tenir uns valors diferents, o hi han uns valors que nosaltres volem introduir i que generalment els tios no tenen, perquè tenen uns altres, nosaltres no hem de ser iguals, perquè ser igual que els tios és ser la Thatcher no, no. Ser dona i ser igual no és garantia de res. La Thatcher és una dona i ha sigut igual, i es un cavall de la remonta?? perquè el cervell el té de tio i els valors... de tio dolent (riu), de tio dolent, no de tio normal, de tio asquerós, no?, i ja està. Jo sempre explico això, i n'hi ha... i tothom coneixem dones que són com la Thatcher, llavors clar, ser... el discurs de la igualtat és un discurs molt perillós si et quedes només amb el discurs de la igualtat.

E..- És incomplet, per dir-ho/

És incomplet. Jo penso que el discurs de la igualtat és un discurs de drets humans i que s'ha de fer. Vull dir, tothom és igual davant de la llei, no?. Es com això que està passant a les criatures aquestes que no tenen dret a la, a la, a la medicina. Clar és un problema d'igualtat. Tothom té dret a la medicina, tothom (to més elevat) nens i vells, magrebins i catalans o andalusos o murcianos, tothom. Pues nosaltres tenim els mateixos drets, una vegada coneguts aquests drets formalment tenint els drets, el discurs de la igualtat no serveix per una merda, perquè si els valors no es canvien i no es dóna valor a una altra cosa, continuarem vivint igual de malament sense donar valor a una sèrie de coses que donem i sense compartir una sèrie de

coses i carregant-nos una sèrie de temes perquè històricament ens hem carrregat, impedint que féssim unes altres temes, impedint als hòmens que ademés facin unes coses que també, a lo millor, els hi va bé, els hi agrada. Vivim d'una altra manera millor. Per això el tema de la igualtat si no se supera o no se introdueixen elements per a superar aquest tema és el timo del "toco-mocho" vaja que és un tema que no podem parlar de la igualtat a l'any 2000 perquè la igualtat està per...

E.- -----

El tema de la Comunitat Europea, pagarem en euros i hem de parlar d'igualtat si ja hi han tractats que parlen d'això. A Europa eh?. Hem de superar això de la igualtat, perquè ser iguals no és cap garantia de res. Ja hem de ser iguals.

E.- En relació al món del treball en tot això de la igualtat d'oportunitats. El fet de... tot i que... tu ho has dit clarament... que hi ha una designació oculta, encoberta, com vulgui dir-se. En la promoció que s'ha produït de dones, les actituds de les dones quina... o sigui quan una dona ha passat a ser cap, per exemple...

Depèn de la jefatura que té, depèn. Hi han jefatures que una dona... a vere... depèn de la dona primer, de com ha sigut, si ha tingut inquietuds o no en aquest sentit i, generalment, és diferent, depèn de la dona, si la dona no és feminista, és horrorosa una jefa, i després depèn de les jefatures, clar. Hi han jefatures que també s'identifiquen amb... Tot lo que té relació amb personal és horrorós, és gent amb mentalitat molt bèstia i que té uns plantejaments molt dolents de com ha que funcionar l'exercici?? del treball.

E.- O sigui, la gent que té la carrera de recursos humans que es diu i tal. Després dintre d'aquestes promocions/

Perquè sinó no, no passen. Ara, un altre cosa és que tu et promocionis al cap d'una anys de serveis personals, que pots modificar... hi han dones que una vegades són jefes modifiquen, però modifiquen poc o... hi ha que també modifiquen, clar que si totes les dones fossin feministes seria una maravilla de la naturalesa. El problema del feminisme és que totes les dones no ho són. És lo mateix que el problema del moviment obrer, tots els treballadors i treballadores no tenen consciència de classe i cada dia en tenen menys, sinó seriem els reis del mambo els sindicats en aquest país i no ho som, no ho som. I menys si penséssim que depenem dels treballadors, no som els reis del mambo els sindicats. Pues el moviment feminista, el gran problema que té és en conscienciar les dones, clar.

E.- De totes maneres tu que has introduït el moviment obrer, estaries d'acord que des del moviment feminista els darrers anys, s'ha parlat de la revolució feminista bueno que tal... que ha conseguit elaborar molts més elements d'identitat que el moviment obrer?

Sí, jo sí, jo penso que lo que hem avançat nosaltres les dones en quant a reconeixement de drets i en quan a la opinió pública i en quant a modificació d'actituds no ho ha aconseguït durant els últims 15 anys el moviment obrer. Jo penso que per desgràcia, però nosaltres hem avançat molt, potser es que també partiem d'un lloc molt baix, estàvem molt poc... vull dir si tu mires... des de quan les dones votem?, des de quan tenim drets?, es que no fa tant. Pero nosaltres hem avançat molt, i sobretot en la opinió vull dir, hi ha tios que no es permeten dir segons quines coses, els hi fa vergonya, es moderen, es controlen encara que ho pensen, hi ha un ambient general diferent. Bueno i sobretot si mires les últimes enquestes, de la Metropolitana, hi ha un accés de les noies a la fa... superior als nois a les universitats. Clar, després que passa, quan vas a l'empleo, ja, ja, ja que es la madre del cordero, pues claro ya lo dijimos, ja ho vem dir a Comissions que el treball a temps parcial, el treball precari serviria quan vem muntar la vaga del 14 de desembre, santa paraula. Tenim raó, una vegada més tenim raó, a on anat a parar el treballar a temps parcial i el treball precari, a les dones, clar. Els hòmens s'ha quedat amb el treball...

E.- Estable.

Estable, clar. Pero sí que hem avançat molt, molt.

E.- Des del punt de vista aquest... una cosa que volia...

Lo que passa que igual que s'avança, s'atura un i ara portem una temporada més aviat de parar i de retrocés. Perquè, clar, en aquestes coses quan se para es retrocedeix .. lo que passa que podem tirar endavant, tenim la gran sort que ara hi ha gent que està elaborant sobre el tema, perquè abans no hi havia ningú que parlés sobre el tema, que escrigués sobre el tema, que no hi hagués cap universitat que hi dediqués un esforç en això. Ara hi han universitats i.. tenim sort en aquest tema, però hem de insistir.

E.- Una qüestió que abans i després ja... avancem és en relació a aquest tema de la promoció de les dones en l'Ajuntament, en el teu àmbit que tu coneixes més directament, la promoció està dirigida, està orientada en les jefatures o caps a determinats tasques, per exemple assumptes?? socials, serveis social o tal?

Sí

E.- És claríssim??. No hi ha hagut una modificació?

No. I a l'Ajuntament, ademés, no hi ha discriminació positiva, que és un tema que nosaltres hem intentat plantejar moltes vegades de dir entre un home i una dona que valen el mateix, triem a la dona, això no existeix.

E.- I et sembla bé tot aquest discurs en relació al sindicat?

És igual, jo crec que sí, jo crec que sí. No té... no hi ha perquè no ser lo mateix, no hi ha perquè.... sense ánimo de molestar però el sindicat és un reflexe de la societat organitzat en un moment per un grup de persones amb una militància política molt forta, per lo tant molt tancats, amb uns caps molt estructurats, amb una direcció i per desgràcia no amb un altre. I van muntar el sindicat amb una estructura absolutament masculista, amb una dedicació que es tenia que fer... Marx i Lenin per a dedicar-se única i exclusivament a això.

E.- Estàs parlant dels temps, no?

Estic parlant de una organització i de una dedicació que es còpia?? a les dones. Les dones/

E.- I les reunions eren a una hora a on no podia assistir, no?

I això va determinar un estructura i una organització absolutament masculista que tenim. Jo penso que és lo mateix i amb un tant per cent de tios molt important amb una mentalitat molt tancada.

E.- Ho deia jo en relació al que tu situaves de la importància que potser va tenir la conferència d'homes i dones que sembla ser que és un moment/

Hombre, claro es van introduint elements, van fer pensar a la gent, no tots los hòmens són imbècils, hi han hòmens que pensen i entenen que esta situació, eh?. De la mateixa manera que hi havien burgesos que entenien o empresaris que entenien les reivindicacions del moviment obrer, no? ... Però costa, jo penso que és una organització molt masculista i que margina... amb plantejaments diferents, encara que hi hagin dones. I després un altre tema que no és tan fàcil que jo estic d'acord amb les quotes, perquè?, doncs perquè no hi hagi una situació diferent, això és un replantejament de tota la situació, perquè, clar, arriba un moment en que si poses dones has de treure tios i mentres poses dones i no treguis tios no hi ha cap de problema, però si poses dones i has de treure tios, allavòrens és un problema, i llavors hem d'anar valorant les coses perquè (to efusiu) no poden haver?. Ah, aquest és el... ----- si tots els sectors de l'Administració Pública, Ensenyament a Sanitat que majoritàriament l'afiliació és de dones, la militància és de dones, perquè a l'hora de les llistes no hi ha prou dones i perquè les executives i els òrganos de direcció no hi han prou dones?. (to efusiu)

E.- El argument sempre es diu que es que no hi han dones

Sí, sí que hi han, sí, sí. Llavors, clar, han de fer un tipus de sindicat que càpiguen les dones i a la vegada hem de introduir els elements que facin els hòmens i el sindicat també compartir les tasques familiars per possibilitar que les dones vagin.

E.- Perquè estem parlant de la modificació de temps en la dedicació de cadascú

Claro, claro. Perquè les dones no poden anar?, perquè tenen tot el temps fora de l'horari laboral, estem parlant de dones que treballen, per dedicar a la feina. Mentres això no es modifiqui no tindran mai temps per a res. Si van al sindicat deixen la feina, tenen problemes, per lo tant s'ha d'introduir aquest tema.

E.- O sigui en relació a un tema que, em penso, ens hem deixat hem parlat a les Jornades Catalanes però vincles teus amb la Coordinadora Feminista?? a Catalunya. Tu t'has vinculat, a part del sindicat, has participat en l'activitat de Secretaria de Dona a la Coordinadora?

Home , jo he anat sempre a actes i manifestacions i festes de la Coordinadora, sí. No he tingut una militància de reunions internes, perquè quan militava no disposava de temps però a festes, aniversaris, a convocatòries d'actes/

E.- A jornades

A jornades

E.- I també a Ca la Dona?. O sigui mantens totes... aquest tipus de relació el que passa que la teva militància era més sindical i política que... no?.

(assenteix)

E.- Una qüestió també important, quan has parlat de la creació de la Secretaria, si d'aquell grup inicial de dones de Comissions, en la Transició, has parlat de Núria Casals de la Aurora [Gómez] i d'altre gent. I has situat el problema, bueno el problema, la situació que la Núria Casals era minoria i per tant no li feien... o sigui, és a dir, el que deia era condicionat pel fet de ser de una organització minoritària/

En termes generals sí

E.- En termes generals sí. Vull dir, la relació entre, entre... perquè tu eres del PSUC, la Aurora [Gómez] també i ella era del MC, la relació vostre des del punt de vista, no personal, sinó... discrepàncies, es produïen moltes discrepàncies o hi havia un...

Home, hi havien discrepàncies, però no es demostraven de manera agressiva entre nosaltres, votavem diferent perquè érem molt disciplinades i sempre ----- me'n recordo una discussió bestial amb els Pactos de la Moncloa ... però mantenien molt les formes, diferenciaven molt lo que era la relació amb lo que pensàvem o lo que... políticament... amb el posicionament polític, sí.

E.- I això depenia bastant de la disciplina de cada organització a la que estàveu, no? fonamentalment, més que a un debat entre vosaltres?

Sí, sí, lo que passa que, clar, sempre parlàvem també de temes, però...

E.- Això s'ha modificat, o sigui, al llarg del temps s'ha anat modificant?

Sí, sí. No hi ha tanta diferència ... i ... clar, és diferent. Hem mantingut molt tota la relació personal i no hi ha diferència política ni molt menys

E.- [l'entrevistada es moca] Després una qüestió, tu penses que entre el moviment feminista i el moviment sindical ha hagut una, una, com ho diríem, dos espais massa distanciats o no?, o s'ha aconseguit establir vincles sobre actuacions concretes

Jo crec que sí. Jo crec que hi ha... està diferenciat

E.- Ah està diferenciat!

Sí, jo crec que sí, no hi està tant, no hi ha un rebuig com hi havia, però jo crec que això ha tingut molt a veure les persones que en anat a la Coordinadora o a Ca la Dona representant a Comissions, però jo crec que sí que hi ha un rebuig.

E.- Ho dic perquè parlant amb la Aurora [Gómez], m'ha dit que va haver-hi una proposta inclús dintre de la Coordinadora de crear un sindicat de dones exclusivament. O sigui, havia una oposició contrària al sindicat mixte de homes i dones.

Això ella ho sap millor perquè sempre ha estat més lligada a Ca la Dona, suposo que sí que deu de ser veritat, clar. Ara ja no hi ha, però ha sigut una cosa que no s'ha vist molt, es que, es que, clar, el prototip d'organització mascliste, per l'organització feminista és el sindicat, eh?

E.- Més que un partit polític?

Jo crec que sí, jo crec que sí, perquè es veu unes mentalitats més tancades i més quadriculades i menos permeables amb això.

E.- Després quan has comentat que s'ha avançat però que hi un moment d'aturada

Sí, ara, ara, ara

E.- Que pot haver un retrocés, volia comentar-te (tus) la teva visió sobre el paper, la teva valoració sobre l'Institut Català de la Dona?

Horrórs, (to efusiu) home és que jo penso que no serveix per a res l'Institut Català de la Dona. L'Institut Català de la Dona és el chiringo de la senyora Alemany, clar. Encara que això que no pugui sortir perquè paguen una subvenció per fer les entrevistes. Però l'Institut Català de la Dona no és l'Institut de la Dona, no ho és. És un institut català que té muntada una persona i que dóna subvenció a grups molt lligats a amigues d'ella i a gent del seu partit i allavors dóna subvencions. Si tens la sort de que et dóna una subvenció, pues encara pots fer algo, però no serveix, no serveix per les dones de Catalunya, en general, i menys per les feministes.

E. I l'Instituto de la Mujer a nivell estatal?

Home, jo crec que ha fet una altra funció, ha elaborat, com a mínim ha elaborat coses, hi ha hagut un grup que ha elaborat més coses, també han donat subvencions, si mires les subvencions del BOE de la època socialista també... però, clar, la política de subvencions és... per desgràcia en aquest país, és una política de subvencions lligada molt al partit que mana sempre, ha sigut diferent, jo crec que ha sigut diferent.

E.- Valoraries més positivament la tasca...

Jo crec que sí en quan a elaboració com a mínim i coses que han fet després han servit per algo, però vaja també molt lligat a tot lo moviment. (es sona el nas)

E.- Si et sembla bé comentes aquest estancament o aturada, penses que es deu a una cojuntura política que hi ha hagut un canvi de govern, de color, com valoraries?

No, no, això era abans no té res a veure un canvi de govern, això pues són avanços i parons que hi han i que en un moment s'avança més i en un moment de crisis, pues clar, ara hi ha un moment de crisis de valors, no de crisis. Per una part hi ha un grup de gent que elabora i discuteix molt però hi ha com una parada produït per la crisis de valors que hi ha a la societat, i jo no penso que sigui reversible, però que han de tornar a prendre una .. empenta al tema, ho dic perquè...

E.- No ho dic perquè, clar, el fet que tu plantejaves de que ja s'ha normalitzat en gran mesura el tema de la dona i tal, aquest acceptament?? per part dels homes, de la societat en general, sembla com que d'alguna manera producte d'això s'ha pogut produir l'aturada. És a dir, la normalització ha portat a la poca vitalitat/

Sí jo crec que teòricament hem avançat, i algo hem avançat, ja ho he dit abans, hem avançat però clar que passa, tu analitzes les dades des d'este punt de vista i, clar, te'n dones conte que, clar, anem més a la universitat per tant, teòricament, les dones tenim accés a la cultura, som més sabies, però, clar, quin és el resultat, que a l'hora de trobar feina els tíos troben més feina i feina més estable (cops a la taula), per lo tant no és un avanç, és una part (to efusiu) d'avanç, però una part que sempre està igual. Clar si no hi ha este reconeixement de que realment estem discriminades en aquest sentit, es clar, qui analitza les dades te deslumbrava perquè diu "no, no és que ara les dones són iguals, surten per la nit..." sí, però a l'hora de la veritat no es poden emancipar, si als 30 anys viuen a casa. Con lo qual... clar, la base de la emancipació és trobar feina.

E.- Però no trobes que la situació de homes i dones en aquest sentit que diu que "viuen a casa fins els 30 anys".

Els tíos igual

E.- Exacte, és el que t'anava a dir, que en això, per desgràcia, per sota s'estan igualant

Sí, sí, tu fas una enquesta entre la joventut i la quantitat de dones que es volen casar amb un tio que si de cas es pugui mantenir, si de cas elles no troben feina, no és un avanç, això es dependre d'algú. No hi ha cap tí que tu li preguntis que farà quan sigui gran i digui "jo casar-me amb una tía rica", si ho pensa ho calla.

E.- No ho diu, sí, sí

No ho diu, perquè queda malament i la quantitat de dones que es tornen a casar de blanc i per la iglésia amb vel i corona, eh?. Vull dir que tornen a plantejar-se la vida supeditada a una persona. Clar, això no és un avanç, això és un retrocés. (es sona el nas)

E.- Si et sembla bé ara farem un... com una... tot un seguit de [l'entrevistada tus] valoracions teves sobre alguns conceptes i alguns valors, com per exemple... Són preguntes que tu fas la valoració més curta o més llarga com vulguis. Seria... en primer lloc, la valoració del sindicalisme ja la vas fer, la vas fer en l'entrevista anterior, no?. I ara es tractaria de dir que és per vostè la democràcia... que és per a tu la democràcia i una valoració, doncs, d'aquests anys de sistema democràtic.

Home, jo, clar, jo penso que la democràcia és positiva, la que tenim, no la democràcia com jo l'entenc. La democràcia és un aspecte positiu, tenim unes llibertats formals que abans no teníem i vivim d'una manera diferent, jo no penso allò que diuen que "con Franco se luchaba mejor", no, no, és millor lo que tenim ara que una dictadura per que una dictadura és la carència de llibertats i això implica un malestar de lo que és la vida, sobretot de les persones que discrepen, jo penso que això és evident. Ara, que una democràcia formal, clar, si no canvies els valors de lo que és la societat és insuficient, perquè la democràcia produeix unes desigualtats, la que tenim produeix desigualtats importants, no desigualtats d'homes i dones, desigualtats d'homes i dones, desigualtats de rics i pobres, desigualtats de races, si no més cal veure... estic parlant d'Europa, per lo tant jo penso que tinc suficient i que les democràcies que tenim a Europa i que s'hauria d'avançar, però clar, amb governs que plantegessen... amb parits polítics que plantegessen coses diferents, clar.

E.- Quan tu dius que per tu la democràcia no és està... que vol dir per tu... o sigui, el teu concepte de... que ja ho estàs dient

Clar... la democràcia és la participació no solsament en el dia de les votacions sinó la participació contínua amb la política del país, la possibilitat de participar entenen per participació uns nivells de decisió, els nivells que siguin i donar les decisions a qui pren les decisions que són el Gobierno, jo no penso que tothom tingui que anar a Las Cortes de Madrid a votar. Això... primer que no caldria i segon que jo no ho penso. Ho dic perquè hi ha gent que sent fot i diu "és que tu vols anar", dic "no, jo no vull anar". Ara jo lo que vull és muntar un sistema que els partits siguem representatius dels seus vots, que montin un sistema de participació contínua i que la gent pugéssim decidir més del que decidim.

E.- O sigui, en el fons és delegar menys

Delegar menys, però clar, això és culpa dels partits, els partits tindrien que muntar tot un sistema de participació i... no solsament els partits sinó les institucions, no organismes consultius, de consulta, sinó uns organismes que, evidentment la gent pugués participar i pugués decidir fins allà on pot decidir i que els polítics tinguessen en compte més als ciutadans i a les ciutadanes i, sobretot, a moviments d'aquest tipus i que a la vegada una societat que evidentment no provoqués aquestes discriminacions i aquestes coses que està provocant, perquè clar, ahir encara a la tele va sortir un poblat de rumans a Madrid que vaja no ho vull explicar que és evident que això està passant a Europa i a Madrid. [soroll de fons]

E.- Bueno, ara entrarem altra sèrie de conceptes i valors/

[FI DE LA CINTA 5 CARA B]

E.- Dèiem capitalisme, ava.... o sigui, qué és per tu capitalisme, aquest concepte?

Bueno, pues jo penso que és un sistema econòmic i polític que provoca unes desigualtats tremendes i que per lo tant... que jo penso que és nefast. És el producte de totes les bosses de misèria i de desigualtat que hi ha al món.

E.- Parlamentarisme.

.... Home, pues el sistema parlamentari, si es modifiquen los métodos, jo penso que és un sistema que està bé, però clar, modificant coses.

E.- Feixisme.

Feixisme és la negació de, de, de totes les llibertats, la cosa més horrorosa que hi ha... el sistema més horrorós i criminal i asesino i despiadado, clar.

E.- Lliberalisme.

(somriu) Pues és perillós, el liberalisme és molt perillós perquè clar la gent no té cuidado i no li sona tant malament com el feixisme i és el producte de moltes desigualtats que hi han.

E.- Socialisme.

Home, el socialisme ... per a mi... El socialisme, sense etiquetes, socialisme és el millor dels sistemes que hi han, el que passa que és molt difícil fer-lo el socialisme de veritat. Jo no dic en llibertat que és un timo de la estampeta això del socialismo en libertad. El socialisme de veritat és molt difícil perquè clar el fan persones i en un sistema polític bo, però que la gent és perversa i el perverteix.

E.- Condició humana, no? seria això el que tu abans deies?.

Sí, la gent pot pervertir un sistema bo.

E.- Comunisme.

Pues és lo mateix.

E.- Per tu és lo mateix.

És lo mateix, bueno no és lo mateix, però vull dir que pot ser exactament lo mateix. És un sistema teòricament acceptable, però que ha po... ha tingut perversions, clar, importants. [sorolls de fons]

E.- Anarquisme.

Jo com a filosofia li tinc moltes simpaties a l'anarquisme. Jo penso que ha sigut una filosofia i que en aquest país, pues, sort hem tingut de la filosofia anarquista de la qual molta gent anat tirant de veta. Penso que està... que és una filosofia ademés bonica, bonica.

E.- Quan dius bonica, això porta implícit poc pràctica?. Jo estic fent una valoració ja ho sé.

Home a vere, tenint en compte la mediocridad del género humano, pues sí. Porque la verdad (riu) somos tan poca cosa, ¿no? ----- (riures) todos y todas tan poca cosa que tenemos oportunidad de algo y lo pervertimos enseguida, claro. Tindríem que fer-nos tots un rentat de cervell, claro.

E.- Sindicalisme.

Hombre, pues el sindicalismo .. jo penso que és una cosa important i necessària, la organització de la gent que treballa és un tema molt important, la organització, les reunions, discutir problemes, plantejar conjuntament, tenir el sistema de negociar i participar la gent, jo penso que això és absolutament important i el participar en tot lo que és la configuració de les condicions laborals de les persones és absolutament fonamental.

E.- Feminisme.

Home, pues per a mi, jo que no entenc la vida si no és mirant-ho tot des del punt de vista feminista, perquè per desgràcia, el món és molt, molt, molt masclista, no? i han unes carències i macances importants i per mi és la part fonamental, sempre ho ha sigut, però jo penso que cada vegada més, perquè cada vegada hem de modificar més coses i més mentalitats. Jo quan dic feminisme no entenc la part formal sinó la part important, els valors, la Mesodologia??, el contemplar la vida d'una altra manera, el no anar... importància de temes i el pensar que tothom és igual, clar. Que tothom té el mateix valor, que tots valem lo mateix i que per lo tant hi han una sèrie de temes que s'han de fer conjuntament. Jo, per mi és lo més important. [sorolls de fons]

E.- Tot i que sigui reiteratiu, participació.

Bueno és que penso que sinó no avançarem; configurarem una societat en 4 tecnòcrates discuteixen i cada vegada són menys polítics i més tecnòcrates, clar, i més carents de continguts. Obres la tele i si no es que conegueses a les persones tapes lo paper i tots són iguals. Vull dir, per desgràcia, tots són iguals, hi ha tan poca diferència entre lo que diu el Felipe dels kurdos i lo que diu el Aznar dels kurdos per desgràcia per dir, per parlar d'un tema d'ara que si no és perquè al Felipe el coneix tothom, sinó el conegué ningú i tapesses, ex secretario, diries tots són del mateix, clar.

E.- Del mateix partit vols dir. Justícia.

Justícia, és imprescindible però clar, que vols que et digui la justícia, necessària, imprescindible, però no crec que...

E.- Igualdad.

Lo mateix, lo que passa que hi ha moltes desigualtats encara eh?. Jo crec que estem en la era de la supuesta igualtat quan hi ha més desigualtats que mai i això jo penso que la gent ho ha de veure que estem en un sistema que fomenta grans desigualtats i que no mos cal anar a l'Àfrica ni a Amèrica del Sur, que és un exemple exagerat, sinó que la mateixa Europa estem veient desigualtats bestials.

E.- Solidaritat.

Molt important, jo penso que és la base del futur i jo penso que és la única manera d'entusiasmar a la gent jove amb els temes solidaris i que a la vegada existeixen al fons de la... de les persones i de la societat i que quan hi ha un moment que la gent té que demostrar la solidaritat ho demostra, eh?. Jo penso que és un terreny amb el qual es pot treballar perquè la gent és solidària més que insolidària, lo que passa és que li fomenten poc i li fomenten només en moments de catàstrofes, eh?

E.- Los programes de la tele/

Sí, o de necessitats. Pero si això es fomentés més, jo crec que la gent és solidària, eh?.

E.- Intolerància.

Pues és una actitud que pot sorgir però que també és molt producte de com se monta les coses, del sistema participatiu, lo que fomenta més intolerància sinó introdueixes elements pues fomentes intolerància. Per exemple amb els temes... veiem amb els temes de racisme, amb el tema de la droga. El tema hi és per que des de les institucions i des de les organitzacions no s'introdueixen elements que facin veure que el problema és un problema, no de raça o no de ètnia o no de grup sinó que és un problema de societat que s'ha d'abordar amb tothom, però és clar, perquè no introdueixes elements que facin modificar estes situacions.

E.- Racisme.

Bueno, lo mateix.

E.- Tu identifiqués intolerància i racisme.

Home ... no, perquè a vegades hi ha intolerància amb temes que no són racisme, com per exemple la droga que hi ha molta intolerància. Quan... no amb la droga hi ha tolerància, però sobretot quan intentes solucionar problemes de droga hi ha intolerància, eh?. I amb el racisme és lo mateix, és lo mateix perquè en una època de crisis laboral com la que hi ha ara, crisis econòmica, és molt fàcil de sortir brots de racisme, però també és fàcil modificar la situació, perquè clar hi ha elements per a modificar-ho.

E.- Corrupció.

Bueno pues això és producte de... a vere, jo penso que la corrupció és de gent sense escrúpols, gent que no té escrúpols, a tot arreu, en totes les races, credos, condicions i partidos políticos, nacionalidades y regiones. I la gent que és corrupte és perquè no té escrúpols i s'ha acabat, perquè la gent que té escrúpols no és corrupte i és una qüestió de ideologia i de dir bueno "pues hasta aquí hemos llegado".

E.- Regeneració.

.... Bueno pues això de la regeneració, regeneració de quin tipus?

E.- Regenerar, això ho interpretas com/

És un tema que s'associa molt amb un debat de idees, regenerar, jo suposo que és més això, no?, perquè podem regenerar-nos, no ho sé. Pero jo la regeneració penso que regeneració l'associo més a un discurs a un debat a una, a un debatre coses ----- regeneració.

E.- Nacionalisme.

Home a vere. Nacionalisme és una paraula ara molt transgiversada, lo que pot ser producte d'equivocació. Jo el nacionalisme com l'entenc és el dret de les persones a ser... a constituir una nació i a autordeterminar-se i a estar federats amb un altre gent que tenen unes altres característiques i molt lligats a la cultura del país.

E.- Si et sembla bé fem ja ara la última part que és ara una valoració de la entrevista, és a dir, valoració de... des del primer moment que ens vam posar en contacte amb tu a ver, si tenies algun tipus d'expectativa o no i la valoració final que faries d'això, del fet que s'hagi fet l'entrevista, de com s'ha fet i tot això.

Home, pues...

E.- El projecte

Sí. Jo trobo que és una entrevista diferent, no ho sé, que ja veurem com queda tot, però penso que està bé; és un tipus d'entrevista. Hombre, a vere, per fer ----- una mica llarga m'ha resultat no perquè no em consideri jo interessant perquè m'ha interessat molt, i m'he enrollat molt però clar anem una mica justos de temps tothom, però, vaja, jo trobo que ha sigut interessant, per a mi ha sigut molt interessant. He tingut que fer un esforç, de vegades m'ha donat ràbia perquè no recordo prou les coses, eh? i m'he donat conte que me falla la memòria. (riures) D'altres vegades m'ha servit per a remoure coses que tenia jo amagades. Pero jo ho he trobat molt positiu, no sé si servirà de molt, suposo que sí, perquè clar si a tothom li passa com a mi. Jo he dit la veritat de lo que pensava i de lo que... Amb les lagunes que tinc de memòria i amb les insuficiències que tinc, però no, no he dit una cosa diferent de la que pensava, he sigut molt sincera i si tothom ha sigut sincer, penso que servirà això. A mi... trobo positiu aquest tipus d'entrevista molt lligada a vivències i a temes molt relacionats amb lo que és la vida de les persones, no?, tant amb allò de... "cuando ingreso en Comisiones" i tot això. I ho he trobat bé.

E.- Y esta la última pregunta. Estaria disposada a repetir similar si se lo demanasen?

Home, sí, sí.

E.- Perquè sí?

Perquè penso que si me lo demaneu serà que necessiteu fer un altre cosa i que pot anar bé.

E.- I si te'l demanessin altres persones que no fossin de la Fundació?.

Home, depèn, depèn per a qué. Jo encara tinc confiança amb la gent de Comissions (riures), ara si m'ho demanés la Joaquina Alemany no des de luego (riures) li diria que li fes a una altra.

E.- Molt bé.

[FI DE L'ENTREVISTA]